Fiati 20 Kuruştur.

MUHİT

Resimli Aylık Aile
VE
Mektep Mecmuası

Sene: 5

Mart 933
No. 53

Mesafeler'den

Sesin

Sesini, hatırlarsın, sesini bana önce,
-O gece ay yakındı elle değecek kadar-
Sesini hatırlarsın, sesini bana önce
Sesini senden önce bana getirdi rüzgâr.

Şarkını ürpererek dinledim böyle bir an,
-Bunlar, düşün çocuğum, ne eski hatıralar!-
Şarkını ürpererek dinledim böyle bir an,
Ve ucunda bu sesin, dedim, beklediğim var.

Şimdi o ses gitgide benden uzaklaşıyor,
-İçimde kapanıyor sanki taze bir mezar-
Şimdi o ses gitgide benden uzaklaşıyor
Ve ucunda, diyorum, benim kaybettiğim var.

1933

YAŞAR NABİ

KÜLTÜR SAVAŞI

YAŞAR NABİ

İnkilâbın en mühim ve en esaslı bir devresine giriyoruz. Yeni bir rejimin temellerini ve esaslarını kurmak faaliyeti arasında ikinci plâna bırakılmış olan memleketin kültürleşmesi hareketine, artık birinci hedefe varılmış olduğu için, bundan sonra çok daha fazla ehemmiyetle çalışılacaktır.

Hilâfetin buyruğu altındaki Osmanlı imparatorluğunun medeniyet yürüyişiyle tezat teşkil eden bütün kaideleri arasında medrese kültürünü de yıktık. Simdi inkılâpçı ve millî Türk kültürünü kurmak işine girişiyoruz. Bu iş büyüktür. Üzerinde toplıyabileceği bütün alâkalardan daha büyük ve mukaddestir. Türk milletinin iktisadî ve harsî kurtuluşu bu yeni savaşın neticesine bağlıdır.

Osmanlı müelliflerinin hilâfet ve şeyhülislâmlık göziyle görerek yazdıkları tarih, Türk tarihi olamazdı. Ulu Gazimiz, daima uzağı gören, daima yüksekten bakarak en ufak teferruatı seçen gözlerile bu mahzuru ilk gören oldu. Onun irşadiyle yeni Türk kafasının, yeni Türk ilminin doğduğu «tarih» vücuda geldi. Bu, yapılacak büyük iş için atılan ilk adımdı. Şimdi büyük Türk tarihinin ana hatlarını yazmak için bütün Türk ilmi seferberdir.

Ve yine bütün Türk ilmi Osmanlı münevverinin gülünç bir bulamaya çevirdiği Türk dilinin temizlenmesiyle meşguldür.

Türk tarihi ve Türk dilinin yapılışını ecnebi mütehassıslara havale edemezdik. Bu millî işi, ancak, millî davaların heyecanını kalbinde duymıya muktedir Türk bilginleri başarabilirdi. Türk kafası, Türk heyecanı ve Türk ilmiyle kurulan tezgâhlar Gazinin kontrolu altında çalışıyor. Bugün, yarınki Türk tarihi ve Türk dilinin kumaşları dokunuyor.

Bu, işin ilmî ve harsî kısmıdır. İnkılâp ruhunu halka aşılamak, asırlardan beri İslâm ve Osmanlı terbiyesile yoğrulmuş olan milyonları layik, milliyetçi ve cumhuriyetçi Türk vatandaşlığı prensiplerine ısındırmak, her Türkü hakikî bir inkılâp çocuğu haline getirmek te ayrı ve daha büyük bir iştir.

Çok daha fazla malzemeye, çok daha fazla masrafa, enerjiye, azme ihtiyaç gösteren bu işte yapılacaktır. İlk temeller kurulmuştur. Her geçen sene, bu temellerin biraz daha sağlamlaştığını ve üzerinde kurulmıya başlıyan büyük Türk kültürü binasının biraz daha yükseldiğini görüyor.

Afyonda Türk Ordularının «İlk hedefi Ak deniz» di. Bugün Türk kültür ordularının ilk hedefi de «okumamış bir Türk kalmayıncaya kadar» dır.

Afyonda Türk ordularının baş kumandanı bugün de Türk kültür ordularına kumandanlık ediyor. Ne büyük bir nimet! Bu, mağlup olmamış kumandan, hiç şüphe yok ki, ordularını yine tam ve kat'i bir zafere götürecektir.

Afyonda Türk ordularının her neferine vazifenin güçlüğü ve düşmanın kuvveti önünde yılmamak ve kaçmamak nasıl bir vatan borcu idiyse bugünkü kültür ordusunun her neferi için de borç, cehalet denen korkunç düşman karşısında yılmamak, kaçmamak ve yerinde saymamaktır.

* * *

Halk Fırkası umumi kâtibi Recep Beyefendinin Alay Köşkünde fırka arkadaşlarına söylediklerini dinledim. Fırkanın kültür hareketine ne kadar büyük bir ehemmiyet verdiğini en salahiyettar bir ağızdan dinlemek mukaddes davanın heyecanını içlerinde taşıyanlar için ne büyük bir sevinç kaynağı oldu.

Öğrendik ki sinema, radyo, tiyatro, neşriyat, bu kültür propagandasının dört sağlam ayağı, inkılâp terbiyesinin halka telkini için vasıta olarak kullanılacaktır. Recep Beyefendi, «konuşan Türkiye» den bahsetti. Heyecanı konuşma kadar koruyan hiç bir şey yoktur. Hiç bir zaman resim ve yazı, konuşmanın ve belâgatin tesirlerine malik olmamıştır. Sözlü sinema, temsil ve radyo, inkılâpçı türkiyenin sesini bütün dünyaya duyurmakla kalmıyacak, ondan daha güç olan bir işi yapacak, bu sesi en uzak köylerimize kadar götürecektir.

Camide imamın vâzından başka söz işitmiyen köylülere cephede candan bağlandıkları eski başkumandanlarının sözlerini getirecek olan radyo, o köye akıtılacak su, dağıtılacak kinin kadar mühim ve lüzumludur.

Zafer günlerinin heyecanı neden öldü? Daimî bir zafer havası için de yaşadığımızın neden farkında değiliz? Kültür ordusu vazifesini yapmadığı için, Vazifesini bitirmiş gibi uykuya dalmış olan bu orduyu uyandırmak lâzım. Henüz elinden silâhını bırakmak zamanı gelmemiştir. Onu uyandırmak ve hücuma geçirmek için bir hücum borusunun çalınması icap ediyor. Bu boru, millî güzel sanatlar olacaktır. Güzel san'atların hücum nağmeleri sinema, tiyatro ve radyodan hep birden aksettiği zaman biz yine bir sefer ve yine bir zafer heyecanları içinde ileri atılacağız.

Recep beyefendinin dedikleri gibi:

«Geriye gidene lânet olsun! Fakat yerinde durmak ta bir günahtır.»

ODALAR ve SOFALAR [1]

Evler, bir nara benzer,
Nar tanesi, odalar.
Akşam, yol gibi gezer,
Sükûn, su gibi dalar.

•o•

Odada bir pancorun
Sofadadır güneşi;
Camlarda yanan korun
Düşer içime eşi.

•o•

Odada yığın yığın
Gölgenin salkımları;
Sofada yalnızlığın
Duyulur adımları.

•o•

Oda, içinde duyar
Oluktan düşenleri
Sofa, geceyi oyar
Dinler merdivenleri.

•o•

Toplar odam kuş gibi
Sofamın laflarını.
Birer bibloymuş gibi
Süsler boş raflarını.

•o•

Beni dıvar boyunca
Bir kum gibi ufalar
Odam uyku dolunca
Uyumıyan sofalar.

SABRİ ESAT

(1) Yakında çıkacak Odalar ve Sofalar şiir kitabından.

HEDİYE

Margaret Kennedyden *Tercüme eden: SENİHA SAMİ*

Leyla French, çiçeklerini hep o köşe başındaki küçük dükkândan satın alırdı; çünkü o, dükkânda çalışan fakir kadına pek acırdı. Leyla rakik kalpli idi. Hasta annesine bakan masajcı kadına, sebze satan Rus muhacırına, terzisine, piyano akortçusunun yedi çocuğuna hep acırdı.

Ve bunlara gösterdiği merhametten hiç de mutazarrır olmayordu. Çünkü himaye ettiği muhacırların hepsi fevkalâbe zevk sahibi kimselerdi. Levhalarile divarlarını süslediği ressamlar, müsamerelerinde icrayı ahenk eden musikişinaslar ve muganniler pek genç, ve gösterilen himayeden dolayı pek mittettar olmakla beraber hepsi birer hakiki san'atkâr idi.

Büyük lüks otomobili dükkânın önünde durunca Mrs. Allsop yegâne zengin müşterisini karşılamıya koştu. Onun dükkânında başka otomobiller durmazdı. Müşterilerinin çoğu, bir misafir bekledikleri zaman sofralarını süslemek için birer buçuk şilinlik kır çiçekleri satın alan takımdan idiler.

Şoför kapıyı açık tutarken ipek çorap giymiş uzun ve narin bacaklar görünür, Leyla tebessüm ederek indi.

—Akşamlar hayır olsun, Mrs. Allsop.

—Akşamlar hayır olsun, Madam.

Çiçekçinin solgun çehresini aydınlatan tebessümü görünce Leylanın kalbinde bir kuş öttü. O kuş, haftada belki bin defa öterdi. leyla da durup onu dinlemekten hiç bir zaman usanmaz, daima büyük bir inşirah duyardı. Bir bahşışla

sevindirdiği bir kapıcının gözünde gördüğü minnettar bakış bile Leylayı mes'ut ederdi.

— Çocuk nasıl, Mrs. Allsop?

Tebessüm soldu. Yorgun gözler yaşardı. Çocuk hasta olduğundan köyde bulundurmıya mecburdu, bu da pek masraflı oluyordu. Halbuki şimdi fena havadis almıştı. Derdini anlatırken Leyla kendi kendine (Verem) diye teşhis etti. Kadına teselli verdi:

— Bizim şoförün karısı da aynıyle öyle olmuştu. Senelerden beri çekiyormuş. Halbuki sizin küçükte yeni başlamış. Ben kadını muayene etiirdim. Devenshire sanatoryomuna gönderdim. Tamamile eyileşti. Gören tanımıyordu.

Mrs. Allsop içini çekti:

— Sanatoryumlar çok iyidir, fakat...

— Çocuğu buraya getirelim. Ben bizim doktora muayene ettiririm. Ben Devenshire sanatoryumu yardım cem'iyeti idare azasındanım. Orada mecanen iki hafta bulundurmaya hakkım var.

— Çok büyük bir eyilik etmiş olursunuz. Size nasıl teşekkür edebilirim...

Leyla hâlâ inanamıyordu: "Bütün paranı kaybettinmi?„Gerry'nin bir müddet nutku tutuldu. Sonra devam etti: "Maalesef senin paran da beraber...

Fakir kadının kendisine bir halâskâr nazariyle bakması Leyla için en kıymetli bir teşekkür idi.

Mrs. Allsop içini çekti:

— Benim derdim hiç bitmez. Nasıl tahammül ettiğimi ben de bilmiyorum.

Leyla kendi kendine: «Çok mağmum bir kadın, dedi. Böyle tahammülü az insanlara yardım etmek te güç.»

Bununla beraber dükkânda uzun müddet durdu, sofrası için lâle ve karanfiller aldı. Renkleri intihapta o kadar zaman geçirdi ki çocuğunu arabasiyle dışarda bırakıp içeri girerek bekleyen fakir bir müşteri, Mrs. Allsop yalvarır bir nazarla kendisine baktığı halde, sabırsızlandı, çıktı, gitti. Yağmur yağmıya başlıyordu. Çiçekçi arkasından baktı ve yağmurda beklemiye mecbur edilen çocuğa acıdı.

Leyla her ne zaman çiçek alsa bir kısmını bir hastaya göndermek için ayırırdı. Bu defa da ihtiyar dadısı için leylaklar aldı.

Nihayet çiçekler ince kâğıtlara sarıldı. Leyla da otomobiline bindi, eski mektep arkadaşı Mary'nin yanına oturdu ve şoföre emretti: — Doğru eve.

Kürk örtü dizleri üstünde, Leyla çiçekçinin hasta çocuğunu anlatırken Mary'nin zihni eski hatıralarla meşgul idi. Birlikte mektepte bulundukları zaman Leyla mektebin en zengin, en güzel talebesi olduğu gibi daima sınıfın birincisi idi. Mary fakirdi.

güzel değildi ve bütün gayretine rağmen numaraları ortanın pek üstüne çıkamazdı. Fakat bütün arkadaşları içinde Leyla onu tercih etmişti. Aralarında kavi bir dostluk hasıl oldu. Tatillerde evine davet eder, her fırsatta hediyeler verirdi. Halbuki Mary ona ancak samimi ve vefakâr muhabbetiyle mukabele edebiliyordu. Mektebi ikmal ettikleri zaman Mary muallimliğe başladı. Leyla zengin bir borsa komisyoncusiyle evlendi. Mary fakir bir memurla evlendi, bir kaç sene sonra, üç küçük çocukla ve senevi küçük bir irat ile dul kaldı. Çok gayretli bir kadındı. Köyde oturuyor, tavuk yetiştiriyor, dikişçilik ediyordu. Maamafi Leyla kendisine muavenet etmeseydi hali perişan olacaktı. Hakikaten ondan daha vefakâr, müşfik bir dost olamazdı.

Mary bunları düşünürken Leyla çiçekçinin çocuğunu anlatıyordu. Mary: — Sen bir meleksin, dedi.

Eve gelmişlerdi. Leyla çiçekleriyle birlikte indi. Şoför Mary'yi demiryolu durağına kadar götürecekti.

Leyla içeri girince zevci Gerry French'i orada buldu ve hayret etti. Çünkü erken avdet etmek âdetinde değildi. Hem yüzünde pek garip bir hal vardı. Yoksa ışıktan mı öyle görünüyordu?

Evlilikte ne pek mes'ut, ne de pek bedbaht olmuşlardı.

Gerry ağır ağır: — Biraz gelirmisin? dedi. Sana söyliyecek bir şey var.

Leyla kapıyı kapadı, büyük bir asabiyetle oturdu. Fena bir havadis olduğunu anlamıştı. Maamafi vicdanı müsterihti. Ne olsa onda kendi taksiratı olamazdı. Gerry ocağın önünde ayakta duruyordu. Zevcesinin yüzüne bir türlü bakamıyor, söze nasıl başlıyacağını bilemiyordu.

Nihayet dedi ki: — Benden ziyade senin için güç olacak.

— Bu ne demek?

— Leyla, mahvolduk. Kabahat bende değil. Champney bana hiyanet etti. Müşterilerimizin parasiyle spekülasyon yapmış. Bu sabah kaçmış. İş meydana çıktı.

— Parayı aldı da kaçtı, öylemi?

— Alacak para yok. Hepsini bitirmiş. Onun için kaçtı.

Gerry döndü, büyük bir yeisle zevcesinin yüzüne bakti: — Sana anlatmak müşkül, fakat netice bundan ibaret: mahvolduk!

— Yani...Champney ve French şirketi...

— İflâs etti! Bunda bana bir töhmet yok. Ma'suiyetimi isbat edebilirim. Son santime kadar ödeyeceğim.

Leyla hâlâ inanamıyordu: — Bütün paranı kaybettin mi?

Gerry'nin bir müddet nutku tutuldu. Sonra devam etti? — Maalesef senin paran da beraber... Hepsini...

— Fakat istirdat etmenin çaresi yok mu?

Fiiraride istirdad edilecek para olmadığını Leyla'ya anlatmak bir az güç oldu. Ve kadın iflâs kelimesinin manasını tamamiyle kavrayıncaya kadar hayli zaman geçti. Bir türlü aklına sığdıramıyordu. Gerry nasıl oluyor da öyle soğuk kanla oturup öyle feci' şeyler söyleyebiliyordu?

Muttasıl tekrar ediyordu: — Leylacığım, senin için pek zor olacak. Yakın aramızda bazan geçimsizlik olurdu. Fakat ben senin refahını temin etmiştim... İstediğin gibi yaşamakta serbest idin... Halbuki şimdi...

Leyla haykırdı: — Yani şimdi hiç paramız kalmadı mı?

— Onun gibi bir şey. Babanın senin namına yatırdığı tahvilât var. Ona ilişemezler. Senede takriben 500 lira faiz getirir... Aç kalmazsın... Fakat...

— Senede 500 liramı?

Gerry ilâve etti: — İçinden de irat vergisi çıkacak.

— O kadarcık iradın vergisi olur mu?

— Maalesef olur.

— Bu ne rezalet!

Mary daha küçük bir gelirle geçiniyordu. Onun evinin sofası Leylanın gözünün önüne geldi: Bir askıda eski paltolar asılı, yıpranmış bir halı, mutfak kokusu.

Leyla hıçkırarak ağlıyordu: — Benim günahım, taksiratım ne idi?

***

Evet, kader pek zalimdi. Bütün servetini muhtaçlara muavenete hasretmişken bu kadar şefkat ve cömertliğin neticesi böyle olmalı mıydı?

Ahbaplarının taziyetleri de ayrıca bir azaptı. Güya istifade edilebilecek bir meblağ imiş gibi beş yüz lira iradı kaldığından dolayı tebrik ettikleri zaman büsbütün sinirleniyordu. Nihayet bundan hiç bahsetmemeye karar verdi. Ahbapları kendisine bir takım nasihatlarda bulundular. Fransa sahillerinde ucuz köyler sağlık verdiler, şapkacı dükkânı açmasını tavsiye ettiler. Fakat hiç biri evine davet etmedi. Leyla, paranın kıymetini o güne kadar bilmemişken şimdi bunu feci surette anlıyordu. Ağzına giren her lokmayı hesaplıyordu. Tramvaya verdiği para bile müthiş bir masraf gibi görünüyordu.

Etrafında hiç bir samimi ahbabı yok gibiydi. Mary'den de hiç bir haber gelmemişti.

***

Her şey satıldıktan sonra ucuz bir pansiyona taşındılar. Bir gün Leyla, yıpranmış bir kanapeye uzanmış iken Mary içeri girdi. Her zamanki gibi Leylanın eski esvaplarını giymişti; fakat Leyla

nın zarif esvapları onun üzerinde pek değişiyordu. Şapkanın hem modası geçmiş, hem fazla arkaya giymişti. Leylanın narin endamına göre biçilmiş olan mantoyu, onun anaç vücuduna göre genişletmek lâzım gelmişti.

Öpüşürlerken Leyla düşünüyordu: – Bunları keşki vermeseydim. Şimdi kendim düzeltir, giyerdim.

— Laylâ! Ah, zavallı Leylacığım.

— Ah, Mary, beni unuttun sandım.

— Lâkin sana o zaman yazmıştım. Çocukların hepsi kabakulak olmuşlar. Karantina ediyorduk, Dün kırkıncı günü atlattık. Fakat sen bir dakika hatırımdan çıkmadın.

— Ah, Mary!

— Bu felâket senin başına gelmeli miydi? Sen ki herkese bu kadar eyilik etmiştin! Bu ne feci bir haksızlık!

Leyla ahbabının boynuna sarıldı. Dünyada hiç olmazsa bir samimi dostu kalmıştı. Ve felâketini lâyıkıyle idrâk ediyordu. İkisi birden eski ve tozlu kanapeye oturdular.

Mary tafsilât soruyordu: – Fakat hiç paran kalmadı mı?

— Hiç! Akşama sabaha parasız kalacağım.

Fartı dehşetinden bunun hakikat olduğuna kendi de inanamıyordu.

— Fakat Gerry...

— O İspanya'da kendine bir iş bulmuş. Oraya gidecek. Bir iki sene hiç kârı olmıyacak, fakat sonra bir şey becerebileceğini ümit ediyor. Ben burada kendi başımın çaresine bakacağım.

Mary dehşet içinde kaldı: — Senin servetinin bir kısmının olsun emin olduğunu zannediyordum.

Leyla hiç sesini çıkarmadı.

— Fakat, kardeşim, ne yapacaksın?

Leyla omuzlarını silkti: — Ne yapabilirim? Bir iş bulursam çalışacağım. Fakat kolay olmıyacağını biliyorum.

Mary, iş bulmak kolay olmadığını zevci öldüğü zaman tecrübe etmişti. Leylanın yaşı otuzu geçmişti Hiç bir mesleğe de hazırlanmamıştı.

— Fakat şimdilik ne tasavvur ediyorsun.

— Ben de bilmem. Bu ev bu kadar rahatsız olduğu halde dehşetli pahalı..

— Münasip bir ev bulununcaya kadar gel, bizde kal, olmaz mı?

— Nasıl olur?

— Pek eyi olurdu. Rhoda'yı yanıma alırım, onun odasını sana veririm. Tabii rahatsız olursun, fakat buradan daha eyidir...

Kiradan kurtulacaktı. İkisi de bu noktayı düşünüyorlardı.

Mary: — Gel, istediğin kadar bizde kal, dedi. Bilsen ne kadar memnun olurduk. Kendimi bildim bileli hep sen bana verdin. Ben sana ancak muhabbetimle mukabele edebildim. Keşke böyle olmasaydı, fakat sana biraz arkadaşlık etmek benim için vicdanî bir haz olacaktır. Hem belki tecrübemden istifade edebilirsin.

Her şeyden ziyade Leylaya fakirliğin ilk zamanlarının müşkülâtında yardım ve himayede bulunmak istiyordu. Çünkü tamamiyle tecrübesizdi.

— Ben iktisadı mükemmel öğrendim. Üç çocukla senevi 500 lira ile geçiniyorum. Gel, bu pis yerden çıkalım. Weber'de bir şey içelim.

— Pek masraflı olmaz mı?

— Bir defadan bir zarar olmaz. Benim ikramım olsun. Ara sıra böyle küçük tenezzühler insanın içine ferah verir.

Yukarı çıktılar. Leylâ göz yaşlarını sildi, yüzünü yıkadı, şapkasını giydi. Mary şapkayı pek beğendi.

Leyla: – Sana giydireyim, dedi.

Mary, şapkayı giydi, aynaya baktı ve gülümsedi: – Ben böyle bir şapka giymeyi rüyamda göremezdim.

— Bak, benden ziyade sana yakıştı, sana vereceğim.

— Leylâcığım, sakın öyle şeyi hatırına getirme. Mümkün değil kabul etmem.

Leylâ bir az tereddütten sonra dedi ki: – Nasılsa yazlık bir şapka alacak değil miydim? Bunu ben ancak iki ay evvel almıştım. Sana yarı fiata bırakırım.

Şapka altı liralık idi. O fiatın yarısını vermek bile Mary'nin iktidarının fevkinde idi. Hem de yazlık şapka almıya niyeti yoktu. Leylâyı gücendirmekten çekindiği halde bunu münasip elfaz ile anlattı.

— Bir liraya bırakırım.

Mary bu defa çaresiz kabul etti.

*
* *

Mary muktesitliğile övündüğü halde Leylâ onunla birlikte oturalı üç ay geçmeden evvel ondan çok daha muktesit oldu. Mary'nin idaresini hiç beğenmiyordu. Leylâda bir fikri – sabit hüküm sürüyordu: Mümkün olduğu kadar az sarf etmek. Halbuki Mary'nin gayesi çocuklarını mümkün mertebe eyi ve rahat yaşatmak idi. Hattâ işleri eyi giderse büyük oğlu Robin'e bir bisiklet almayı tasavvur ediyordu. Hulyasında ucuz seyahatler tertip ediyor, bunların bir gün tahakkuk edebileceğini ümit ediyordu. Leylâya kalsaydı bütün tavukları, yumurtaları satacak, çocukları konserve sebzelerle besliyecekti.

Pazarlık etmeyi de pek iyi öğrenmişti. Evin damı akıyordu. Ev sahibine ısrar etti, damı aktarmayı kabul ettirdi. Mary'ye eyi siparişler, dikişler buldu. Kümesleri köyün marangozundan yarı yarıya daha ucuz tamir edecek bir adam buldu. Çocukların es-

yaplarını büyük bir maharetle tamir edip yeniliyordu. Evin hizmetini gören gündelikçi kadına da fazla para verildiğini iddia ediyordu. İlk kavgaları bu sebepten çıktı.

Mary: – Ben Mrs. Percy'yi nasıl terk edebilirim? dedi. Üç senedir bizde çalışıyor.

– O halde söyle, gündeliğini indirsin.

– Mümkün değil. Öyle bir teklifte bulunamam.

– Fazla ücret vermeğe ne mecburiyetin var?

– Lâkin, Leyla, fazla vermiyorum. Burada gündelikçi kadınlara hep o kadar verirler. Biçare kadının çocukları da var. Hattâ o kadarcık bir para ile nasıl idare ettiğine şaşıyorum.

– Mrs. Keggs onun gündeliğinin yarısını kabul eder.

– O biçare kadın alkoliktir: Onun için rabıtalı âileler onu kullanmıyorlar.

– Burada çalışırken içki içemez. Ben gözetirim.

– Hayır, Leyla! Bu doğru bir hareket değil ki!

– Sen de yedi buçuk lira tasarruf etmiş olursun.

– Bu paranın benden ziyade Mrs. Percy için ehemmiyeti büyüktür.

– Evini darülaczeye çevireceksen...

Leylanın yüzüne hayretle baktı. Ondan böyle düşünceler beklememişti.

– Beni kayırdığın için çok teşekkür ederim. Fakat vicdansızlık olurdu.

Leyla hiddetlendi: – Sana dostluk yaramaz. Ben sizin için bu kadar üzülüyor, yoruluyorum.

– Burası benim evimdir. İstediğim gibi idare etmekliğime müsaade etsen daha iyi olurdu.

Leyla koştu, odasına kapandı. Mary mahzun bir hal ile işlerine devam etti.

Leyla çocuklarla da geçinemezdi. Evvelce onun nüvazişlerine, hediyelerine gark edilmiş olan çocuklar Leyla eve geldiği zaman çok sevindiler, fakat her işlerine müdahale edip tekdir etmeye başlayınca pek çabuk soğudular. Biraz gürültü etseler kızar, gezmeye gitmek, şekerlemeler almak isteseler masraflarından şikâyet eder, annelerine de «çok şımartıyorsun» diye itiraz ederdi.

Nihayet aradan üç hafta geçmeden en küçük kardeşleri Rhoda annesine soruyordu: – Leyla teyzem ne zaman gidecek?

Oğlanlar, Robin ve Tad, daha büyük oldukları için kendilerine etmiş olduğu eyiliği hatırlamıya daha ziyade gayret ediyorlardı. Maamafi onlar da çok sıkılıyorlardı.

Anneleri de ondan gördüğü lutufları düşünüyordu. Belki de bütün bu müdahaleleri kendilerine yük olmaktan korktuğu için idi. Kapasının önünden geçerken bir ağlama sesi işitti. Koştu, içeri girdi:

– Leylacığım, bana gücendin mi?

* * *

Haziran'da Leyla, parasının ilk taksitini aldı. Artık korkusu hafiflemeye başlamıştı. Son üç ay zarfında hemen hiç bir şey sarf etmemiş iken

bu para eline geçince aç kalmak tehlikesi artık bertaraf edilmişti.

Mary'ye pansiyonunun bedelini vermeyi düşündü. O bahsi para eline geçecek zamana tehir etmişti. Halbuki şimdi söylemek büsbütün güç görünüyordu. Mary, daha evvel söylemesi lâzım geleceğini düşünecekti. Hem de atiden emin değildi. Mary'den ayrılmıya mecbur olursa paranın eksilmiş olması felâket olurdu.

Halbuki Mary pek zarurette görünmiyordu. Bütün tavsiyelerini dinleseydi senede lâakal elli lira tasarruf edebilecekti. Müdahale etmemesini istemişti. Hem de kendisinden gördüğü eyiliklere bir mukabelede bulunmaktan memnun olduğunu her zaman söylerdi.

Leylâ içini çekerek düşünüyordu: – Ben onlara yüzlerce liralar sarf ettim.

Çek olduğu gibi bankaya götürüldü. Leyla da vicdanını tatmin etmek için şehre indi, hepsine hediyeler aldı. Annelerine sun'î ipekten güzel bir boyun atkısı, oğlanlara beşer şilinlik dolma kalemler, küçük Rhoda'ya da bebeği için bir çay takımı.

Mary telâşla: – Ah, niçin zahmet ettin, dedi. Çocuklar sıkılarak teşekkür ettiler ve hediyeleri kullanmadılar. Yalnız anneleri pazar günü kiliseye giderken atkıyı boynuna sardı ve bundan dolayı o kadar memnun göründü ki Leylanın kalbindeki kuş tekrar ötmeliydi, fakat o ebediyen susmuş gibiydi.

*
* *

Sonra birden bire kıyamet koptu.

Robin kolleje meccanen kabul edilmek için müsabakaya girdi ve kazanamadı. Leyla fevkalâde hiddetlendi. Annesinin gösterdiği kayıtsızlığa da ayrıca canı sıkıldı. Çocukla yalnız kalınca şiddetle tekdir etti:

— Sen zavallı annene hiç acımaz mısın? Size ne kadar masraf ettiğinden haberin yok mu? Nasıl oluyor da bir az gayret edip çalışmadın

Robin somurttu: – Annem kızmadı ki...

— Sen bu yaşa geldin, aklın ermeyor mu ki annen bu kadar masrafın altında bunalmış...

Robin hiddetle sözünü kesti: – O halde siz niçin

burada oturuyorsunuz? Siz gelmeden evvel çok rahattık. Her şeye karışıyorsunuz. Annemi öyle üzüyorsunuz ki Mrs. Percy de ayıplayor, her kes de ayıplayor.

O esnada annesi içeri girdi ve bu sözleri işidince çocuğu şiddetle tekdir ederek odadan koğdu.

Leyla anlattı: – Müsabakayı kazanamadığı senin için ne kadar pahalıya mal olacağını anlatmaya uğraşıyordum.

Mary fevkalâde hiddetlendi: – Pek rica ederim, benim çocuklarıma karışma. Senin vazifen değil. Ben bunu kabul edemem.

— Sen onları çok şımartıyorsun. Paranın ehemmiyeti olmadığı hissini ilka ediyorsun.

(*Devamı 46 ncı sahifede*)

EN ESKİ TÜRK YAZISININ TARİHİ

-2-

Sumer Türklerinin icat ettiği çivi yazısı kadim medeniyetin Kültür yazısı idi.

AHMET CEVAT

İranın *Achémén*ide hükümdarlarından Dâranın çivi yazısı ile yazılmış Behistun kitabelerini sökmek mümkün olduktan sonra bu yazının anahtarı bulunmuş oluyordu. Bu yazı *Achémé-nide* kitabelerinde İran, Asur dillerine ve *Protomède* namı verilen (sonradan Elam olduğu anlaşılan) üçüncü bir dile tatbik edilmişti.

Ondan sonra, Musul yakınlarında hararetli bir çalışma ile yapılan bir çok kazımlardan(hafriyattan) çıkan bol vesikaların hemen hepsi Âsuri (demek Sami) bir dille yazılmıştı. Fakat araştırmalar ilerledikçe Mesopotamya-Babilonya (şimdiki Irak) denilen cenup memleketlerinin tarih ve medeniyetini meydana koyan yeni yeni vesikalar elde ediliyordu.

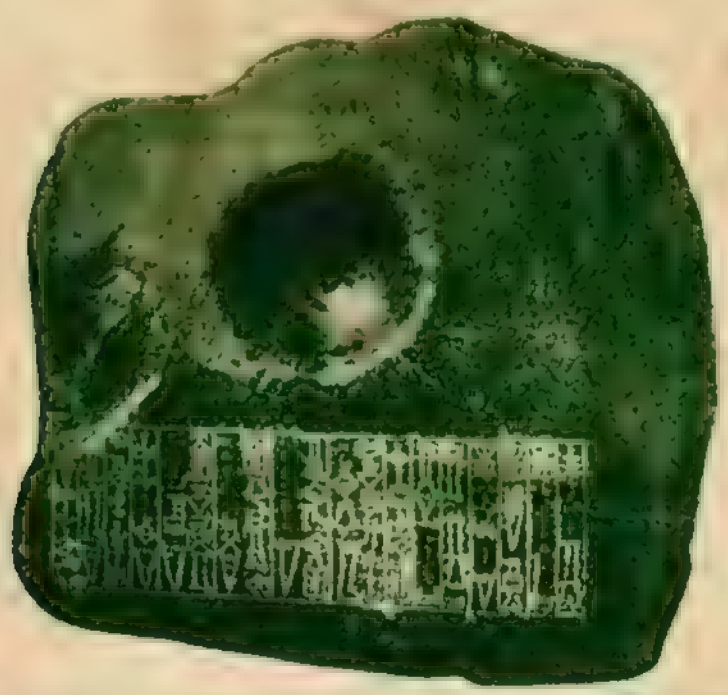

Shirpurla patesisi Gudea zamanında Nina mabedinin tamirinde yazılmış bir kitabe

1846 da Fransanın Musul konsolosu M. Botta, Musul civarında Khorsabatta yaptığı kazımlarla âsurilerin paytahtı Niniveyi meydana çıkarmış; Koyunçuk ve Nemrut mevkilerindeki kazımları da M. Layard idare etmişti (1849 – 1851). Bunun hemen arkasından M. Oppert ile F. Fresnel heyeti Mesopotamyada yeni ve muvaffakiyetli araştırmalara girişiyordu. (1851–1854).

Elde edilen vesikalarla bu yakın şark filolojisi inkişaf etmekte iken, 1873 de, G. Smith in Ninivede al. Asurbanipal in kütüphanesini meydana çıkarması bu filoloji hareketine ihtiras derecesinde bir hararet verdi. Bu kütüphanede sami olmıyan bir dille yazılmış ve Sami dille manası verilmiş binlerle tabletler bulunmuştur. Münakaşaların bütün hararəti bu yeni dilin aslını tayin etmek etrafında idi. Yeni tabletlerin mevzuları pek muhteliftir: hukuka ait metinlerle beraber hece cetvelleri, gramer kaideleri, lügat cetvelleri, eski kitabelerin ve metinlerin kopyaları da vardı. Bu sayede yeni dilin okunması ve manasının anlaşılması mümkün olmuştur.

G. Smith in ölümünden sonra H. Rassam araştırma ameliyatına devam etmiştir. M. de Sarzec ise (1876–1881) aşağı Mesopotamyada, Tello da yaptığı kazımlardan çıkardığı vesikalarla tarihin İsadan (4500) sene evveline kadar çıkan bir eskiliğine nüfuz edilebiliyordu.

Nippur'da kazımlar yapan Amerikalı âlim Mr. Hayens (1895) Bêl mabedinin harabelerini ve Babilonyanın 1000 senelik tarihini meydana çıkardı.

Bêl mabedinin ve Ziggurat denilen kulesinin viraneleri Nippur'un şark kısmındadır. Elde edilen vesikalardan Ekur (dağ–ev) denilen bu mabedin ve kulesinin muhtelif zamanlarda tamirine, ihyasına, güzelleştirilmesine çalışmış olduğu anlaşılan hükümdarlardan biri Ur – gur dur ki 2800 tarihlerinde hükûmet sürmüştür.

Mabedin Ur-gur'a ait döşemesinin altında Sargon un ıstampası ile basılmış tuğlalar bulmuştur (bu tuğlaların üstünde çivi yazısı ile Bâni Ekur bit Bel= dağ–evin, Bêl mabedinin yapıcısı diye yazılıdır).

Bunların üstüne Sargon un oğlu (veya torunu) Naram–Sin in ıstampalı tuğlaları, onun da üstüne Ur–gur un tuğlaları gelmektedir.

Bu babilonya vesikalarında keşfolunup Sami olmadığı isbat olunan dilin, başta, mevcudiyetini bile inkâr eden âlimler olduğu gibi ona Sumerce veya Akkadça namını veren âlimler de olmuştur. Sumer, Akkad isimlerine Asurbanipal in bir kitabesinde tesadüf olunmuştur. İ. S. yedinci asra mensup olan bu Âsur hükümdarı ilk tahsil ve terbiyesini şu suretle tasvir eder:

«Sanat ehli insanlar arasında çalıştım(?); akıllı üstatlarla göklerin öğüdünü ve hikmetini yerine getirdim. Bilinmiyecek müthiş esrarı (?) okudum. Sumer dilinde karanlık olan tabletleri Akkadçaya tercüme edinceye kadar sükûn bulmadım.» (St. Langdon, Sum. Gr. s. 3).

Larsa, İsin, Ur kralları da kendilerine «Sumer ve Akkad kralı» ünvanını veriyorlardı. Buraları fetheden Sami hükümdar Hammurabi ise Akkad ve Sumer memleketleri tabirini kullanıyor.

Bu sözlerin birincisi Babilonyanın cenubunu ikincisi şimalini gösterdiği anlaşılıyordu. Asuriye hattâ İran hükümdarları dahi bu memleketi iki ayrı isimle ikiye ayırırlardı.

Âlimler arasında, işte *Sumerliler* namiyle kabul edilmek lâzım gelen bu millet ve konuştuğu dil etrafında geçen münakaşaların neticesinde Sumerlilerin Sami olmadığı nihayet kabul ediliyordu.

SUMERLİLER KİMDİ?

Babilonyanın cenubunda çok eskiden yerleşmiş olan Sumerlilerin, en uzak maziden beri, yüksek bir kültür seviyesine yükselmiş olduğu erkenden anlaşıldı. L. King Sumerliler hakkında diyor ki:

«Sumerliler en eski zamandan beri pişmiş ve pişmemiş tuğlalardan kendilerine evler, tanrılarına mabetler yapıyorlar; koyun, sığır, ve başka davarlarca zengin olduktan başka topraklarının bitekliğini (münbitliğini) iyi bir sulama arkları sistemiyle çoğaltabiliyorlardı. O eski zamanlarda çömlekçilikleri ve oymacılıkları kaba ise de çizgiler ve çivi şekilleri ile bir yazı sistemi icat etmiş olmakta gösterdikleri tekemmül, kendi başına, medeniyetin ilerlemiş bir merhalesine yükselmiş olduklarını isbat eder.

«Çivi yazısı bir resim yazısından çıkmış olmak lâzım geliyorsa da bu yazının işaretleri malûmumuz olan en eski zamandan beri resimlik vasıflarını kaybetmiş bulunuyorlar, yalnız fikir anlatan ideogramlar olarak değil, fonetik (ses kıymetli) heceler olarak da kullanılıyorlardı. Sumerlilerin bu kadar mudil *Compliqué* ve ilerlemiş bir yazı sistemi icat etmiş olması son derece uzun bir inkişaf devri geçirmiş olduklarını kabul ettirir. Bu inkişaf, Sumerliler Babilonyaya gelmeden evvel, kendi memleketlerinde iken vukua gelmiş olmalıdır.» (L. King – Sumer and Akkad s. 3)

Sumerlilerin icadı olan bu çivi yazısı sistemini, önce, şimal hasımları olan Akkadlılar almış; daha sonra, Asuriler, İranlılar, Medler, Elamlılar, Lulubiler, Gutiler, Anadolu ve Suriyede hükümran olan *Eti*'ler (Hittitler) ve daha başka kavmlar tarafından da Sumer medeniyeti ve Sumer yazısı kabul olunmuştur.

Anadoluda boğazköyde bulunan binlerle tabletler çivi yazısı ile tam sekiz dil üzerine yazılmıştır. Bu diller şunlardır:

Sumerce, Akkadça, Sumerce ile karışık Akkadca, Kan'ca (Avrupa âlimleri bu dile Hititçe diyorlar), Luvice, Hattili (asıl Eti veya Protohitit dili), Hurice, Bal dili, ve nihayet Manda dili (A. H. M. for Beg. Barton ss. 5–6).

Mısırda bile, 1887 de, Tel-el-Amarna da köylüler çivi yazısı ile yazılmış yüzlerce tabletler bulmuşlardır. Bunların Mısır Hükümdarlariyle Ön-Asya Hükümdarları arasında muhabere vesikaları olduğu söylenmektedir.

*
* *

Akkadlıların, daha sonra Asurilerin, Etilerin Sumer yazısına, edebiyat ve kültürüne karşı vaziyeti Barbar Cermen kavimlarının Roma medeniyeti ve orta zamanlarda Avrupa milletlerinin eski Grek kültürü karşısındaki vaziyetine benzetilebilir. Asuriye Hükümdarı Asur Banipalin kendisi Sumer-

En eski Sumer yazısı vesikaları
MAVİ ABİDELER

ceyi tahsil ettiğini, Sumer edebiyatından Akkadçaya tercümeler yaptığını nasıl öğünerek anlattığı az yukarıda görülmüştü. L. King'in izahına göre Asuriyede yüksek tahsil talebelerinin Sumer yazısı ile Sumerce tahsil ettiği ve bu tahsil için – Asur Banipalin kütüphanesinde görüldüğü gibi – iki lisanla karşılıklı olarak yazılmış hece cetvelleri, Sumer gramerleri, hattâ lûgatları bulunduğu anlaşılmaktadır. Barton dahi, Boğazköyde bulunan tabletler arasında Sumerce ve Akkadçadan kelime ve cümleleri ihtiva edenleri bulunduğunu ve Avrupada lâtince tahsil olunduğu gibi Etilerin de Sumer – Akkad edebiyatı tahsil ettiklerini, yazılarında Sumer – Akkad sözleri kullandıklarını anlatıyor.

*
* *

Babilonyanın cenup kısmına(ta denize kadar)yalnız Sumerlilerin yayılmış olduğu ve yazının medeniyetle beraber oradan şimale doğru yürüyüp bütün

(*Devamı 15 inci sahifede*)

TEVARİKLER

Asyanın Tibet Çölünden Afrikanın BüyükÇölüne

— 3 —

SAMİ

Tevariklerden şehir ve köy görenler pek azdır. Bunlar hep vadilerde, dağlarda mağaralarda yaşarlar. İçlerinde melezler ve köleler şehirlere giderler..

Ahrar reisleri pek nadir olarak Gat, Gadamis ve Merzuk'a girerler. Fakat, asla şehirde yatmazlar. Şehir haricinde çadır kurarlar, oraya dönerler. Azgar kabilesi reisi (Engeddazen)' Merzuk'a geldiği vakit arı kovanı gibi evlerde nasıl yatmakta olduğumuzu hayretle sormuş ve ilâve etmiş idi: "Benim çadırımın tepesi bile deliktir. Yıldızları görmeden uyumak benim için kabil değildir. ..

Tevarik erkekleri yüzlerini örterler. Bu adeta bir yaşmaktır. Araplar, bu sebepten kendilerine (Mülsemin) demişlerdir. Bu örtü, biri beyaz, diğeri siyah olmak üzere iki uzun bezden ibarettir. Siyah beze (Tekülmüst), beyaz beze (Eşaş) derler. Siyah bezi cuselerinden tutturup bir kısmını gözlerinin altından, diğer kısmını da gözlerinin üstünden getirerek başları etrafına sararlar. Üzerine de beyaz bezi sarık gibi sararlar. Beyaz bez, başlarını güneşin te'sirinden muhafaza içindir. Siyah bezin uzunluğu takriben dört metredir. Bu bez iki parmak enliliğinde uzun altı parça bezin eklenmesinden vücuda getirilir.

Tevarikler mavi ve beyaz bezleri iki parmak enindeki dokurlar. Bunları birbirine dikerek kumaş haline getirirler. Bu kumaşlardan elbiselerini yaparlar.

Tevariklerin elbiseleri cüppe gibi geniş birer gömlektir. Yenleri de boyları kadar uzun ve geniştir. Üzerleri işlemelidir. Bu motifler tıpkı Buhara nakşelerine benzer. Aynı resim ve aynı tarzda işlenmiştir.

İki parmak enindeki bez parçaları dikilmezden evvel - para mukabilinde Sudan'da ve hatta Gat'ta ve aralarında tedavül eder.

Tevarikler alttan beyaz gömlek giyerler, üstüne de mavi renkteki gömleği geçirirler. Diğerleri arkalarına birer örtü alırlar. Bu örtüler yündendir

Bir Tevarik kafilesi hecinleriyle birlikte...

Kadınları uzun, adeta yerlerde sürünen birer mavi gömlek giyerler. Don yerine gömlek altından bellerine çubuklu birer peştemal bağlarlar. Başlarına lâcivert bir örtü alırlar. Arkalarına da İspanyol kadınları gibi bir şal örtünürler. Bu şalın adı (Abrok) tur.

Erkek ve kadınlar ayaklarına Midas dedikleri birer sandal giyerler. Bu sandallar çok

Meşinden bir Tevarık minderi
(Sami Beyin koleksiyonundan)

sanatkârane yapılmış ve süslüdür. İçlerinde çok büyük ve genişleri vardır. Bu suretle kumun üzerinde gezmek kolaylaşır. Tıpkı karlı yerlerde kalburla gezildiği gibi.

Tevarik kadınları iri gümüş küpeler ve bilezikler kullanırlar. Bunların altından olanları da vardır.

Tevarik erkekleri boynuz veya deriden kollarına bilezik takarlar.

Tevarik kadın ve erkekleri çivit boyasına bayılırlar. Mavi gömleklerin iplikleri çivitlidir. Koyu denecek bir halde boyarlar. Kadınlar bu boyanın göğüs ve gerdanlarına çıkmasını bir süs addederler. Aynı zamanda gömleklerinin yeni olduğunu göstermek isterler. Eskidikçe boyası biter.

Tevarikler, (İmzat) dedikleri bir nevi küçük kemençe çalarlar. Bunun kirişleri at kuyruğu kılındandır. Zaten Tevarik'çe (İmzat) at kuyruğu demektir. Tevarik kadınları erkekten kaçınmazlar. Tevarikler arasında toplanmalar olur. Bir Tevarik hanımının veya hanım kızının kabul günleri vardır. Bu, kış günleri çadırda, yaz günleri bir ağaç altında yapılır. Hanımın erkeği seyyahatte olsa da bu kabul günleri gene devam eder. Çay, ayran içilir. Şarkılar okunur. Çalgı çalınır. İnsan Avrupa salonlarında imiş gibi buralarda (Flirt) in en zarif ve nazik vaziyet ve inceliklerini görür. Rumuzlu sözler, göz süzmeler, vaat dolu gülümsemeler, sert ve haşin Tevarikların bu kabul günlerindeki inceleşmeleri şayanı hayrettir. Sanki kardan birer heykel güneşin şuaı altında nasıl erirse, bu yiğit tavırlı Tevarik erkekleri de kadınların karşısında böylece eriyor, yumuşuyor.

Tevarikler çok yaşarlar. Bu da saf havadan ve gıdalarının – nevi-itibarile – azlığındandır.

Başlıca gıdaları süt ve hurmadır. Et az yerler. Vadilerden topladıkları otlarla bir nevi aş yaparlar.

Bir Tevarik kadının gömleği
(Sami Beyin koleksiyonundan)

Tevarikler kuyularının, vadilerini kimseye göstermezler. Yabancıları buralara sokmazlar. Çölün bu gizli yerleri adeta kendileri için birer mevkii müstahkemdir.

Trablusgarp, Tunus, Cezayir'deki Arap ve Berber tacirler, şimaldeki Tevarik kabîlelerinden birisine mensupturlar.

Sudan ve Borno ile iş yapan tacirler bun-

lardan deve kiralar ve bunların himayeleri altında seyahat ederler. Kafileler (İn nazan) adını verdikleri kuyuya geldikleri vakit umumî kabîle reisi namına kendilerinden (Garama) denilen gümrük alır. Bu her yük başına bir miktar paradır. Asırlarca, tevarikler büyük çölde âdeta denizdeki gemiler gibi develeriyle bu transit işini yapmışlar, çölün şimalindeki insanlarla cenubundaki milletler arasında ticarî münasebet ve rabıtayı temin eylemişlerdir. Tıpkı Çinden garba ipek nakleden Türkler gibi.

Tevarik hecin eğeri (Rahle)
(Sami Beyin koleksiyonundan)

Garbî Afrikanın İngiliz ve Fransızlar tarafından istilâsı Nijerya nehri vasıtasiyle Sudan ve Borno'ya yapılmaları ve onların malların şimendifer ve nehir vasıtasıyla taşımağa başlamaları bu şimal Tevariklerini çok müşkül bir vaziyete düşürmüştür.

Tevarikler babalarının adlarını almazlar. Araplar'da olduğu gibi değil; bunlarda çocuk kabilenindir. Ve kabîlesinin ismi ile yadolunur. (Ag) oğul manasındadır. Anasının adını alanlar da vardır.

Tevarikler'de (Aguêcher) ve (Karedang) gibi isimler ile vardır. Bunlar belki de (Afşar) ve (Kara dana) dan alınmadır.

Tevariklerin başlıca silâhları kargıdır. Son zamanlarda tüfek de almağa başlamışlardır. Bu tüfeklerin çoğu Fransızlardan iğtinam edilmiştir. Tüfeği olan bir Tarki yine elinden kargısını bırakmaz. Kargıya (Hallak) derler. Alırar için bunlar demirdendir. İki metre uzunluğundadır. Diğerleri için ağaçtandır. Yalnız uçları demirdendir. Demir kargılar çok sanatlı yapılmıştır. Bakır ve gümüş kakmalıdır. Balık kanadı gibi sivri dikenlerle süslüdür. Muharebeye giderken her Tevarik iki, üç kargı götürür. Tevarikler bu kargıları hecin üzerinde çok büyük maharetle kullanırlar. Arslan, kaplan, yabanöküzü gibi avlarda da kargı atarlar.

Nadir olarak altın kakmalı kargılar vardır. Bunlar kavi oldukları kadar da zarîftir. Sanki Avrupa fabrikalarında dökülmüş gibi kusursuzdur. Halbuki çekiç altında yapılmaktadır. Çelik gibi de serttir. Öyle kolay kırılmaz.

Kılıç

Tevarıklarin kılıçları düzdür. İki taraflıdır. Romalıların kılıçlarına benzer. Sapları haç şeklindedir. Kargıları attıktan sonra düşmanlarına hecinlerile hücum ederler, o zaman kılıç kullanılır.

Kalkan

Tevariklerin kalkanları hipopotam derisindendir. Müstatil şeklindedir. Üzerleri bakır çivilerle müzehhezdir. İnsan vücudunun üst kısmını tamamiyle örter. İyi dabağlanmış ve boyanmıştır. Sert ve dayanaklıdır. Dış tarafları (Tifinah) harfleriyle süslüdür.

Tevariklerde, bir de (Tellak) denilen bir nevi kama vardır. Bu kamalar, çok süslü ve sert meşinden bir bilezik ile sol kola takılır. Gerek kılıç ve gerek kamaların kınları meşinden ve çok güzeldir.

Kamaların bilezikleri hep aynı kuturda yapılır. Sebebi: Tevariklerde küçük el makbuldür. Asalet icabıdır. Alırarın elleri vücut ve en-

damlarına göre küçüktür. Adetâ bir hanım elidir. Bunun için herkes bu kamaları taşıyamaz. Adileri yapılır, bilezik yerine kayış konur ve bunların kılıfları ağaçtandır. Bunu herkes kullanır.

Rahle (Hecin eğeri)

Bu hakikaten bir şaheserdir. Öküz derisi ve ağaç parçalarından yapılmış sağlam ve zarif adeta bir iskemledir. Ön kısmı haç şeklindedir. Buna kollar ile dayanılır. Arka kısmı ise bir müsellesi andırır. Deri yaş olarak sarılır ve güneşe bırakılarak kurutulur. Üzerine de ince bir meşin kaplanır. Hecinin hızla gidişine güneş ve havanın tesirine çok mukavimdir.

Torba

Her Türki hecininin bir tarafına bir meşin çanta asar. Bu bir kaç kattır. Boyalıdır. Çok süslüdür. İpek ve ipek gibi kesilen ince iplik deriler ile işlenmiştir. Bir de kâğıt çantaları vardır. Bunu okuma yazma bilenler boyunlarına asarlar. Bu da çok zariftir. Deriler çok güzel debağ edilmiş ve çok güzel renklerle boyanmıştır. Boyalar ottandır.

En eski Türk yazısının tarihi

(11 nci sahifeden devam)

konuşu ve uzak memleketlere nüfuz ettiği lisani delillerle de sabittir: Akkadlılar veya umumiyetle sami bir kavm, Sumerlilerle beraber Babilonyanın cenubuna yayılmış bulunsa ve iki lisan konuşan milletler yan yana yaşamış olsaydı Sumercede sami kelimeler bulunmak lâzım gelirdi. Halbuki kral Zaggisi zamanına kadar Sumerceden intikal eden vesikaların hiç birinde sami lisanı asla tesiri görülmemiştir (tek bir kelime müstesna: muharebe manasına olan Damhara sözünün sami olduğu iddia olunmuştur) (*). Halbuki çivi yazısını ve Sumer medeniyetini kabul etmiş olan milletlerin dilleri Sumerce sözlerle doludur.

L: Woolley de Babil dilinin Suriye ve hattâ Mısır saraylarında diplomasi dili olarak kullanıldığını söyliyor. (Les Sumériens, s. 191)

Hasılı, latin alfabesi yirminci asırda, bütün medeni memleketler arasında, ne rol oynıyorsa Sumer Türklerinin icadı olan çivi yazısı da miladın birinci asrına kadar dünyanın medeni memleketlerinde aynı rolü oynamıştı. Sumer Türklerinin dili de orta çağın garpta latincesi, şarkta arapçası ehemmiyetinde bütün medeniyet âlemine şamil bir kültür dili olmuştu.

(*) L. King, Sumer and Akkad, s. 52.

BİR KAÇ SUAL

Benim yolumu bilsem :
Gözetleyen varmıdır ?
Gönlünde ben değilsem
Gönül bağlayan ona,
Başka biri varmıdır ?

o o

Gün saya bile işler,
Yollar uzar genişler;
Hasret içime işler,
El derdime eş olsa :
Gurbet yine darmıdır ?

o o

Ben değil yarın için,
Geçen eski günleri,
Duyarak için için
Yaşamak istiyorum :
Giden dönermi geri ?

o o

Bir yol dizim boyu kar,
Göğsümden iter rüzgar,
Sorma: (Nereye çıkar):
Ben, göklere diyorum,
Yoksa : Kara yeremi ?

o o

Şurda kaç gün ömrüm var,
Ağlamaya değermi ?
Ne kadar gülersen kar,
Feleğin her sözüne
Hiç insan baş eğermi ?

o o

Dert çekmeden usandım,
Geçen günlere yandım;
Giden dönmez inandım
Acep bahtım yüzüne
Gülsem bahtım gülermi ?

FEVZİYE APTULLAH

BİR HAZİN HATIRA

Üsküdarlı zade HALİT ZİYA

Karşı karşıya bekliyorduk. Onun sırtında çok giyilmiş eski siyah bir elbise, ayaklarında çamurlara bulanmış yırtıkça lâstikleri vardı. Üşümemek için boynuna iki kerre dolanmış yünden örme onuz atkısını, şimdi eczahanenin büyük demir sobasından yayılarak ilâç kokularile yüklü ağır havasına dağılan sıcaklığından bunalarak, çekmiş, dizlerinin üstüne, ucundan çinilerin üzerine yavaş yavaş sular damlıyarak orada küçük bir göl teşkil eden ıslak şemsiyesinin yanına koymuş idi. Ve ikide birde gözleri uzun bir beklemenin geçmek bilmiyen ağır dakikalarını ilerletmek istiyorcasına, eczacının yazı masasının üstünden, duvara asılı saate doğru yükseliyor, sonra: - Rica ederim, biraz çabuk olsa... Demeğe cesaret edemiyen sabırsızlığının sakit bir tercümesile yavaşça eğilip öte tarafta tezgâhın açıklığından kayarak kimyahaneye muhteriz bir nazar atıyordu.

Bütün halinde bir ürkeklik, bir zavallılık, fakrın, sefâletin, musibetin hazin çizgilerile sarılmış bir perişanlık vardı. Genç değildi, tamamile ihtiyar da değildi; galiba bir ana idi ki buradan, gelip, hasta çocuğuna, belki genç bir kıza, şimdi yastığının üzerinde terden saçları sakaklarına yapışmış küçük başını dakikadan dakikaya kapıya çevirerek onun bekliyen hasta yavrusuna şifa dilenmeğe geliyordu.

Ben de onun karşısında, basta çocuğuma biraz daha kuvvet verecek, onun bir müddet daha bende kalmasına yardım edecek ilâcı bekliyordum. Ve o ana ile bu baba, karşı karşıya yekdiğerine bir şey söylemeden, eczahanenin, güya buradan bir parça teşliyet ve sıhhat bekliyen uzak hastalarını uykusuna hürmet ediyor denecek sükûtu içinde, ara sıra müşterilerin çekingen sesleri, camekândan camekâna gidip gelen kalfaların ihtiyatlı adımları arasında, anlaşıp dinleşiyorlar, göz hasbıhalleriyle derdlerini döküyorlar gibiydi.

Burada ümitlerinin ruhu dolaşan bütün hastaların ıztırabile daha ziyade derinleşiyor zannedilen sükûtun içinde, bazı dakikalar oluyordu ki duvarda saatin nabızları, öteki sobanın nefesleri işitiliyor, birden içeride mermerin üzerine düşen bir şişe kapak büyük bir âfet tesirile sinirleri sarsıyordu.

Siz burada beklerken, uzakta, yatağının içinde hastanızın nabızlarını düşünmek, güya mesafeleri yarıp hayalen onu saymak ihtiyacını duyuyorsunuz, sobada ateşin harıltılarından vehminize eza veren bir fikir ilişiyor, zihninizde bir sualle: - Acaba ateş kaç dereceye çıktı? Otuz dokuz, kırk?..

Ve birden geri dönmek istiyen bir hamle ile bütün benliğiniz boş bir ümidin tahakkuku hayaline asılıp kalıyor: - Olur! Gidip bir de görsem o tuz yediye inmiş, o yatağında oturarak, kavrulan dudaklarında çoktan görülmemiş bir tebessüm, yeniden belirmeğe başlamış bir hayatın emellerini parlatmağa çalışarak, sizi bekliyor. Ona koşuyorsunuz, size bu beklenmiyen saadeti bahşettiği için, onu mükâfata

lâyık görerek, ruhunuzun olanca taşkınlığile:– Yavrum, benim mini mini yavrucuğum!.. Diyorsunuz, ve böylece sizde kalmağa kararını tebşir eden yavrunuzu, yavrunuzun o zaif, cılız, bir kuş vücudu hissini veren, hasta göğsünü kollarınızın arasına alarak soluk yanaklarını öpüyorsunuz.

Karşımda, hastasının ilâçlarını bekliyen bu ana, hayalimin saadet rüyasını sezmişçesine, dalgın bir gözle bana bakıyor; sanki: – Ah! evet, öyle olsa, bir de gidip baksam ki... diye başlıyarak hayalime bir zeyl yapıyordu.

Ben de ona bakarak: – Çokmu, çokmu hasta? Demek istedim. Gözlerinin içinde derin bir acı ile cevap veriyor gibiydi: – Değil diyorlar. Fakat işte bakınız, ben nasıl yoruldum! Uğraşmaktan, böyle yağmurlar yağarken, çamurların içinde eczahanelere koşmaktan ne kadar yoruldum! Kalbinde öyle bir korku ile, öyle müthiş bir korku ile, hekimlerden eczacılara koşa koşa öyle meyusum ki işte şurada yavaşça iskemleden kaymak, hemen yığılıp bir daha kalkmamak istiyorum,

İskemlesinin üzerinde öyle kolu kanadı kırılmış bir hali vardı ki eski siyah elbisesinin içinde vücudu yavaş yavaş gevşeyerek, sanki eriyerek kendisini salıverecek gibiydi. Birden: – Hanım! Hazır!.. Dediler. Derhal fırladı, O meftur vücudunda bir taze kuvvet kaynadı. Ayağa kalkarak şemsiyesini iskemlesinin üzerine koydu, daha üstüne atkısını bıraktı, arkasını çevirerek göğsünden bir mendil çıkardı, mendilinin ucunda bir kıvrık vardı, bunu açtı, içinde az yer tutsun diye büklüm büklüm katlanmış tek bir lira vardı. Bunu çıkardı ve ilerliyerek veznenin önüne bıraktı.

Veznedar lirayı aldı, açtı, evirdi, çevirdi, dudak büktü ve tekrar kadına uzatarak: – Bir başkasını veriniz!.. dedi.

O zaman onun ayaklarının üzerinde sallandığını fark ettim. Çehresi birden sapsarı olmuştu. Veznedarla arasında üç beş kelime teati edildi. Liranın bir yırtığı, bir noksanı varmış. Şu halde...

Öyle perişan, birden ayağının altında bir boşluk açılıyormuşçasına etrafında tutunacak bir yer arayan gözlerle, öyle müzmahil idi ki bu tek liranın kabul edilmemesine çare bulunamıyacak bir musibet nazarile baktığına şüphe olunamazdı. Bilâihtiyar elimi uzatarak lirayı aldım, veznedarın hakkı vardı:– Ben değiştireyim, dedim. Bu Fakir ananın ihtimal son lirasını, kim bilir nasıl ihtiyaçlara karşılık saklanılırken nihayet eczahaneye getirilen bu tek lirayı alıp yerine yepyeni, gıcır gıcır bir lirayı veznenin önüne bıraktım.

O, Teşekkür etmedi, yalnız bana baktı; o kadar...

***

Bu, yıpranmış, buruşmuş, yırtılmış, yapıştırılmış, bir numarası kaybolmuş eski bir lira idi, ve uzun, çapraşık sergüzeştlerin tarihi sanki üzerine gülleler salmıştı. Memleket hayatıntn türlü vadilerinde, bataklıklarında, bazan düz yollardan geçerek, ekseriyet üzere yerler altında sakh geçitlerden dolaşarak, kâh dosdoğru adımlarla, kâh karışık inhinalarla, uzun bir ömür efsaneleri yaşamış kirli bir kâğıt...

Onu böyle elimde tutarken bütün hayatının hikâyesini okuyorum zannında idim. Bir kâğıt parçası için uzun bir ömür!.. Senelerin tasadüfleri onu nerelere sevk etmiş, nasıl ellerden geçirmiş, ona ne hevesler tatmin ettirmiş, ne ihtiyaçların husulü vazifesini vermişti! Nadiren hulûs ve saffete hizmet ederek, ekseriya türlü hain maksatlara, mülevves fikirlere vasıta olarak şu elden bu ele, bu cepten o cebe taşınan, bazan bir köşede unutulmuş, belki uzun uzun bir tarafta büzülüp sinerek bekliyen, bazan birden hayatın cereyanına atılarak bir günde on sahaya uğrayıp dolaşan bu buruşuk şeyin simasında kim bilir ne derin ihtiraslar gizlenmişti. Sırasına göre ağlamış yahut güleç, gamlı yahut neşeli, bir gün şurada sevinip bahtiyar olurken ertesi gün ötede derin bir acının takallusiyle buruşarak, bazan haftalarca süren bir emek zincirinin kalırına mükâfat, ekseriya bir dakikalık bir hevesin zilletine alet, ruhunda bütün beşeriyetin elemleriyle zevkleri çalkalanan, bir izdiham içinde fakrın ve servetin kudurmuş cidali arasında boğuşan bu kâğıt parçası ne müthiş bir cehennem kasidesiydi!.. Onu evvelâ, senelerce evvel, yepyeni, parlak renklerile, bikrinin şa'şaasile, kendisini bekliyen mukadderatından bihaber, istikbalinin tarihini teşkil eden sahifelerin muammalarına lakayt, hulya ile dolu bir dünyaya çıkıyor gördüm. Bir el onu kendisile beraber vücuda gelen bütün diğer parlak ve temiz hemşirelerile bir rüzgârın tesadüf kasırgalarına salıvermişti. Bir gün iki parmağın arasına sıkıştı ve o dakikadan başlıyarak, yuvarlana yuvarlana, dolaşa dolaşa, her geçidinde çehresinin temizliğinden bir nebze bırakarak, bazan göz yaşlarile yıkanıp temizlenmeğe çalışırken ekseriyet üzere kirli parmakların arasında daha ziyade pörsüyerek, yükselmeğe çalıştıkça düşerek, müthiş bir talihin zebunu – esiri, kendisini birinin pençesinden diğerinin haris dişlerine ata ata gitmişti.

Böyle, parmaklarımın arasında onu tutarken soruyordum:

— Kim bilir ne fakirlerin ekmeğini, ne biçare çocukların saadetini, ne masum genç kızların küçük bir süsünü verdin! Kim bilir ne zor bir sa'yın ücreti, ne elim bir yükün bedeli. ne uzun bir cebt saatinin neticesi oldun! Sen, sen ki para denilen zalim kuvvetin bir mülevves timsalisin, kim bilir sinende nasıl hiyanetler besledin, ne şeytanetkârane desiselerle ne saf kalplerin igfal vasıtası oldun... Sonra, sana feda edilen ismetler, yolunun üzerinde çamurlara bulanan

(*Devamı 18 inci sahifede*)

FATİHİN SARAYINDA

Kaç kisi yemek yiyordu ve neler yeniliyordu ?

Yazan : REŞAT EKREM

Fatih devrine ait vesikalar arasında bulunan iki kiymetli defter (1), Fatihin saray teşkilâtını öğrenmek, o zamanın içtimai hayatının mühim bir safhasını anlamak noktai nazarından fevkalâde kıymetlidir.

Bu defterlerden birisi Enderun gılmanlarile saray hademelerinin hicri 883 senesi Sefer, Rebiulevvel ve Rebiulâhir aylarına ait mevacip defteri (2), diğeri ise hicri 878 senesinin Şaban ayında Fatihin mutfağının masraf defteridir.

" Sarayı cedidi-amire „ kubbe altının bir silueti

Bu iki defterin muhteviyatına umumî bir göz gezdirerek Fatihin sarayının imkân nisbetinde canlı bir tablosu çizilebilir.

Mevacip defterinin ait bulunduğu 883 senesi, bugün bizim Topkapı sarayı dediğimiz « Sarayı Cedidi Amire » nin inşaatının bittiği senedir. Fatih, İstanbulun fethinden 883 senesine kadar, şimdiki Darülfünun binasının bulunduğu yerde fethi müteakip alelacele ahşap olarak inşa edilen « Eski Saray » da oturuyordu.

Bu defterin muhteviyatından, Enderun gılmanları ile sair hademelerden ibaret olup « Mülazımanı Dergâhı Âli » unvanı altında toplanmış olan saray halkının, 883 de, ki Fatihin en parlak zamanlarını teşkil eder, ancak 726 kişiden ibaret olduğu görülüyor. Daha sonraki asırların kübera ve vüzera saraylarının haşmeti ve dâratı ile, faraza Sokollu Mehmet Paşanın, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın, Seydi Ahmet Paşanın, Şeyhulislâm Kara Çelebi zade Abdülaziz efendinin saraylarındaki teşkilât ile mukayese edilirse, Fatihin, sarayının da, saray halkının da bunların yanında pek sönük kaldığı görülür.

Fatihin sarayında, sırf padişahın hizmetile mükellef enderunu hümayunun zülüflü ağaları, yahut diğer bir tabir ile « Gılmanı hassa » dört odadan ibaret olup bütün bu odaların mevcudu 22 ağadan ibaretti. Halbuki bir buçuk asır sonra, Dördüncü Avcı Mehmed'in sarayında enderun ağaları için yedi oda ve sadece «Has oda» da kırk adet agayanı-zülüfkeşan bulunuyordu (1).

Fatih zamanındaki enderun teşkilâtının dört odası, Has oda, Bölükü hazine, Bölükü kiler, Bölükü Şahinciyan idi. Burada bulunan gılmanı hassanın isimleri, aldıkları yevmiye miktarı ile şunlar idi:

Has oda — Bahşayiş 4 akçe, Mahmut, İskender, Ahmet ikişer akçe, İsmail ve Ali birer akçe.

Bölükü hazine — Mustafa ve Hüseyin ikişer akçe, diğer Mustafa, bir akçe.

(1) Ahmet Refik, fatih devrine ait vesikalar, tarih encümeni mecmuası. Numara 49-62.

(2) Devlet hizmetinde olanlara devlet hazinesinden verilen yevmiyeye ülûfe denilirdi. Ülufe, üç aydan üç aya üçer aylık olarak senede 4 taksit halinde tevzi edilir ve bu taksitlere mevacip denilirdi.

(1) Enderunu humayunun zülüflü ağaları hakkında, Muhitin gelecek nushasında bir makale yazacağım.

Bölükü kilar — Ahmet ve Süleyman ellişer akçe, Hamza ve Mustafa birer akçe.

Bölükü şahinciyan— Ağaları on açke, Ömer, İbrahim, Yusuf ve Emirze bir akçe; Karagöz yedi akçe, Velicik yedi akçe, Mustafa ve Ahmet beşer akçe.

Fatihin mevacip defterinden öğrendiğimiz en mühim nokta, müteferrikalara aittir. Bu defterden, müteferrika namını alan zevatın, güzide ailelerin çocukları arasından seçilmiş, tefrik edilmiş kimseler Anadolu beylerinin, emektar paşaların oğulları, gılmanları oldukları anlaşılıyor. Bunların arasından cerrahlar, hâkkâklar, şimşirgerler, udiler, kanuniler, kıssahanlar, nedimler yetişmiştir. Fatihin defterindeki müteferrika isimleri arasında çok şayanı dikkat olanları görülür:

Ramazan bey oğlu Süleyman bey, Timurtaş oğlu Üveys çelebi, Yakup bey oğlu Üveys çelebi, Mahmut paşanın gulâmı Yunus bey, Karamani Mehmet bey, Ramazan bey oğlu Ahmet bey... Bunların arasında hattâ şöyle bir isim bile görülmektedir: Evlâdı Timurdan Mehmet ve Ömer.

Müteferrikaların mecmuu 67 idi. Kıdemlerine, imtiyazlarına ve meleke ve kabiliyetlerine göre aldıkları yevmiyeler 50 akçe ile 3 akçe arasında mütehavvil olup bütün müteferrikaların yevmiye mecmuu 551 akçe tutuyordu (1).

Mutfak defterine gelince, geçmiş asırlardaki içtimaî hayatımızı ve âdetlerimizi göstermek noktai nazarından fevkalâde bir ehemmiyeti haizdir. Bu defterlerden, Fatihin sarayında her gün ne yenildiğini, o devrin en muteber yemek isimlerinin nelerden ibaret olduğunu, sarayın bir günlük ve bir aylık mutfak masraflarının ne olduğunu ve hattâ o senenin erzak, eşya ve meyva ve saire fiatlarının ne olduğunu öğreniyoruz.

Hicrî 878 senesinin Şaban ayı içinde, Fatihin hemen her gün balık, istiridye ve karides yediğini görüyoruz.

Fatihin kandisine mahsus ıspanaklı, peynirli ve yumurtalı pide yapılırdı.Diğer yemekler meyanında şunlar vardı: Tavuk, kaz, baş ve paça, lapa, burani, çorba, ıspanak kavurması, bal, pekmez tatlısı, baklava... İsimlerini gördüğümüz, fakat belki de doğru bile okuyamıyacağımız diğer bir çok yemekler vardır ki bunların ihzarı için yumurta, yoğurt, tereyağı, ıspanak, soğan, kişniş, peynir, bal, kaymak kullanılmıştır. Sarayda en çok sarfedilen yemek lahna çorbası olmuştur.

878 senesinde Fatihin mutfak masrafı 135,363 akçe tutmuştu. Enderun ağalarının ramazan baklavalarına mahsus yufka ve saire gibi harçları da, bir ay evvelinden, Şabanda hazırlanırdı. Yine bu defterden öğrenildiğine göre, 878 senesi şaban ayında İstanbuldaki erzak piyasası şu idi: Sade yağın okkası 8 akçe, zeytin yağının 6 akçe idi.

Meyva fiatlarına gelince: armudun okkası beş, üzümün iki, eriğin beş, narın üç akçe idi. 200 yumurta yirmi üç ve 1000 limon yetmiş akçe idi. Bir koyun otuz iki akçe idi.

Fatihin İstanbul'da ilk yaptırdığı saray: Çinili köşk

(1) Fatihin zamanındaki bir akçenin kıymeti, paranın harpten evvelki kiymetine nazaran 33 paradır.

Tayyareden Çıkan ve Biten Dava

(Geçen nushadan devam)

NAHİT SIRRI

Kandilli sırtlarından İstanbul tarafına bakan küçük ve yeşil pancorlu bir köşktü. Tayyareci Fuat beyle zevcesi Tezer hanımın köşkü. Bu köşkte üç senedir oturuyorlardı. Ve iki senedir, bu küçük köşkte gittikçe büyüyen bir yavru vardı. Tezer onun adını, hâlâ elini öpemediği ve hasretini çektiği babası gibi Cemal koymuştu.

Tezer babasiyle bir türlü barışamamış, Ankarada Dikmen tepesindeki tek katlı ve büyük bahçeli geniş köşke bir daha gidememişti. Annesine çok sormuş, uzun uzun danışmış, bunu kaç kere kocasiyle de konuşmuştu. Lâkin Şayeste hanım cesaret verecek bir şey söyleyemiyor, o " – Küçüğü alıp gitsem. Habersiz karşısına çıkıp affını rica etsem. „ dedikçe, " – Bekliyelim, daha bekliyelim kızım „ diye mukabele ediyordu. Cemal bey hâlâ müthiş surette kızgınmış. Belki izdivacın kendisini değil, fakat muhalefetinin gevşemesini uzun müddet beklemeyerek Tezerin evden kaçıp gitmesini affedemiyordu; ondan izinsiz, habersiz gelin olmasını affedemiyordu. Üç senedir Şayeste hanım senede on beş gün gelip Kandilli sırtlarındaki yuvada misafir kalıyor ve henüz cesaret verecek, artık teşebbüs zamanının geldiğini, hattâ yaklaştığını müjdeleyecek tek söz söylemiyordu.

Halbuki hakikatte beklemeğe hiç luzum yuktu. Tamamiyle şifa bularak eski nefasetini kazanmış bir cildin üzerinde parmak dokunulsa gidecek bir kabuk gibi, Cemal beyin hiddet ve gazabı da çoktan geçmiş, kabahatin kendinde olduğunu mühendis çoktan teslim etmişti. İstanbula her gelişinde kaç kere akşam olduktan sonra Kandilliye gitmiş, tenha yollardan tepeye kadar çıkarak kızının oturduğu, kızının mes'ut olduğu yuvayı uzun uzun seyretmişti.

Hatta, son sene, karısının İstanbuldan dönme günlerinde, içine garip, gizli bir ümit gelmişti. Hiç bir sebep yokken kendi kendine hükmetmişti ki, karısı bu sefer artık iki yaşını süren torununu beraber getirecek, hiç olmazsa bir ay Ankarada yanında tutacaktır. Öyle ya, iki yaşındaki bir çocuğa annesi kadar ninesi de bakamaz mı? Ve ıstasyonda Şayeste hanımı yalnız bulunca acı bir sukutu hayale uğramış, Dikmene kadar ağzından adeta tek söz çıkmamıştı.

Halbuki Şayeste hanım bunu bilmiyor, Kızına; « — Baban hep eskisi gibi, hep dargın, yavrum.» diyordu.

Hayır, dargın değildi. Izdivaca garip bir infial, bir inat neticesinde muhalefet etmiş, kim bilir, belki de kızını iki sene daha yanında bulundurmasına mani olacağı için Fuadı o zaman sevmemiş, istememişti.

Hiç dargın değildi. Ve üç senedir damadının bütün uçuşlarını takip ediyor, daima muvaffakıyetle neticelenen bu uçuşlara dair gazetelerin verdikleri tekmil tafsilâtı uzun uzun okuyordu. Sade bunları yalnızken, yanında hiç kimse yokken okuyor, başkalarının yanında okumaktan utanıyordu.

*
* *

Rize'yi Erzurum'a bağlayacak olan demiryolu Cemal beyin en büyük eseri olacaktı. Aynı zamanda, ilk trenin Erzuruma varacağı gün, artık tekaüdünü istemeğe karar vermişti. Ve haylı çetin bir yol takip edecek olan bu hattın yapılması nasıl olsa üç dört sene süreceği için, Dikmen sırtındaki beyaz geniş köşkü muhafaza etmek istemedi. Esasen bu köşkün çok büyük bir kabahati vardı : Her an Tezeri hatırlatıyordu. Karısını ve artık ilkmektebe başlayan Uluğu beraberine alarak yola çıktı. Portakallar yetişen geniş bahçeleriyle bir kaç dağa birden kurulmuş cesim bir şehir hissini veren Rize'de, Karadeniz'in hudutsuzluğunu seyreden şirin ve geniş bir eve yerleştiler. Fakat kendisi bu evde pek az kalacaktı. Hattın ilk kısmının istikşafları yapılıyordu. Başmühendisin daima yollarda bulunması lâzımdı.

Fevkalâde güzel bir mayıs ayı idi. Yapılacak yollarda çadırda yatmak insanı hiç üşütmüyor, Rize'nin daha içinden başlayarak içeri doğru yükselen dağ başlarında böceklerin hiç bir çeşidi bilinmiyordu. Dağları bir keçi gibi tırmanan küçük Fordu ile şehre her dönüşünde, Cemal bey, geçirdiği hayattan çok memnun olduğunu karısına anlatıyordu. Fakat, Şayeste hanım, Rize'nin ta içinden başlayan dağ yokuşlarına onun küçük Fordu ile ilk atıldığı günden itibaren sinirli ve evhamlı olmuştu. Bilinmez nerden ona esrarlı kimseler sanki haber gön-

dermişler, « – Dikkat et, kadın! Ömrünün otuz senelik arkadaşını koru! O büyük tehlikeler içindedir demişlerdi. Kalın, ağır ve biraz acayip elbiseler giyerek göklerde uçmağa giden kocasından hiç olmazsa ilk zamanlar, alışıncaya kadar, her ayrılışta kızı nasıl onu her sefer heyecanla ve sımsıkı kalbine bastırmışsa, Şayeste hanım da otuz senelik kocasını Rize'den her gidişinde öyle endişe ve korku ile sarıp bağrına basıyordu.

Sanki meçhul bir yerden esrarlı bir kudret kendisine haber vermiş, « – Tetikte dur! » demişti.

Ve fiilhakika, Rize'ye gelişlerinden dört ay sonra, bir ikindi vakti, evlerinin önünde bir otomobil gürültüsü işiterek Şayeste hanım bahçeye fırladı. Kasabanın içinde otomobille misafir gelmezdi ya!

Cemal bey daha o sabah ve bir kaç gün için gitmişti. Dönmesini icap ettirecek bir sebep olamazdı. Yoksa bir kaza... Bahçe öyle sonsuz bir genişlikte değildi. Fakat Şayeste hanım bir türlü sonuna kadar yürüyerek kapıya varamadı.

— Ne var Sadi bey? Neye geldiniz?

Bu, Cemal beyin maiyetinde çalışan genç mühendislerden biri idi. Dudaklarında yapma, iğreti bir tebessümle:

— Merak etmeyin, hanım efendi, dedi.

Kendisine « — Ne oldu? » denmeden o «–Merak etmeyin.» diyordu. Fazla acemiydi.

— Ne var? Kocama ne oldu?

— Ehemmiyetsiz, sizi temin ederim ki pek ehemmiyetsiz bir kaza.

Ve yavaşça ilâve etti:

— Sizi istiyor.

Şayeste hanım otomobile girince içerisini türlü şişeler ve sargılarla adeta küçük bir eczahane halinde buldu. Ve otomobilin önünde duran matruş ve sarışın bir adam kendisini: «—Doktor Servet bendeniz.» diye takdim etti.

Bu doktor, bu şişe şişe ilâçlar ve paket paket sargılar.. Şayeste hanım bu sefer adeta haykırdı:

— Ne oldu? Ne oldu Allah aşkına?

Sadi bey dişleriyle küçük bıyıklarını asabi asabi çiğnemeğe çalışıyordu. İzahat vermedi. – Ehemmiyetsiz, emin olun ki ehemmiyetsiz!» demekle iktifa etti.

Fakat yaşlı kadın birden bire o derecede yorgun düşmüştü ki, hiç bir şey söyleyemedi, artık hiç bir şey sormadı. Kaza yerine kadar, üç çeyrek saat, ağzından tek söz çıkmadı.

***

Mühendis Cemal bey senelerce dik dağlardan at sırtında geçmiş, çok bozuk yolları Fortla geçmiş, başına hiç bir yerde bir kaza gelmemişti.

Cemal bey yarım saat daha uyudu.

Halbuki bu sefer Rize'den bir saat kadar ilerde, hem de nisbeten güzel bir yolda otomobili devrilmiş, vücudunun bir kaç yerinden ağır yaralar almıştı. Yaraların biri bilhassa tehlikelidi. Yüzde altmış kurtulmamak ihtimali vardı. Kaza, mühendislerle amelenin çadırları bulunan yerden beş dakikalık bir mesafede olmuş, Cemal bey çadırına kucakta getirilmişti. Tabii vaziyetin vahimliğini Şayeste hanımdan gizlemişler, korkulacak hiç bir şey olmadığına yemin etmişlerdi.

Şose pek fena olmamakla beraber gene sarsıyordu. Cemal beyi Rize'ye götüremiyerek çadırda yatırdılar. İlâç falan eksildikçe şehre koşuyor, günde

bir kaç kere lâzım oluveren şeyler için şehre hep otomobil gidiyordu.

Yaralı ilk günü hiç kendini bilmeden inleyip durmuştu. Ertesi günü ikindiye doğru ilk defa gözlerini açmış, yaşlı gözlerle kendisine bakan karısını görüp tanımış, dudaklarını oynatarak gülümsemek istemiş, sonra tekrar dalıp gitmişti. Bundan sonra birden bire ateş başlamış, ateşle beraber sayıklama gelmişti. Hasta kızını istiyor, mütemadiyen « – Tezer! Tezer ! » diyerek üç senedir görmediği ve belki hasret öleceği kızını anıyordu. Şayeste hanım derhal Rize'ye adam koşturdu. Tezere babasının hasta olduğuna, kendisini istediğine, hemen hareket etmesine dair telgraf çektirdi.

Telgraf bir salı günü ve ikindi vakti çekilmişti. Telgrafı götüren adamın seyrisefain acentesine giderek İstanbul'dan Rize'ye ne zaman vapur bulunduğunu öğrenmesini de Şayeste hanım tenbih etmişti. Aldığı malûmattan çok üzüldü. Seyrisefain vapuru İstanbuldan dört gün sonra kalkacakmış. Çarşamba günü hareket eden iki kumpanya vapuru varmış ama, bunlar uğramadıkları iskele bırakmıyorlarmış. Rize'ye ne günü varabilecekleri belli değilmiş.

O gün gece yarısına kadar Cemal bey hep «Tezer ! » diye sayıkladı. Sonra rahata benziyen bir uykuya daldı ve ancak ertesi günü öğleye doğru gözlerini açtı. Ateş düşmüştü.

Doktor : « — Gözleriniz aydın, hanımfendi ! » dedi.

Cemal bey artık kendisine gelmiş bulunuyor ve konuşuyordu. Tezerin lafını etmedi. Fakat mahcup bir tebessümle :

— Gök yüzündeki kazalardan korkmuştum. Kaza düz yolda da oluyor ! dedi.

Şayeste hanım dedi ki :

— Tezer diye dün gece çok sayıkladın, bey ! Telgrafla çağırdım.

Cemal bey hiç cevap vermedi. Sade gözlerinden büyük yaş damlaları birden bire yanaklarına indi.

Doktor « — Gözünüz aydın ! » demekle beraber, Şayeste hanımın telaş ve heyecanı hiç hafiflememişti. Saatte on kere kendi kendine hesaplar yapıyor, « kocam dünya gözü ile evlâdını görebilecek mi ? » diye dövünüyordu.

Artık ortalık kararmışken dışarda bir otomobil sesi duydu ve çadırın kapısında beliren bir baş, kendisini dışarıya çağırdı. Cemal bey yeni uykuya dalmıştı. Şayeste hanım, « — Acaba doktorun vereceği fena bir haber mi var ? » diye kalbi vura vura bışarı koştu ve hemen oracıkta Tezerle kocasını, Fuad'ı gördü. İlk önce bir ruya sandı ve gayrıihtiyarî eli şakaklarında, alnında gezdi. Adeta kekeledi ;

— Ne zaman geldiniz ?

— Yarım saat evvel Rize'ye vardık.

— Tayyare ile mi geldiniz ?

— Evet anne.

Çadıra girdiler. İki kadın yaralı adamın baş ucunda oturdular. Tayyareden otomobile atlarken kıyafetini değiştirmeğe imkân bulamamış olan Fuat geride, gölgede kaldı. Çadırda sert ve karışık bir ilâç kokusu vardı. Dışarda kuşlar ötüyordu.

Cemal bey yarım saat daha uyudu. Gözlerini açınca Tezeri gördü.

— Tezer, babana bak ne oldu kızım !

Şaşırmamış, karısı gibi ruya sanmamış, hemen anlamıştı.

— Seni tayyare ile Fuat getirdi, değil mi ?

Fuat kalkmış, mahcup bir tebessümle ilerlemişti. Cemal beyin sağ kolu yaralı idi, sargılar içinde idi. Sol elini damadına uzattı, sadece : — Teşekkür ederim, oğlum, dedi.

*
* *

On gün sonra Cemal beyi Rize'ye getirebilmişlerdi. Fuat mezuniyet almış ve orada kalmıştı. Cemal bey tehlikeyi geçirmiş, artık kurtulmuştu. Tedavisine devam edilmesi için İstanbul'a gitmeği istemiyor, « — Benim dokturum beni ölümden kurtardıktan sonra şimdi mi eyi edemiyecek ! » diyordu.

Çok güzel bir sonbahar başlamıştı. Evin önünde, portakallar yetişen ve Karadenizi nihayetlerine kadar seyreden büyük bahçede oturuyorlardı. Cemal bey uzun iskemlesine yarı yatmıştı. Gözleri dalgındı, ve sağlam eliyle dizinin dibine oturmuş, pek sevdiği resimli kitaplardan birine bakan küçük Uluğun uzun kumral saçlarını okşuyordu. Birdenbire sordu :

— Tezer, kocandan, tayyare kullanmasını öğrenmedin mi ?

— Hayır, baba.

Fuat söze karıştı :

— Bu İstanbul –Rize yolculuğu Tezerin ilk uzun seyahati, efendim. Bir kaç kere İstanbul üstünde uçtu, işte o kadar.

Cemal bey hem kendi nefsiyle eğlenmek ihtiyacını, hem de damadına tarziye vermek lüzumunu hissetmişti :

— Ne olacak, korkak babanın korkak kızı! dedi

Sonra, iskemlesinde hafifçe doğruldu, ve dizinin dibinde hep resimlere bakan küçük çocuğun uzun saçlariyle oynayan eli, himayekâr bir vazivetle parmaklarını yayarak sevgili başı hemen tamamen kapladı: — Bari yarın Uluğ'la şehrin üzerinde bir uçuş yap, oğlum. Çocuk tayyareye şimdiden alışsın. Kim bilir, günün birinde belki o da senin gibi büyük bir tayyareci olur, dedi.

Tayyareden çıkan dava gene tayyare sayesinde bitmişti.

Jean Jacques Rousseau

-2-

Muzaffer Reşit

J.—J. Rousseau'nun Berne şehrinden kovulmasına Cenevreli filozof Charles Bonnet sebep olmuştu. Bu işte ne Voltaire'in, ne de doktör Tronchin'in biç bir dahli yoktu. Rousseau Berne'de hararetli müdafiler de buldu. Madam Boy de La Tour, ona Neuchâtel yakınında sahibi bulunduğu evi verdi: O havali, o zamanlar Prusya kralına aitti ve valisi Lord Keith Rousseau'yu himaye etti. Büyük mürebbi artık kendini emniyet altında biliyordu. Yeni dostları içinde sakin bir hayat geçirmeye başlamışken müddei umumi Tronchin, 1763 eylülünde, *Köyde Yazılmış Mektuplar*ını neşrederek, Cenevre'yi onun aleyhine ayağa kaldırdı. Rousseau daha sonraları bu harekete *Dağ mektupları* ile cevap verdi, fakat eseri La Haye'de, Berne'de, Pariste yakıldı. Aynı senenin 12 mayısında «Cenevre şehrinde ve cümhuriyetindeki hemşerilik ve vatandaşlık hakkından ebediyen feragat» ederek, Cenevre zimamdarının gücendirmişti; kitabı, onları, büsbütün kendi aleyhine çevirdi. Rousseau kendini harikulâde bir maharetle müdafaa ettiği için berikiler büsbütün küplere bindiler. Lâkin Rousseau Voltaire'i de münakaşalara dahil etmek istemekle hata etti ve bu hareketi Voltaire'i büsbütün kendine düşman yaptı ve büyük bir nüfuz sahibi olan Voltaire Rousseau'ya karşı çok şiddetli bir mücadele açtı. Oturduğu Môtiers ehalisinden bir çoğu da kendisine husumet göstermeye başladılar. Muharririn karısı Thérèse Levasseur, kem diliyle halkı kendisinden nefret ettirmişti ve bu nefret bilvasıta Rousseau'ya da döndü. Montmollin papası vaızlarında onun aleyhinde söylemediğini bırakmıyordu. Buna da din hakkında çok yüksek düşüncelerini bir araya toplayan bir eseri sebebiyet vermişti.

Onun fikirleri mutaassıp katolik ve protestanların fikirlerine uymuyordu. Nihayet, Roussaeu, bir taraftan kasabada hedef olduğu hakaretler, öte taraftan elinde oyuncak olduğu kadının ısrarları yüzünden Môtiers'den çıkarak Bienne gölü üstündeki Saint-Pierre adasına gitti. Bu şairane beldede, nebatatla meşgul olarak, düşünerek ve yazarak altı hafta geçirdi. Berne âyan meclisi tarafından oradan da kovulunca Strasbourg'a gitti ve orada kimse kendisine dokunmadı. Fakat kendisine daimî bir melce arıyordu. Rousseau'nun takdirkârlarından olan İngiliz filozofu Hume, kendisini misafir etmeyi teklif etti. Rouseau Paris'ten geçerek İngiltereye gitti. 13 kânunu sani 1766 da Londraya geldi. Edebiyat âlemi ve yüksek tabaka onu büyük bir memnuniyetle karşıladı. Buna rağmen Londrada kalmak istemedi. İngiliz filozofu Hume'un arkadaşlarından biri, M. Davenport, Pays de Galles'de, Wootton'daki lâtif şatosunda onu misafir etti. Fakat hiç bir yerde rahat edememek Rousseau'nun alın yazısıydı; büyük muharririn sinirleri gitgide bozuluyordu ve artık en ehemmiyetsiz şeylere kızar olmuştu. Bir kelime ingilizce bilmiyen Thérèse Levasseur İngilterede çok sıkılıyordu; J.-J. Rousseau'nun kolay kızarlığından maharetle istifade ederek onu yeni dostlariyle bozuşturmak için elinden geleni yaptı. Aynı zamanda, hemen her yerde aleyhinde çok şiddetli hücumlarla dolu yazılar çıkıyordu: düşmanlarını bizzat kendisi isteyerek yaratmış olmasına rağmen onların yazılarını okumaktan çok büyük bir azap duyuyordu. Bir an geldi ki eski itimatsızlık illeti, şüpheleri yeniden ayaklandılar. Dostu Hume'un düşmanlariyle birlik olarak gizliden gizliye kendi aleyhinde çalışmakta olduğunu zannetti. Thérèse, şatonun hizmetçileriyle bir kavgasından dolayı Rousseau ev sahibi Davenport'a kızdı. Ona manasız serzenişlerle dolu ve evini terkettiğini bildiren bir mektup yolladı. Takip edildiği vehmine kapılarak deli gibi kaçtı. Yaya olarak Douvres'a geldi ve Fransa sahilinde Calais limanına giden bir gemiye bindi. Hume derhal Fransadaki dostlarına onu himaye etmelerini yazdı. *Emile* isimli eserinin mahkûm oluşu biraz unutulmuş gibiydi; bu sebeple takibata uğramaksızın Fransa'da kalabildi. Her zamanki gibi kendisini himaye eden dostlar edindi; fakat o zaman yazmış olduğu mektuplardan anlıyoruz ki her tarafta tehlikeler görüyordu. Rousseau artık bir yarı-deliydi. Fakat muhakemesine sahip bir deli. Ve kendisinde ayrı ayrı iki manevî şahsiyetin yaşamakta olduğuna şahit oluyoruz: Kendine ait olmıyan bahisler üzerinde yazı yazdığı zaman pek makul ve bazan çok mükemmel düşünüyordu; kendisinden bahsederken ise daima saçmalıyordu. Tıp âlimleri bazı deha adamlarında görülen bu yarı-deliliği çok güzel tasvir etmişlerdir. İşte hayatının bu safhasındadır ki Rousseau meşhur (*Confessions*) İtiraflar'ını yapmıya başladı. 1770 te bitmiş olması muhtemel bulunan bu eser güzelin en yükseğiyle çirkinin en adisini birleştiren, garip olduğu kadar muazzam bir eserdir. Fakat, onun, İtiraflar'ını yaparken içinde bulunduğu ruhî haleti bilenler için fazla hayret verici değildir. Vilâyetlerde son oturduğu yer olan Monquin'den de yanında misafir olduğu adama, hizmetçileri tarafın-

dan karısına yapılmış bir hakaretten bâhis tecavüzkârane bir mektup yazarak ayrıldı. Nakarat daima ayniydi.

24 Haziran 1770 te Paris'e geldi. Son senelerini orada geçirdi. Arada geçen zaman zarfında vaziyet değişmişti; artık kimse kendisini rahatsız etmedi. Bir defa yerleştikten sonra, hakikî bir esnaf hayatı sürdü; kibar âleme pek az karışıyor, şehir civarında gezintiler yapıyor; nebatlarla meşgul oluyor ve bazı dostlarını evinde kabul ediyordu. Umumiyetle çok sakin ve hattâ çok sevimliydi. O esnada kendisini sık sık görmüş olan Bernardin de Saint-Pierre, Rousseau'yu çok sevmişti. Lâkin, ara sıra illeti tazelenen Rousseau kendisini tehlikede, etrafını casuslarla çevrili görerek, hayatından endişelenmiye başlıyordu. *Jaen-Jacgues'ı muhakeme eden Rousseau* ve *Yalnız dolaşan birinin hulyaları* isimli iki eserini işte o sırada yazmıştı. Bu eserlerin yüksek bir kıymet taşıyan ikincisi, *Diyaloglar*'ından daha sakin olmakla beraber ruhî hastalığının izlerini taşır.

Sıhhati gitgide fenalaşıyordu; bakılmıya muhtaçtı, Kendisinin en kayranlarından biri de Girard'ın Montmorency ovasındaki Ermenonville şatosunun bir paviyonunu ona tahsis etti. 22 Mart 1778 de, Rousseau oraya yerleşti; zamanını musiki ve nebatat tetebbuatı ile geçiriyordu. Rakîbi Valtaire'in ölümünü orada haber aldı ve bunu kendisi için meş'um bir işaret talâkkî etti. 2 Temmuz günü, sabahın saat sekizinde, ot toplamaktan dönerken yere düştü; karısı onu kaldırdı; saat on birde, tekrar düştü ve öldü. Evvelâ şatonun parkında gömüldü. Sonraları, 1794 te, Convention hükûmeti, Voltaire gibi onun da kemiklerini Panthéon'a naklettirdi. 1878 de ve 1912 de Cenevre ve Paris muazzam tezahuratla, büyük adamın doğum ve ölümünün yüzüncü yıl dönümlerini tes'it ettiler.

Rousseau'nun karakteri Voltaire'den daha az muğlak değildi. Onun gibi Rousseau'nun da çok büyük meziyetleri ve büyük kusurları vardı. O, iyi bir insan olarak doğmuştu ve maceralarla dolu hayatı esnasında sık sık bu iyiliğin tezahürleri görülür. «İyi» ye karşı asil hisler taşıyan, ahlâk kaidelerine uymıyan pek çok hareketlerine rağmen o fazilete âşıktı. Almış olduğu fena terbiye onu şımartmış ve vekarını kaybettirmişti. Bir çok hallerde, vazifesinin ne olduğunu tayin edemiyerek, ahlâk selim hissinden mahrum olduğunu göstermiştir. Hayat tecrübeleri ona büyük bir şey öğretmedi, çünkü, Madam de Warence gibi kendisine şımarık çocuk muamelesi yapan bir çok kimselere tesadüf etmek betbahtlığına uğramıştı. Halk ta ilk eserlerine karşı gösterdiği büyük rağbetle onun erkenden kendisini dev aynasında görmesine sebep oldu: Cemiyet ve ahlâk kaidelerini değiştirmeyi kafasına koydu. Gitgide hastalık haline giren gururu işte böyle başladı ve eserlerinin resmî makamlarca mahkûm edilmesinden dolayı, sırf kendisi Rousseau olduğu için, aynı akibete uğramış bir çok muharrirlerden daha büyük bir haksızlığa hedef olduğunu zannederek ıztırap çekti. Kendisine hiç lâyık olmıyan karısı hakkındaki yanlış kanaatlerinin de sebebi yine gururu idi. Bu kadın kendisine istediği gibi hükmedip, kıskanç hislerle ve kurnazca plânlarla onun, bütün dostlariyle, arasını açmıya muvaffak olabildiyse buna sebep te Rousseau'da hakikatı tefrik hissini öldürecek kadar büyük bir gurur bulunmasıydı.

Jean-Jacpues Rousseau'nun hayatını yazmış olanlar onun hakkında birbirinden çok ayrı hükümler vermişlerdir: eserleri yüzünden müthiş kinler uyandırmış ve sonsuz hayranlıklar kazanmıştır. Bu itibarla hiç bir zaman bitaraf kalamayan münekkitleri ondan bahsederken daima hislerine mağlup olmuşlardır. Bütün kusurlarına ve bazı yanlış görüşlerine rağmen Rousseau sevimli bir simadır. Hayatının ikinci safhasında uğradığı felâketlerden dolayı çok ıztırap çekti. Büyük bir ideal aşkı taşıyan eserleri için ve iyiye karşı duyduğu cazibe için Rousseau sevilebilir.

Hayatı eserlerini izaha imkân verir, bununla beraber eserleri hayatının en iyi işlerinden kıyas kabul etmiyecek kadar yüksektirler, bu da gösterir ki her edebî eserde, felsefî izah çerçevesi içine giremiyen bir yaratış vardır. Başlıca eserlerini bir çok gruplara ayırabiliriz. İlk grupa *Nutuklar*'ını koymak lâzımdır. *İlim ve San'at hakkında Nutuklar* tenakuzlarla dolu bir eserdir, Rousseau bu eserinde medeniyetin insanları bozmuş olduğunu, medenileşmiş her milletin tedenniye başladığını ispata çalışmıştır. Ona göre, ilim yanlış düşünceler yapar, sefahati doğurur ve bu da fazileti öldürür. Bu tezde pek küçük bir hakikat zerresi vardır.

İnsanlar arasında müsavatsızlığın menşei hakkında nutuk, birincisinden daha az tenakuz taşımaz ve onun bir nevi mabadi sayılabilir. Mademki ilimler, edebiyat, san'atlar, bir kelimeyle medeniyet insanlığı bozar ve ona sayısız felâketler getirir, tabiiliğe dönmek lâzımdır. Vahşi hayatına dair cazip bir tablo çizdikten sonra Rousseau bunu ispata çalışıyor. İlk zamanlarda insanlar mesuttular, siyasî ve içtimaî musavatsızlık mevcut değildi; ziraat ve zanatların inkişafı neticesi şahsi mülkiyet meydana çıktığı zaman vücuda geldi; harp bu yüzden patladı ve o zamandan itibaren zenginler ve fakirler, kuvvetliler ve zayıflar, mes'utlar ve bedbahtlar görülmiye başladı. Rousseau'nun vahşî kabileler arasındaki âdet ve an'anelere vakıf olmadığı müdafaa ettiği bu tezden kolaylıkla anlaşılmaktadır.

İçtimai Mukavele sinde, Rousseau, cemiyetin ona göre nasıl tanzim edilmesi icap ettiğini anlatıyor. İlk bakışta bu eser bahsettiğimiz diğer iki kitabıyla tezat teşkil eder gibi görünür. Mademki ideal tabiî hayata dönmektir, cemiyet teşeküllerinden bahsetmiye ne lüzum var? Fakat Rousseau cemiyeti bir emri vaki gibi kabul ediyor ve onu daha mükemmel bir

hale koymaya çalışıyor. Ona göre, cemiyet serbest insanlar arasında bir mukavelenin neticesi olduğuna göre, hürriyet ve müsavat esasları üzerine kurulmalıdır. Hâkimiyet milletindir. Büyük devletler için, meşrutî hükümdarlığı kabul etmelerine rağmen, *İçtimai Mukavele* bugün bir çok medenî memleketlerde tatbik edilen demokratik rejimi izah eden bir eserdir.

Temaşa hakkında *D' Alembert'e Mektub'u* diğer eserleriyle hiç bir rabıtası olmadığı hissini verir. Bununla beraber ilk eserlerinde müdafaa ettiği fikirlere çok uygundur. Tiyatro – ve tezini müdafaa ederken bilhassa Fransa'yı göz önüne getiriyor – medeniyetin en karakteristik mahsulüdür. Tiyatro ahlâkı bozar, çünkü ihtirasları tahrik eder, seyieleri şiirleştirir ve faziletle alay eder. Rousseau burada Bossuet nin evvelce söylemiş olduğu bir fikri tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyor.

Nouvelle Héloïse vak'ası Léman gölü kenarında geçen ve çok güzel tabiat tasvirleriyle dolu bir ihtiras romanıdır. Alp dağlarının şiiri ilk defa bu kitapta ifade vasıtasını bulmuştur. Bu romanın mevzuu gayet basittir. Asil bir genç kız, Julie d'Etanges, Saint.– Preux isminde bir genç adamı sever, onunla evlenmek ister, fakat cemiyet kaideleri onları birbirinden ayırmaktadır. Ailesi onu hiç sevmediği Wolmar isminde bir adamla evlendirir. Evvelâ çok bedbaht olan genç kadın iyi bir zevce olabilemek için aşkıyla mücadele eder ve nihayet ona galip gelir. Temiz kalpli bir hakim olan kocası, karısına karşı büyük bir itimat beslediği için Saint – Preux'yü çocuklarına muallimlik ve mürebbilik etmek üzere yanına alır. Bu gencin bir kazaya kurban giderek ölmesi tecrübeyi ortadan kaldırır. Bir çok felsefî münakaşalarla dolu olan bu eserde, Rousseau cinsiyetin, tabiî aşka karşı gelerek, ve menfaat esasına müstenit sun'î izdivacı yaratarak aileyi öldürdüğünü ispat etmek istemiştir. Bu suretle eski rejimle mücadele etmekteydi. Bundan başka romanında, Julie ve M. de Wolmar gibi şahıslarla, cesaret, asalet ve doğru görüşleriyle, cemiyete rağmen aile kutsiyetini kurtarmıya çalışan yüksek yaradılışta insanlar tasvir etmek istemiştir. Bütün bu eserden çıkan fikir, ferdin irade ve vicdaniyle ve dine dayanarak kendini değiştirebileceğidir. Kitabın kahramanları esasen şehirlerin sefahat ve lüksünden uzakta, tabiatla başbaşa yaşamaktadırlar. Görülüyor ki bu roman müellifin diğer eserlerile tam bir fikir beraberliği taşımaktadır. İlâve edelim ki *Nouvelle Héloïse* Fransa'da, vak'ası şehirden uzakta geçen ilk roman tipidir.

Emile, aynı zamanda, hem bir terbiye eseri, hem de cemiyetin tenkididir. İnsanın tabiattan uzaklaştığı için bedbaht olduğunu iddia ettikten sonra, Rousseau, terbiye vasıtasiyle onu tekrar tabiata döndürmenin usullerini veya hiç olmazsa ferdi daha mükemmel bir hale koyarak cemiyeti ıslah etmenin yollarını göstermek istemiştir. Bazı cihetlerden çok mükemmel olan bu eser koynunda, pek çok teanakuzlar, seraplar taşır, fakat aynı zamanda devrine göre çok yeni olan pek çok fikirler ortaya atmıştır: meselâ terbiyeye tahsilden fazla ehemmiyet vermek, terbiyeyi evvelâ, hizmetçilere ve mürebbilere değil, anneye bırakmak, çocuğu tahsil ettirmeden evvel maddeten ve manen inkişaf ettirmek, onu tabiatla yakından temas ettirip, zekâsını evvelâ görüşleriyle teşekkül ettirmek nazariyeleri gibi.

XIX uncu asrın büyük terbiyecileri ve bunlar arasında Pestalozzi ve Fro·bel, Rousseau'nun tesiri altında kalmışlardır. Şunu da itiraf etmeliyiz ki Rousseau da biraz Locke'ten mülhem olmuştur. *Emile*'in aynı zamanda büyük bir edebî kıymeti de vardır. Bu eserin Rosseau'ya pek çok düşman kazandırmış olmasının sebebi *Savoie* li bir papasın ağzından söyletmiş olduğu dinî sözlerdir ve onun asrında en fazla taassup gösterilen bahs te, şüphesiz ki dinî bahslerdi

Çok fazla kıymet ve kıymetsizlikler taşıyan *İtiraflar*'ı ve bir nevi itiraflar olan *Yalnız dolaşan birinin hulyaları* diğer eserleriyle ahenktardırlar. Rousseau bütün bu saydıklarımızlan başka kıymetleri ikinci derecede kalan daha bazı eserler yazmıştır, bunların arasında kıymetli nebatlar etütleri ve hatta bir de opera–komik vardır.

Bütün eserlerden çok sarih bir felsefe tezahur eder ve bu Voltaire'in yani bütün XVIII inci asrın fikirleriyle tazat teşkil eder: o asrın muharrirleri akıl, ilim ve maddi refah vasıtasiyle terakki ve tekâmüle inanırlar. Rousseau, onca tedenni demek olan terekkinin düşmanıdır, ve insanı tabiata döndürmek ister. Hissin akıldan daha salim olduğuna inanır. Siyasette demokrasiyi kabul ederek Montesquieu ve Voltai e'den de daha ileri gider. Rousseau mutekittir, ve iman tabiata karşı duyduğu sonsuz hayranlıkta ve fazilete, manevi hayata, vicdana verdiği ehemmiyette tezahur eder.

Ve şimdi bu dehayı meydana getiren tesirleri araştırırsak bunların pek çok olduğunu görürüz. Savoie, Léman gölü, Môtiers ve Saint–Pierre adası ona mükemmel bir şekilde ifade etmiş olduğu, tabiat sevgisini vermişlerdir. Madam de Warens ona hissî hayatı gösterdi ve belki de dinî hisler telkin etti, çünkü kendisi çok müteassıp bir ailedendir. Vekar ve şerefini kaybetmesine sebep olan ilk maceraları ona cemiyet aleyhine mücadele fikrini aşıladı: içinde istediği mevkii elde edemediği cemiyet ona fena göründü, Rousseau fikir cihetinden Cenevre'ye, edebî kıymet cihetinden Fransaya borçludur. Rousseau ferdiyetçi seciyesinde, zevklerinde ve âdetlerinde halis bir Cenevrelidir.

Rousseau'nun Fransa ve bütün dünya üzerinde tesiri çok büyük olmuştur. Fransa büyük ihtilâlinde Rousseau herkesten fazla müessir olmuştur. İhtilâlciler demokrasi fikirlerini onun eserlerinde ve bilhassa *İçtimai Mukavele* sinde okuyarak benimsemişlerdi. Rousseau edebiyata tabiat sevgisini getirmiş ve ateşin lirizmiyle romantizme yol göstermiştir. Eserleriyle beşeriyet üzerinde bu kadar büyük bir tesir yapmış olmasını onlara talâkatin ihtirasını ve hissin cazibesini vermek hususundaki maharetine borçludur. Üslubu Voltaire'inki kadar vuzuhlu ve yumuşak doğilse de daha ahenkli ve orijinaldir. Yazış itibariyle de, Rousseau büyük bir muharrirdir.

Şimalî kutup denizlerinde

Sibiryakof

Heyeti-seferiyesi

Sovyetler Cümhuriyeti İcra Komitesi Kutup denizlerinde «Sibiryakof» heyeti-seferiye-

Buz kıran gemi buzlar arasında

sine iştirâk eden 60 kişiyi, kazandıkları büyük ilmî muvaffakiyetlerden dolayı muhtelif suretlerle mükâfatlandırmıştır.

Heyeti-seferiyeyi götüren (Bzu kıran gemi) de bütün tertibatı mükemmelen hazırlanmış

Heyeti-seferiye iş başında

üç laboratuvar vardı: İdroşimik, İdrofizik, İdrobiyolojik laboratuvarları. Heyetin dolaştığı altı denizde pek mühim yeni ilmî esaslar elde edilmiştir.

Sibiryakof heyeti-seferiyesi azası bu ilmî taharriyatından maada deniz haritalarının daha sahih ve kat'i bir surette tesbiti işile de uğraşmıştır.

Şimdi bu seyahatlar esnasında elde edilen ilmî esasların tasnifile meşgul olunmaktadır. Bu tasnif 1933 son baharına kadar devam

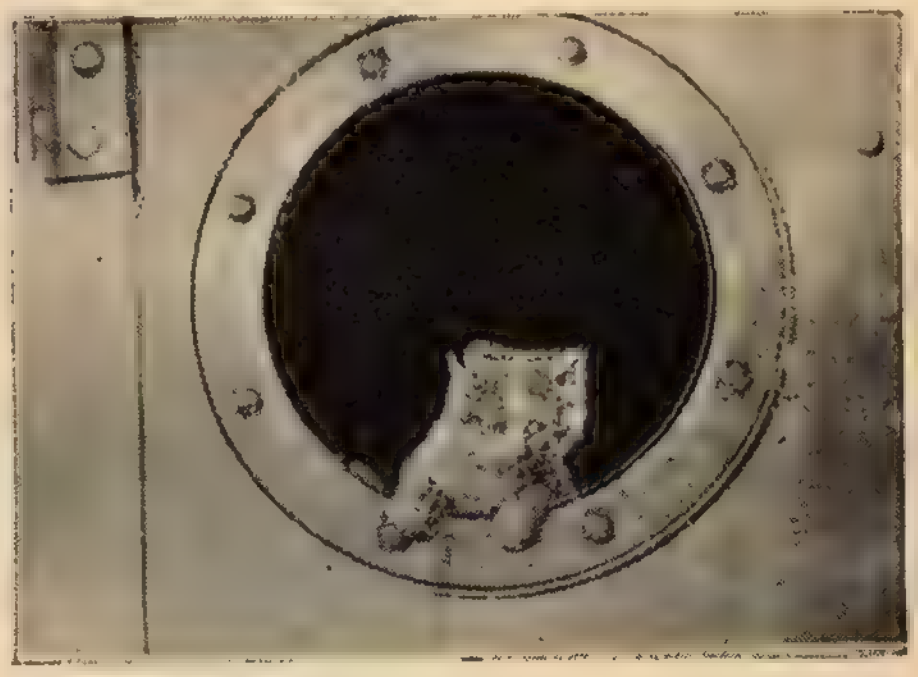

Buz kıran geminin kamara pençeresinde buzları seyreden meraklı kedi

edecek ve bu tetkikata ait ilk eser o zaman neşredilecektir.

Sovyetler hükûmeti « Sibiryakof » heyeti seferiyesinin elde ettiği neticelerden istifadeye karar vermiştir. Gelecek sene « Lena » nehrinin mensabına gemilerle bir sefer tertibi düşünülmektedir. Hükümet bu büyük şimal yolunun bir sene zarfında, her nevi gemilerin seyrine müsait bir hale getirilmesini alâkadarlara emretmiştir.

ROBERT BROWNING

(1812—1880)

Yazan: *İBRAHİM HOYİ*

Hayatı

Browning'in babası İngiltere bankasında elli senelik bir memur, yani maddi hayata atılmış bir adam olmakla beraber, aynı zamanda da âlim, ve sanatkârlığı nefsinde birleştirmiş ince ruhlu bir adamdı. Annesi ise gayet hassas, doğuşundan musikisever, sevimli ve İskoçyada yerleşmiş olan bir Alman gemi mücehhizinin kızı idi. Browning 1812 senesinde Londra'nın haricinde Camberwel de doğdu. Pekham daki evile ilk mektepten gördüğü Londranın gece ışıklı manzarası, gündüz tüter bacaları kendisinde kuvvetli hisler uyandırıyordu. Browning mektebe pek öyle muntazam devam etmedi. Kâh hususi hocalardan okudu. Kâh babası kendisine ders verdi. Fakat daha ziyade arzusuna, keyfine bırakıldı. Genç Milton gibi Browning de musiki meraklısı, meftunu idi. Bu aşkı İngiliz edebiyatının diğer şahsiyetlerinden daha kuvvetli olarak mesela *Abt Vogler, A Toccata of Calupis* gibi şiirlerinde ifade etmiştir.

Tennyson gibi Browning de asıl mesleğini pek erken keşfetti, kavradı. Ve elli sene mütemadiyen şiir yazdı. Daha henuz altı yaşında iken, Byron'u taklit ederek teşaürde bulundu. Sonraları Shelley yin nüfuzu altında kaldı. Ve 1833 de neşrettiği *Pauline* isimli ilk eseri, Shelley ye bir ithafiye gibi kabul edilebilir. Tennysou un ilk eserlerinden «*İki kardeş şiirleri*» beş sene evvel tab edilmiş ve epeyce de para getirmişti. Lakin Browningin *Pauline*'ine hiç bir tâbı ehemmiyet vermemiş, eline alıp gözden bile geçirmek istememişti. Nihayet cömert bir akrabanın paraca yardımı ile kitap çıkabildi. Şair iki sene sonra *Parcellus* ü neşretti. Bir müddet geçince de *Strafford* ismindeki facıası sahnede oynandı. Fakat ancak 1840 da çıkardığı *Sordello* iledir ki edebiyat muhitinde akisler uyandırdı. Altı sene sonra (1846) da birden bire şöhreti afakı sardı. Bu ani yükseliş, şairin «şiir ve tefekkür» için ad taktığı *Çıngıraklar ve Narlar* eserini o sene içinde bitirdiğinden değil, İngilterede kadın ediplerinin içinde en çok tanılan ve sevilen *Elizabeth Barreth* ile muaşakaya başlamasından ileri geliyordu. Filhakîyka Elizabeth Barreth evlenmeden evvel ve evlendikten sonra da bile kocasından daha fazla şöhret ve itibar sahibi, hatta önceleri Tennyson'dan bile yüksek telekki edilen, halkın rağbet gösterdiği bir şairdi. Çünkü o çocukları istismar edenlere karşı şiddetli hücumları, içtimai yaraları deşen yazılarile devrin okuyucularına ziyadesile tesir etmiş, ve Wordsworth ölünce de kendisine melikei – şuaralık bile verilmesi düşünülmüştü. Browning ile evlendikten sonra tahassüslerini *Sonnets from Portuguese* (Portegizden soneler) isimli asil ve içli aşk şiirleri külliyatında çiçeklendirdi.

Browning hakîyki kıymeti anlaşılıncaya kadar, Elizabeth Barrettin kocası olarak tanıldı. Elizabeth hastaydı. Kendisine nüzül inmişti. Browning sevgilisine tapıyordu Ailesi böyle mefluç bir kızla evlenmesine müsaade etmeyince, gözü hiç bir şey görmedi, kulakları kimseyi dinlemedi ve sevgilisini kaçırdı. Doktorların yapamadığını, aşk ve İtalya mucizelendirdi. Ve Browning ile karısı on beş sene Piza ve Floransada mesut bir ömür sürdüler. İşte Portekizden soneler ve mektuplar karısının bu devredeki hissiyatını terennüm ederler.

Madam Browning 1861 senesinde Floransada öldü. Bu ebedî ayrılış şaire ilk önceleri tahammül edilemiyecek kadar ağır geldi. Oğlu ile İngiltereye kaçtı. Browning artık bir yerde oturamaz olmuştu. Ömrünü İngiltere ile İtalyanın muhtelif yerlerinde, bilhassa, bugün Venediğe gelen her seyyahın ziyaretgâhı olduğu Palazzo Rezzonico da mekik dokumakla geçirdi. Nereye gitse, arkadaşı Tennysonun hilafına, daima yüksek sosyetelere karışıyor, kalabalık, temiz giyinmiş; medeni, içtimai adabı bilen ve kendisini alkışlıyan kitleyi arıyor ve hep onlarla bulunuyordu. Amerika efkârı umumiyesi onu İngiltereden daha çabuk anlamak ve tanımakta gecikmedi. 1868 de şaheseri *The Ring and the Book* (yüzük ve kitab)ı neşredince vatandaşları Browning'in İngiliz şairlerinin en büyüklerinden biri olduğunu tasdik etti.

Browning 12 kânunuevvel 1889 da yani 43 sene evvel Venedikte, en son eseri olan *Asolando* nun intişarı günü öldü, ve Westminster Abbey mezarlığında Tennysonun yanına gömüldü.

Eserleri — Browningin bütün şiirleri üç kısma ayrılabilir:

1 — Safi dramatik: *Strafford* gibi.

2 — Mensur dramatik: Piyes şeklindedir. Fakat oynanmayı istihdaf etmez. *Pippa passes* gibi.

3 — Dramatik lirikler: Bunlar bâzı kuvvetli beşerî hisleri ifade, yahut insan hayatında bazı dramatik vakaları tasvir eden ve hikâyeyi bizzat kahramanın ağzından dinlediğimiz kısa kısa şiirlerdir. Meselâ *Son at gezintisi* gibi.

Yine Browningin şiirleri yazılışları itibarile de üç devreye taksim edilebilir:

1 — Birinci devredeki şiirleri ruh tetkikleridir ve muzlimdirler. Ne demek istediklerini anlamakta güçlük çekeriz. *Parcelsus* (1835) *Sordella* 1840 bu devrenin mahsulüdür.

2 — İkinci devrede şair süratle terakki etmektedir. Ve *Sordella*ya yapılan insafsızca tenkitler kendisi için bir taziyanei - teşvik mahiyetini almıştır. *Çanlar ve Narlar* serisi bu iddiamıza kuvvetli bir misaldir. Bu şiirlerde anlatılamıyacak derecede bir güzellik, içten içe akan bir tatlılık, bir ahenk vardır. Şairin bütün lirik eş'arı, piyesleri, *Ina balcony* (Balkonda) 1844. *Colombe's birthday* (Kolombun doğum günü) 1855 ve dramatik eş'arı bu devrenin meyvalarıdır. 1868 de çıkan, İliad dan iki bin mısra daha uzun ve Kont Guidonun genç karısını öldürüşünü en ince noktasına kadar hikâye eden *The Ringaut the Book* ile bütün dünya Browning'in şiir dehasındaki en asil ifadeyi kavradı.

3 — Şair Üçüncü devreye altmış yaşile girdi. Bu devrede her sene bir şiir külliyatı neşretti. Fakat eski kuvvet ve alâkayı celbetmedi. Şurası dikkate şayandır ki Browningin en güzel eserleri daha ziyade karısının tesir ve nufuzu altında yazılmış olanlarıdır.

Edebiyattaki mevkii

Zamanın münekkitleri bu büyük şairi tenkit ederken ileri sürdükleri en büyük iddia, Browningin gayet muzlim, karışık olduğu ve ne demek istediğini anlamadıklarını söylemek olmuştu. Aziz dostu Tennyson bile *Sordella* yı tenkit süzgecinden geçirirken bütün eserde yegâne anladığı ilk ve son mısralar olduğunu kaydetmişti. Bu neden ileri geliyordu? Sebebini şöylece izah edebiliriz:

1 — Şairin üslubu karışık, muzlim ise, bu kifayetsizliğinden değildir. Çünkü şair şiirlerini dokurken fikirleri o kadar koyu ve karışıktır ki kullandığı lisan ihtiyacına yetişmeyor.

2 — Şair kendi fikrî tedaisi ile ekseriya bir mevzudan diğer bir mevzua, okuyucularını itibar nazarına almaksızın, geçiyor ve bu da bizi şaşırtıyor.

3 — Browning İngilizcesinde ihmalcidir. Cümlelerini nidalarla kırpıyor. Bittabi okuyucu onun fikrinden neler geçtiğini bilemediği için, nidaların karşısında müteredditt kalıyor ve ifade etmek istedikleri mâna ile aradaki rabıtayı keşfe çalışıyor.

4 — Browningin illüzyonları ekseriyetle pek kolay kavranamaz. Zira Browning çok okumuş ve okuduğunu hazmetmiş bir şairdir. Binaenaleyh tetebbu esnasında hatırında kalanları bir şiirinde kullandığı zaman, alelade bir okuyucu ne demek istediğini zor bulup çıkarır.

5 — Browning çok yazar ve az tashih ederdi. Tashihe sarfedeceği zamanı, başka başka fikirler bulmıya kullanıyordu. Onun sahası ferdî ruhtu. Ve o ferdî harekâtı idare eden gizli prensip ve motifleri ifade etmeğe çalıştı: İşte bundan dolayıdır ki Browning anlaşılmaz. Muzlim görünür ve hatasını meydana çıkarır. Zira şairin bâzı zamanlar gayet ahenkli, asil bir sadelikle yazdığı da vakidir.

Browning'in İngiliz edebiyatındaki mevkiini eyice anlıyabilmek için arkadaşı Tennysonla bir mukayese yapmak icap eder. *Aşk*'ın hayatta en yüksek maksat ve gaye olduğunda ikisi de, müttefiktirler. Hakikate vasıl olmak noktasında ise bu iki şair birbirlerinden kutuplar kadar uzaklaşırlar. Tennyson romantik cereyanlarının tesiri altındadır. Mevzuunu pek nazlı seçer. Halbuki Browning ilhama ehemmiyet verir. Şekle, tekellüfe pek yüzü yoktur. Onun için nasıl olsa ve ne olursa eyi ve fena mevzuları aynı zevkle işler ve hakikatın eyide ve fenada da bulunduğunu göstermiye çalışır.

Tennysonun inandığı bir kuvvet de kanundur. Fikrince ferdin iradei cüziyesi daima tazyik altında olmalıdır. Şairin istiğnası bazan fatalistlik cephesinden tamamile şarkkârî bir mahiyet alır, ve bazan de talih, kader ve betbinlik bakım noktasından Schopenhauer ı hatırlatır. Browning ise tamamile başka türlü düşünür. Onca ferdin iradei cüziyesi, bütün manialara karşı galebe çalmıştır. Şiirlerinde betbinlik kokusu, müteredditt bir his bulunmaz. «Browningin sesi bütün setlerin üzerinde zaferle yükselmiş Anglo – Saksonun (yapabilirim ve yapacağım) deye haykıran sesidir.» Ve belki de bundan dolayıdır ki o, Tennysondan daha cezridir. Daha çok okunur. Gençlik Tennysondan hoşlanırken, ondan sonraki nesil Browningi arar.

Browning İngilterenin en tereddütlü zamanında da iman hakîykatını çelik gibi yenilmeyen irade ve nikbinliği ile haykırmıştır. Azmi, celadeti, cesareti, hayata inanışı ve ölüm diyarının ötesindeki âleme dair sözleri bizi eyi yaşamaya davet eden birer canlı motiftir.

Hülâsa: Browning devrinde uzun müddet şöhret basamağında emeklemiş, sonraları talih ve öz kıymetinin sihirli elile yükselmiş, çok okumuş, mistik yüksek bir insan, optimist bir şairdi.

ŞİİRLER

Yılın peşinden

Günler mi, gençlik mi, ömür mü giden
Doğmadan can veren yılın peşinden ?
Hangisi, hangisi ayrılan bizden.
Neşe mi, sevgimi, elem mi ?. bilmem !

Her yılın sonunda gönül defteri
Kapanır, yazarak sevinç, kederi.
Her yeri kirlenmiş, onun her yeri;
Acaba ne olur ben onu silsem ?..

Ben onu silsem de artık içimden
Yıllara sormasam : « Ey yıllar neden,
Neden kaçarsınız böyle aniden,
Ve neden gizlidir sizde haz, elem ?. »

Aydın Özer

O

Bir siyah gölgeydi o bir nur oldu
Herkesten uzakta bana alışık.
Ansızın ruhuma boşaldı doldu
O benim meşalem, en yakın ışık.

Sanata ruh veren engin bir ilham
Karanlık yoluma aksetti durdu;
Umarken bir hayal, tatlı iptisam
Gönlüme dağıldı gönlüme vurdu.

Asabımda gezen o ilk sızıydı;
Bunun için gönül mecnuna döndü.
O, mısralarımın en son hızıydı,
Gurbette parladı gurbette söndü.

H. Fehmi

GECE

Ormanların sükûtu yine vahşileşiyor,
Yatağını kemiren, oyan kudurmuş dere
Köpüklerle çamların köklerini eşiyor.

Serpiliyor yıldızlar bulutsuz bir semaya
Uzaklardan çakallar bağrışıyor boş yere
Şarkı besteliyorlar kuşlar doğacak aya.

Tabiata bir sükût çökerken ansızın
Rüzgâr nefeslerini ağaçlara seriyor.
Ay doğuyor çamlıktan ruhu gibi bir kızın.

Ve mehtap şellalede altunlaşıp eriyor...

Hayrettin Sâlim

Yok oldu

Gönlümü kara bulut kapladığı bir gündü
Gözüm neye baktise hep yapmacık göründü;
Bulutlar parça parça ayrılırken ufuktan
Gönlümde bir ayrılık acısı battı bir an
Gün begün yüksek olan sevgiler hayal oldu.
Son kavuşmak ümidi içimde melal oldu.
Hep ümitler yok oldu. Yazık.. Gözümde tüten
O sevgili, hayalimde bir hayal meyal oldu.

Hayri G. Alp

Samsun'da kızıl bir mehtap

Yaşar Nabı'ye

Ay Çaltı üzerinde kızıl bir tekerlekti
Enginlerde kaynaşan hisler ruhumu çekti,
Hülya kanatlariyle kalbimi sardı biran..

Ufka sular üstünde kanlı bir yol uzayor
Dağlardan esen rüzgâr sularda kımıldayor,
Benliğimi eziyor bu gece bir heyecan..

Sahile doğru koşan dalgalar neş'eliydi
Ve ruhumu okşayan onların bir eliydi
İçimdeki duygular gitgide çoğalıyor..

Bakışlarım içiyor koyolaşan renkleri
Bulutların düşerken denize etekleri
Kalbim uzun yollarda mesafeler alıyor..

M. Necdet

Sahilde

Dalgalar pek hazin bir ağlayıştır
Hıçkırıklariyle geliyor dile.
Deniz zannettim ki öksüz kalmıştır
Kumların üstünde iç çekişiyle...

Hıçkırıklar sustu, uyudu engin,
Gök, deniz üstünde nurlu bir saray..
Bütün işvesile masum denizin
Yine ruyasına girdi beyaz ay..

Mustafa Bürhan

Joan Crawford

NASIL YETİŞTİ

ve

Nasıl iyi bir yıldız oldu?

Yazan: *REFİK GALİP*

Joan Crowford u, bu büyük ve hülya dolu gözlü yıldızı kim tanımaz?

Sporu canbazlıkla kaynaştırarak sinemaya sokan Duglas ın gelini, güzel sayılmıyan, fakat bütün mevcudiyetinden neş'e, füsun fışkıran Con Cravford dünya sahnesine parasız pulsuz ve dayanacak bir dalı olmadığı halde doğmuştu.

Kadınları ile gıpta ile kendisine baktıran Cravford bugünkü mevkiini uzun bir savaştan sonra elde etti.

Con Crawford vucuduna bakmasını bilen bir artisttir. İfrata varmıyan perhizler ve idmanlarla endamını, tenasübünü muhafaza eder, ve yüzünün her çizgisini usta bir nakkaş gibi pek eyi bildiği için büyük bir maharetle çehresini fevkalâde güzel gösterir.

Hususî hayatı hakkında yüzlerce yalanlar uydurulan bu canlı, iradeli yıldız bir tiyatro muhitinde doğdu. Dekorları âdi; kârı az bir tiyatronun kulisleri arasında, bin türlü mahrumiyetler içinde ömür sürdü.

Yuvasında da pek öyle safalı bir hayat, dirlik düzenlik yoktu.

Con Crawford'un bütün emeli, süslü elbiseler giyen, büyük bir yelpaze ile sahnede görünen bir artist olmak idi. Daha okumasını öğrenmeden annesinin bütün hiddet ve nefretine rağmen kendi kendisine kaba saba bir dans icat etti. Küçük Crawford annesini sevmemiş, bütün şafkatini, şahsına büyük bir ehemmiyet atfettiği babasına vermişti. Crawford için dünya, babasının meşguliyeti az, harap tiyatrosunun içinde başlıyor, kapısında bitiyordu.

Yıldızı sekiz yaşında bir manastırda görüyoruz. Birbirile artık uzlaşamıyan ana ve babası kurtuluş çaresini ayrılmakta bulunca, kendisine para gönderecek kimse kalmadı. Ve istikbalin yıldızı da başının çaresine kendi bakarak, mektepte bulaşık yıkamak, sofra hizmetçiliği yapmak suretile geçindi. Ve bu hal tâ on altı yaşına kadar ya tâ büyük bir mağazada tezgâhtarlığa kabul edilinceye, yani para kazanıncaya kadar sürdü.

Dansı da çok ilerletmişti. Bütün delikanlılar onunla dans etmeğe can atıyorlardı. Bir barda, dans müsabakasında birinciliği kazanınca profesyonel bir dansöz olmak sevdası beyninde şimşeklendi ve New-York gözünde tüttü. Haftada yirmi dolarla bir bale kumpanyasına girdi. Bir müddet sonra, rağbetsizlik yüzünden hey'et dağılınca eli böğründe kalan Crawford bir kaç şehirde yine iş buldu ve nihayet Chubert ismindeki sahne vazı ona, Masum Gözler piyesinde bir rol verdi. Artık Brodvay yolu görünmüştü. Genç, taze ve civelek New-York için bulunmaz bir inci idi. O, sinemaya girmeği aklından bile geçirmiyor, bütün emeli, gayesi, şöhreti yüksek bir profesyonel dansöz olmakta toplanıyordu.

"Masum Gözler,, piyesinde rol alan kumral güzeli, M. G, M. idarecilerinden Rapf görünce ona bir kerre de sinemayı tecrübe etmesini teklif etti. Crawford bu davete pek te öyle istekle gitmemekle beraber ufak bir film çevirdi. Fakat bir kaç gün sonra Kalifornya'daki film kumpanyasından, geldiğinde kontrat imzalamak şartile, avans para gönderildiğine dair bir telgraf alınca şaştı.

Ve Los Ancelos'ta trenden inerek, kendisine emel edindiği bütün isteklerini sunacak mev'ut yurda doğru yollandı. Kendisi için yeni bir savaş başlamıştı. İlk önce ismini değiştirdi ve Con Crawford adını takındı. Film muhiti, ilk önce ona hiç ehemmiyet vermediler, fakat nihayet, mükemmel bir artist şekline istihalesine şahit oldular. Hakikaten

Con Crawford'un geçirdiği istihaleleri, şahsiyetinin, siciyesinin nasıl değiştiğini eyice anlıyabilmek için 1926-27 senelerindeki kızla bugünkü dilber, kıvrak ve münevver Con Crawfordu mukayese etmek lâzımdır.

*
* *

Metro sahnelerinde ilk görünüşü pek o kadar dikkat nazarını çekmedi. Sabırsızlıkla ve hırsla çalışmasına rağmen şöhret merdivenine ayak basamıyordu. Basamayınca da me'yus oldu ve tekrar New-York tiyatro sahnesine dönmeği bile kurdu. New-York'ta dans ederken, ciddi hali,mütevazı tavrı ile kendisini herkese sevdirmişti.Şimdi ise, studyoda uslu uslu çalışmanın bir netice vermediğini görünce, herkesin alâkasını üzerine celp etmek emelile garip yollara saptı.

Güzel kestane saçlarını,çirkin bir kırmızıya boyadı. Koket kızlar gibi dapdaracık ve bütün vucudunun kıvrıntılarını gösteren kısa elbiseler giydi. Tavrını degiştirdi. Bir genç kıza yakışmıyacak haller takındı.

Holyvoowd'un gençleri onunla alâkadar olmıya başlamışlardı. Her hareketini takip ediyorlardı. Bir çok kereler, zengin delikanlılarla, aktörlerle nişanlandığı söylendi. Film muhitindeki muhafazakâr grup onunla temas etmekten çekiniyor, kumpanyası bile bu hallerinden memnun bulnumuyordu.

Sally, Drene ve Mary ile Taksi Dansörü filmleri ile şöhret buldu. Halk kendisini pek tutmuştu.Lonşaney'in filmlerinde de rol almıştı.

Nihayet, "Dans eden kızlarımız,, filminde üç mühim roldan birini temsil eden Crawford halkın pek hoşuna gitti ve diğer yıldızlara ehemmiyet veren olmayınca, film âleminde fikirler değişti. Herkes Crawforda başka bir gözle bakmıya başladılar. Ve şöhret kuşu kanatlarını bütün azametile onun güzel başına gerdi. Önünde istikbalin parlak ve ümit dolu yolu görünmüştü. Crawford yeni bir dönüm noktasında bulunuyordu.İki senedir yaptığı haşarılıklardan, hoppahlıklardan utanan yıldız, artık hayatını düzeltmeğe karar verdi ve birden eski halini bırakarak hafifmeşrep tavrını attı, birbirinden delişmen arkadaşlarından uzaklaştı ve tamamile ciddileşti. Ertesi sabalı ta büsbütün değişmiş bir ruh ve mana ile işinin başına geldi. Bunu da ilk anlıyan müdürü olmuştu.

Con Kravfort Kocası Duglas Fairbanks ile beraber çevirdiği (büyük otel) filminde

Crawford'a ne olmuştu,diyeceksiniz: gayet basit. Her genç insan oğlu ile kızının muhakkak uğrayacağı bir hastalığa tutulmuştu: Seviyordu. Fakat nasıl. Deli gibi, bütün ruhu, bütün varlığile seviyordu. Kimi?.. diye sormıya lüzum varmı: Küçük Duglas'ı..

Bir akşam, tiyatroya giden Crawford, muvaffakıyetsiz sinemacılıktan sahneye dönen Duglas'ı, temsil ettiği oyundan sonra tebrik ederken,beraberce yemek davetile karşılaştı. Ve böylelikle hayatının dönüm noktası başladı; o günden itibaren hayatının o yüz karası denecek kitabını kapadı.

Değişiklik evvelâ yüzündeki boyaları silmek ve daha usturuplu elbiseler giymekle başladı. Studyodan doğru evine gidiyor. Boş vaktını hocalardan ders almak ile geçiriyordu.

Kendisine, sonraları bal aylarını geçirecekleri yuva olacak olan, bir köşk yaptırdı. Okuyur, öğreniyor; hırsla, zevkle, kendisine lüzumu olan her çareye baş vuruyordu. Muhitini değiştirdi.

Küçük Ferbanks ın yemeğini kendi elile pişiriyor, studyoda beraberce yiyorlardı. Bu aşk bütün Holivut âlemine zevk veren bir temaşa oldu. Gün geçtikçe iki sevgili birbirlerini daha iyi anlıyor, âdeta birbirlerinin huylarını kapıyorlardı.

Crawford sinema muhitinin beş yüksek yıldı-

zından biri olmuştu. Perdede canlandırdığı asri kadın tipi bütün dünya sinemalarının modeli haline girmişti. Odalarını ince bir zevk anlayışile süslediği yeni köşküne taşınan Crawford,film çevirmekle fazlaca meşgul olmakla beraber derslerini ihmal etmiyor, okuyor, okuyordu.

Ferbanks ile Con, ihtiyar Duglas'ın izni oluncaya kadar hayatlarını resmen birleştirmediler. Bütün Holivut kolonisini evine bile kabul etmiyen Mari Pikford'da iki genci büyük bir şefkatle karşıladı ve hayır duasını almıya gelen çifte saadet temenni etti.

İşte hayata, parasız, pulsuz atılan,benliğine sahip oluncaya kadar fırtınalar atlatan, bin türlü manialarla karşılaşan Con Crawford azm ve iradesinin verdiği kuvvet ve neş'e ile bugünkü mevkiine yükselmiştir.

Türk - İslâm müzesi

Hakkında

Bir tashih

50 nci nushamızda intişar eden (Türk – İslâm müzesi) makalesinde çok mühim bazı yanlışlıklar vardır:

Makalenin ikinci sütununda (sahife 22) Mogo'lar devrinde İran'da ve Memlûklar devrinde Mısır'da yazılmış Kuranlardan bahsedilirken " bunlar meyanında (417). senei hicriyesi Essulhi sülâlesi müessisi (Ebulhasan Ali bin Mehmet bin Ali essulhi) namına muharrer... „ cümlesi " bunlar meyanında (419) senei hicriyesi Benî Selih sülâlesi müessisi Ebülhasan Ali bin Muhammet Ali el – Selihi namına muharrer... şeklinde olacaktır.

Bunu takip eden kısımda (İlhaniler) ismi yanlış olarak (İlhamiler) dizilmiştir. Sonra, sahife 23 te birinci sütunda Baysongor ismi de (Bayıngır) olarak dizilmiştir. Aynı sütunda (Hasnei nizami)-nin (Hamsei nizami) olarak tashihi lâzımdır.

Makaledeki resimlerin, şark minyatürleri hakkında bir fikir vermek maksadiyle konduğunu ayrıca ilâve ediyoruz.

HEDİYE

Menekşe taşan yarda,
Çiçek dolu kırlarda,
Dolaştım adım adım,

Bir çok çiçek beğendim,
Ve senin için kendim,
Birer birer topladım...

Mavi, yeşil, mor, sarı,
Sakın atma bunları,
Yabani çiçek diye.

Nasıl söylesin dilim,
Çünkü bunlar sevgilim,
Sana benden hediye...

Emin Halil

O KADIN

Şimdi hiç görünmüyor bahçelerden,
Göğsünde bir gülle dönen kadın..
Beklesem de gelmiyor, bilmem neden,
O bahar kadar taze ve şen kadın..

Bahar çekilip gitmiş, renkler solmuş,
Gölgeler derinleşmiş, ufuklar dolmuş,
Artık irişilmez bir hayal olmuş,
Gözlerinde akşamlar sönen kadın...

Şevket Hıfzı

DÖNÜŞ

Kayalarla baş başa seni gözledik seni,
Ela bakışlarını esmer sulara sorduk,
Sahil perilerinin dinledik bestesini
Müphem düşüncelerle hislerimizi yorduk...

Gök lekesiz, yer temiz, rıhtım ruya içinde
Gölgenle bezeniyor rasladığım her sokak;
Bu gün taze bir tat var etrafın sevincinde
İçim seni istiyor, gam evimde ışık yak.

Gönlümdeki iştiyak hayalinle öpüştü,
Nefesim sıklaşıyor hasretimin hızından...
Gururumu incitme, yolum yoluna düştü,
Akıyorum ses gibi caddelerin ağzından.

İsmail Safa

TERBİYEDE AHLÂKÎ TESİR

J. J. Rousseau

Bir adamı kemale erdirmek işine girişmeye cür'et etmeden evvel, unutmayınız ki, insanın kendi kendini adam etmiş olması icabeder. Kendisine lâzım olan misali insan kendinde bulmalıdır. Çocuk henüz daha malûmatsız iken, ilk gözüne çarpacak olan şeylerin, görmesi lâzım gelen şeyler olmasını hazırlamak için vakit yoktur. Herkesin hürmetini kazanınız, her birinin size kendisini sevdirmeye çalışması için evvelâ kendinizi başkalarına sevdiriniz.

Etrafınızı çeviren şeylerin hepsine hâkim değilseniz asla çocuğa hâkim olamazsınız; ve bu hâkimiyet, faziletseverlik üstüne kurulmazsa, asla kâfi derecede olmıyacaktır. Kesenin ağzını açmak ve avuç dolusu para sarfetmek mevzuubahs değildir; paranın kimseyi sevdirdiğini hiç bir zaman görmedim. Asla hasis ve sert olmamalı, ve yardım etmek kabilken sefalete acımakla iktifa etmemelidir. Lâkin kasanızı ne kadar açarsanız, başkalarının kalbi de size kapalı kalacaktır. Vaktinizi, ihtimamlarınızı, nüvazişlerinizi. bizzat kendinizi vermeniz lâzımdır; çünkü ne yaparsanız yapınız, paranızın siz olmadığınız daima hissedilir. Bazı alâka ve hayırhahlık tezahüratı vardır ki bütün hilelerden daha faydalıdırlar; ne kadar zavallılar, hastalar sadakadan ziyade teselliye muhtaçtırlar! Ne kadar tazyik altında yaşayanlar vardır ki himaye paradan fazla işlerine yarar! Darıldığınız insanları barıştırınız, davaların önüne geçiniz; çocukları vazifeye, babaları müsamahaya sevkediniz; mes'ut izdivaçlara yardım ediniz; üzüntülere mani olunuz; talebenizin akrabalarının itibarını, kuvvetlinin zulmü altında inliyen ve adaletten mahrum kalan zayıfın lehinde kullanınız, israf ediniz.

Âdil, insaniyetli, iyilikçi olunuz. Yalnız sadaka vermekle kalmayınız, merhamet ve şefkat dağıtınız; hayır işleri paradan fazla yüz güldürürler; başkalarını seviniz, onlar da sizi severler, onlara hizmet ediniz, onlar da size hizmet ederler. Onların kardeşi olunuz, ve onlar sizin çocuklarınız olurlar.

Çocuğun kaprisleri

Çocuğun kaprislerinden bahsediyorsunnz, fakat haksızsınız. Çocukların kaprisi hiç bir zaman tabiatın değil, fakat fena bir terbiyenin işidir; bu, çocukların itaat veya isyan etmiş olmalarına göre değişir; ve yüz defa söyledim ki ne biri, ne de öteki lâzımdır. Demek ki talebenizin ancak sizin ona vereceklerinizden başka kaprisi olmayacaktır; hatalarınızın cezasını çekmeniz icap eder. Fakat diyeceksiniz, buna karşı ne yapmalı? Daha iyi bir hareket tarzı takip etmek ve pek çok gayret sarfetmek şartiyle ıslah yine mümkündür.

Bir kaç hafta müddetle ben,yalnız her istediğini yapmaya değil, aynı zamanda herkese yaptırmıya alışmış, binaenaleyh pek şımarık bir çocuğa mürebbilik etmiştim. Daha ilk günden, benim uysallığımı tecrübe için, yarı gecede kalkmak istedi. En derin uykumda iken, yatağından atlıyor, rop dö şambrını giyiyor ve beni çağırıyor. Kalkıyorum, mumu yakıyorum; daha başka bir şey istemiyordu; bir çeyrek sonra uykusu geliyor ve tecrübesinden memnun, uykuya dalıyordu. İki gün sonra aynı hareketi, aynı muvaffakiyetle ve benim tarafımdan hiç bir sabırsızlık alâmetine tesadüf etmeksizin tekrarlıyor. Tekrar yatarken beni kucakladığı esnada ona kat'iyetle: « Yavrum, diyorum, çok âlâ ama, bunu

bir daha tekrarlama » . Bu sözlerim tecessüsünü uyandırdı ve hemen ertesi gün, kendisine itaatsizlik etmiye nasıl cür'et edeceğini görmek için, aynı saatte kalkmayı ve beni çağırmayı ihmal etmedi. Ne istediğini sordum. Uyuyamadığını söyledi. «Ne yapalım» dedim. ve kımıldanmadım. Mumu yakmamı rica etti. « Niçin ? » dedim ve kımıldanmadım. El yordamile çakmağı arıyarak yakmak ister gibi yaptı ve ben parmaklarını acıttığını işitince gülmekten kendimi alamadım. Nihayet beceremiyeceğini anlayınca çakmağı benim yatağıma getirdi; bana lüzumu olmadığını söyliyerek öbür yanıma döndüm. O zaman haykırarak, şarkı söyleyerek, çok gürültü çıkararak, deli gibi odada koşuşmaya başladı. Koşarken masaya ve iskemlelere ihtiyatla çarpıyor ve beni endişeye düşüreceğini ümit ederek haykırıyordu; ve anladım ki ya yola geliş veya hiddet bekliyordu ve böyle bir soğuk kanlılıkla karşılaşmaya hazırlanmamıştı.

Lâkin sabrımı inatçılığiyle yenmiye azmetmiş olarak, gürültülerine öyle bir muvaffakiyetle devam etti ki nihayet kızdım; ve, yersiz bir hiddetle her şeyi mahvedeceğimi anlıyarak, başka bir çareye baş vurdum. Bir şey söylemeden kalktım, çakmağın bulunduğu yere gittim, yerinde değildi; ondan istedim; nihayet bana galebe çaldığı için sevinçten fırlayarak verdi. Çakmağı çaktım, mumu yaktım, çocuğu elinden tutarak sükûnetle pencereleri sımsıkı kapalı, ve içinde kırılacak bir şey bulunmıyan yandaki odaya götürdüm; onu orada ışıksız bıraktım, sonra. üzerine kapıyı kilitliyerek, ona bir kelime söylemeden yatmıya geldim. Önceleri gürültü olup olmadığını sormıya hacet yok, esasen böyle olacağından emindim; fakat bundan müteessir olmadım. Nihayet gürültü dindi; dinledim, yer hazırlamakta olduğunu anladım, rahatlandım. Ertesi günü, gündüzün, yandaki odaya girdim, küçüğümü yatakta yatmış, ve o kadar yorgunluktan sonra, çok muhtaç olduğu derin bir uykuda buldum.

Kuşlar ve Gemiler

Şeffaf bir aydınlık içinde, semaya,
Yükseklere doğru kuşlar kanat açtı,
Ümidi, kuştüyü gibi yere saçtı,
Kuşların, kuşların kavuştuğu dünya.

•o•

Pırıl pırıl yanan denizdeki hülya,
Gemileri aldı, uzaklara kaçtı.
Bir yol ki bir beyaz yelken onu açtı,
Gider, gemilerin gittiği adaya.

•o•

İğilip topladım o kuş tüylerini,
Sahilde kalanın duydum kederini;
Lâkin ben yerimden kımıldamasam da,

•o•

Kaçmanın zevkini içim bana söyler.
Kuşlar ve gemiler yaşıyor hülyamda;
Hülyam gemilerle kuşlarla beraber.

Cahit Sıtkı

YERLİ MALLAR

En taşkın benliğimle yükseltmekçin yarını,
Damarımdan kanımı emen mikrobu attım.
Refaha boğmak için türkün ufuklarını,
Kendi varlığımı ben Yerli Malda yaşattım.

•o•

Önümde renk ve çeşit kendi malım dururken,
Yabancı mal giyinmek artık bana ar gelir.
Göğsümde heyecanla milli bir his vururken,
Benden uzak her kumaş vücuduma dar gelir.

•o•

Arkadaş; halbimizin birleştiği bu gün de,
Milletin sevincine uyduğumuz bir gündür.
Yerli mallarımızın zaferinin önünde,
Bu gün gururumuzu duyduğumuz bir gündür.

Ferit Ragip

YENİ ESERLER ARASINDA

YABAN

Yakup Kadri

Mistik bir haleti ruhiye içinde, muhayyilesinin yarattığı fantastik âlemlerin mahsullerini vererek girdiği edebiyat hayatında, Yakup Kadri, bir ipek böceği gibi geçirdiği bütün istihalelere rağmen, hiç bir zaman muhayyilesinin elinde esir olmaktan kurtulamadı. Yakup Kadri her şeyden evvel bir şarkıdır. Fuzuli'nin, Mevlâna'nın neslindendir. Şeklen, eserleri ne kadar garplılaşmış olsa bile, özü daima şarkı kalmıştır. Onun için değilmidir ki şark mistisizmi Yakup Kadri edebiyatının en belli başlı vasfıdır. Erenlerin Bağiyle bize bu ruhi haletin, su katılmamış, şarabını sunmuş olan üstat, romanlariyle aynı derüni yaşayışın mahsulü olan usareyi daima dilue bir şekilde vermiştir.

Realist ve hattâ hatüralist olmak arzusunu taşıyan Yakup Kadrinin romanları, hiç bir zaman hayalî olmaktan kurtulamamıştır. Çünkü onun, realiteyi müthiş surette değiştiren bir muhayyilesi vardır. Ve bu muhayyile geniş, sonsuzdur. Yalnız, onun muhayyilesi, avantür romancılarınınki gibi, vak'a değil his imal eder. Yakup Kadri'nin romanlarında hisleri vak'alar değil, vak'aları hisler doğurur. Koyu bir bedbinlikten hiç bir zaman kurtulamamış olan müellifin son eseri Yaban'da da (*) bu mütevekkil pesimizmi bulmak kabildir.

Yakup Kadri, vak'asını Anadolunun en ücra bir köyünde, Haymana ovasının arık ve batakhk bir köşesinde geçen romanında bir tezmi müdafaa etmek istiyor ? Ben, Yaban'da, hissî ve siyasî, birbirinden ayrı iki tez görüyorum.

His : İnsan, muhitinin mahsulüdür. Ve muhitinden ayrılan fert, topraktan sökülmüş bir nebat gibi, başka bir muhitte yaşayamaz.

İhtiyat zabiti Ahmet Celâl, işgal altında olan vatanı İstanbuldan kaçarak Anadolu'nun ortasındaki bu ıssız köyde sükûnet ve rahat aramış, fakat sadece yabancılık ve ıztırap bulmuştu. Nihayet, bu kendisinden bir parça olduğunu zannettiği köylülerle kendi arasında derin bir uçurum bulunduğunu, onlarla anlaşmak, onların arasında, onlarla kaynaşarak yaşamak vahi bir hayalden ibaret olduğunu anladığı zaman büyük bir inkisara uğramıştır.

Siyasî : İstanbul Anadolu'yu bir müstemleke gibi idare etmiş, köylüyü yükseltmek için hiç bir şey yapmamış, onu yalnız kendisini yaşatacak bir hayvan sürüsü halinde görmüştü. Onun için bir İngiliz lordile bir hintli arasında, bir İstanbullu ile bir anadolu köylüsü arasında olduğundan fazla bir mesafe yoktur. Bunda bütün kabahat İstanbul'un, Osmanlı devletinindir.

Vak'alar ve tasvirler bu iki tezin müdafaası için seferber edilmiştir:

Tahkiki mazalim heyetile birlikte, Yunan işgalinden yeni kurtulmuş, ve yanıp yıkılmış bir harabe halinde bulunan Anadolu köylerini gezerken gördüğü manzaralar, mistik Yakup Kadri'nin dimağında müthiş bir tesir bırakmış. Bu intibalar üzerinde senelerce işleyen muhayyilesi, nihayet, bir köy tasvirinde Dante'nin Cehennemi kadar korkunç ve tüyler ürpertici bir haile, hissî bir haile yaratmaya muvaffak olmuştur. Fakat bu korkunç ve fantastik tasvirde hiç bir zaman hakikat kokusu yoktur. O hakikat kokusu ki, hiç bilmediğimiz bir yeri bile gözlerimizde canlandırınca, « Ha ! İşte, deriz, orası mutlaka böyledir ».

Yakup Kadri'nin muhayyilesi o kadar yaratmakta olduğu hailenin fantastik manzaraları içinde erimiş, gaşy olmuştur ki tasvir ettiği vak'alardaki bazı büyük kusurlar bile gözüne ilişmeyor, meselâ onun romanında köyüne mezun dönen nefer kasaturalıdır, ve sağ kolu dibinden kesilmiş bir adam, bir tokatta karşısındaki dinç bir köylüyü yere serebilir. Yakup Kadri bazan olduğu gibi, kahramanı Ahmet Celâl'in şahsına temessül etmiş, bazan da onda, olmak istediği kahramanı tasvir etmiştir. Bununla beraber Ahmet Celâl, hudbinliğine acıdığı köylerden daha az hudbin bir adam değildir, ve onun karakteri, üç yüz sahifede kendisini, yalnız kendisini anlatmış olmasına rağmen bize yine meçhul kalmaktan kurtulamıyor.

(*) Muallim Ahmet Halit kütüphanesi.

Romanının kahramanı Ahmet Celâle söylettiği gibi Yakup Kadri'de de bir çocuk, olgun şairin yanında, onunla aynı kalıbın içinde yaşamaktadır. Bu olgun ve mistik şairin sözlerini dinlerken biz, ara sıra, bu çocuğun çıkardığı acayip sesleri, yaptığı tuhaflıkları da işitmekten geri kalmayoruz.

Yakup Kadri, Tevrat ve İncilden hâlâ müteessir olan yegâne edebiyatçımızdır. Onun içindir ki bu çok kıymetli ve hassas muharrir hiç bir zaman günün yazıcısı olamamıştır. O bugünü yaşarken, yıllarca sene uzaktan bakan ihtiyar bir kâhin gibi başını sallayarak, yirminci asrın ihtiraslarına hayret etmektedir.

Mensur şiir, derunî düşünce ve tahassüslere aşık olanlar Yaban'ı okumalıdırlar. Onda, Erenlerin Bağından neşideler okuyan aziz dostu, pek az değişmiş olarak tekrar bulacaklardır.

Yaban, Yakup Kadrinin çok daha yakından ve çok daha uzun zaman tanımış ve tetkik etmiş olduğu bir muhiti tasvir eden Sodom ve Gomore'si kadar kuvvetli bir eser olmamakla beraber, müellifin en eyi eserleri arasında yer alacaktır.

Çöl Güneşi

-Şükûfe Nihal-

Şükûfe Nihal hanım şairdir ve her şeyden evvel şairdir. Yani hislerile düşünür. Diğer romanları gibi Çöl Güneşinde de (*) biz bu hislerle düşünüşün tezahuruna şahit oluyoruz. Romanındaki şahsları hayattan almaktan ziyade, ve hayattan alıyorum zannederek, muhayyilesinde şiirleştirerek değiştiren müellifin, sahifelere, hayalinin menşurundan geçirdikten sonra aksettirdiği çehreler, kitabı bitirince bize, yeni uyandığımız bir rüyadakiler gibi silik fakat kasvetli görünüyor.

Çöl Güneşi daha ilk bakışta insana bir kadın tarafından yazılmış olduğunu anlatıyor. Cinsiyet ve cinsiyetin doğurduğu zihniyet farklarını, her edebî eserde kolaylıkla görmek kabildir. Meselâ yüz sahifelik Çöl Güneşi'nde mütemadiyen evlenme plânları kuruluyor, evlenmeler, ayrılmalar, nişanlanmalar ve yeniden evlenmeler birbirini takip ediyor. İzdivaç düşüncesi, sabit bir fikir gibi, gayrışuuri olarak, her kadın eserinde bütün eser devamınca kendini hissettiriyor.

Şükûfe Nihal hanım romanını daha ziyade mektuplardan alınmış parçalar şeklinde yazmayı tercih etmiş, yazılışı çok kolaylaştıran, ve vak'aları istenildiği yerde kesmek, istenildiği kadar kısaltmak, tahkiye tarzında ifadesi güç fikirleri müdafaa etmek imkânını veren bu yazış şekli esere bir hakikat havası veremiyor, ve bütün bu mektuplarda ismi geçen şahıslarla, teselsül eden vak'alar, bir gazete sütünlarında takip edilen maceralar gibi bizi sarmadan evvel nihayete eriyor. Fikir ve hisleri tahlilde muvaffakıyetle kullanılabilecek olan bu tarzı bence, vak'a hikâyesinde kullanmamak lazımdır. Fakat Şükûfe Nihal hanım, yüzlerini bir kaç fırça darbesile çizdiği şahıslarının neden içlerini eşmeyor, neden onların ruhlarını bize açmıyor, derinliklerini göstermiyor? Umumiyetle türk romanına has olan bu sathiliği Şükûfe Nihal hanımda mazur görmemiz lâzımdır.

Şükûfe Nihal hanım idealisttir. Romanında kadınlığı, kadınlığın haklarını, asabi bir heyecanla müdafaa ediyor. Biz Zehranın fikirlerinde doğrudan doğruya müellifi buluyoruz, müellifin kitaplara ve Babıali caddesine karşı sevgi ve alâkasını buluyoruz. Şükûfe Nihal hanım muhayyilesinde yaşatmış olduğu kitapları içinde bir erkek gurur ve serbestisile çalışan kadın, meslek kadını hayalini Zehranın şahsında romanına aksettirmiştir. İdealist bir gözün Babıali yi ne kadar güzel, ne kadar harikulâde bulabileceğini şu satırlarda okuyunuz!

« Bilmezsin, bu Babıali yokuşunun güzelliğini Burada yaşamanın, buranın bir azası olmanın zevki öyle büyük ki!

« Burası İstanbul'un, bütün memleketin dimağıdır, kalbidir.

« . . . . Burası memleketin öz bir kaynağı halindedir. Hiç bir yerde bulamadığın samimiyeti burada bulursun. Burada ruhlar o kadar birbirine yakındır. Buradaki selâmlaşmalar, buradaki el sıkmalar o kadar candandır.

« Burada sonsuz feragatla, sonsuz bir mahrumiyetle çalışan bir gençlik vardır.»

Babıâlinin, realist bir kalemden çıkacak bir tasvirini düşünüyorum da, aradaki tezat beni gülümsetiyor. Kıramadığı anane kayıtlarının intikamını alarak, gayrı meşurile yaşadığı hayatı, romanında, coşkun şair idealizmiyle canlandırmış olan Şükûfe Nihal hanım, bize Çöl Güneşiyle, çok temiz bir türkçe okumak fırsatını vermiştir.

(**) Muallim Ahmet Halit kütüphanesi.

MİRALAY CHABERT

Honnoré de Blalzac tan : –52 nci nushadan devam– *YAŞAR NABİ*

Hedefine erişmek için her çareye baş vurmaya karar vermişti. Henüz bu adamı ne yapmak lâzım geldiğini bilmiyordu, fakat onu içtimai vaziyeti itibariyle mahvetmek istiyordu. Üçüncü günün akşamı, bütün gayretine rağmen tetkik ettiği plân neticelerinin kendisine verdiği endişeyi saklıyamıyacağını anladı. Bir dakika rahat kalmak için, odasına çıktı, yazı masasına oturdu, güç bir beşinci perdeden sonra dairesine girip salmede kendisinin artık kendisine benzemiyen bir aksini bırakarak yarı ölü bir vaziyette koltuğa düşen bir aktör gibi miralay Chabert'in yanında taşıdığı sükûnet maskesini bir yana bıraktı. Delbecq'e hitaben başlanmış bir mektubu bitirmeye koyuldu, ona Derville'den miralay Chabert'e ait vesikaların birer suretini alarak kendisini Groslay'da bulmak üzere gelmesini bildiriyordu. Mektubu henüz bitirmişti ki koridorda, endişe içinde kendisini bulmaya gelen miralayın ayak seslerini işitti.

Yüksek sesle :

— Heyhat, dedi, ölmek istedim ! Vaziyetim tahammül edilmez bir şekil aldı.

Saf adam:

— Neniz var, söylesenize! dedi.

— Hiç, hiç.

Kontes ayağa kalktı, miralayı bıraktı ve kimse işitmeden hizmetçisiyle konuşmak için aşağı indi, ona yazdığı mektubu bizzat Delbecq'e götürüp vermesini ve kendisi okur okumaz derhal geri getirmesini tenbih etti. Sonra bahçede, miralayın istediği zaman yanına gelmesi için kâfi derecede göz önünde bir sırada oturmaya gitti. Zaten karısını arayan miralay koştu ve onun yanında oturdu.

— Rosine, dedi, neniz var?

Kontes cevap vermedi. Akşam, haziran ayında gizli ahenkleri güneşin batışlarına o kadar tatlılık veren muhteşem ve sakin akşamlardan biriydi. Hava temiz ve sessizlik derindi, öyle ki parkın uzaklarında, manzaranın kutsiyetine bir nevi melodi ilâve eden bir iki çocuğun sesleri işitiliyordu.

Miralay karısına:

— Bana cevap vermiyor musunuz? diye sordu.

— Kocam...

Kontes durdu, bir hareket yaptı,ve kızararak ona şunu sordu:

— Kont Ferraud'dan bahsederken onu ne diye çağırmalıyım?

Miralay sesinde bir iyilik ifadesiyle:

— Kocam, de, zavallı kızımın, çocuklarımın babası o değilmi ?

— İşte, mösyö buraya ne yapmaya geldiğimi sorarsa, burada bir yabancıyla kapanmış olduğumu öğrenirse, ona ne cevap vereceğim ?

Vakur bir tavır alarak devam etti :

— Dinleyin, mösyö, istikbalim hakkında istediğiniz gibi hüküm veriniz, ben her şeye razıyım...

— Azizem, dedi, saadetiniz için kendimi tamamiyle feda etmeye karar verdim.

Kontes muhteliç bir hareket yapmaktan kendini alamıyarak :

— Bu kabil değil, diye haykırdı. Düşününüz ki o zaman asıl hüviyetinizi tanıtmaktan tamamiyle ve *hakiki* bir şekilde vaz geçmeniz icap edecektir.

Miralay:

— Nasıl, dedi, söz vermem size kâfi gelmiyor mu?

Hakiki kelimesi ihtiyarın kalbine düştü ve orada istemiyerek bir itimatsızlık uyandırdı. Miralay karısına, yüzünü kızartan bir bakış fırlattı, kontes, gözlerini yere indirdi, ve Chabert ondan nefret etmeye mecbur kalmaktan korktu. Kontes, cömert tabiatı ve iptidai fazileti kendisince malûm olan adamın vahşî hicap hissini ve haşin doğruluğunu korkutmuş olmaktan endişe ediyordu. Bu düşünceler ahlarını karıştırmış olmasına rağmen, aralarında anlaşma hemen tecessüs etti. Bakınız nasıl. Uzaktan bir çocuk haykırışı duyuldu.

Kontes:

— Jules, kız kardeşini rahat bırak ! diye haykırdı :

Miralay :

— Nasıl, dedi, çocuklarınız buradalar mı ?

— Evet, fakat sizi rahatsız etmelerini menettim.

İhtiyar asker bu pek nazik harekette kadın inceliğini farketti ve kontesin elini alarak öptü.

— Gelsinler canım, dedi.

Küçük kız, kardeşinden şikâyet etmek için koşuyordu.

— Anne !

— Anne !

— Ağabeyim beni...

— Hayır o bana...

Eller anneye doğru uzanmıştı, ve iki çocuk sesi birbirine karışıyordu. Bu ânî ve nefis bir tablo oldu !

Kontes artık göz yaşlarını tutamıyarak :

— Zavallı çocuklar, dedi, onlardan ayrılmak lâzım gelecek; mahkeme onları kime vereck? Bir kadın kalbi taksim edilmez, ben çocuklarımı isterim!

Jules miralaya hiddetli bir nazarla bakarak:

— Annemi ağlatan siz misiniz? dedi.

Anne emreden bir sesle haykırdı:

— Sus, Jules.

İki çocuk, annelerini ve yabancıyı sözle tarifi kabil olmayan bir tecessüsle tetkik ederek ayakta ve sessiz kaldılar.

Kontes:

— Evet! diye ilâve etti, beni konttan ayırırlarsa çocuklarımı bana bıraksınlar, ve her şeye boyun eğerim...

Bu, tahmin ettiği bütün muvaffakiyeti kendisine kazandıran bir söz oldu.

Miralay zihnen başlanmış bir cümleyi ikmal eder gibi:

— Evet, dedi, tekrar mezara girmeliyim. Bunu daha önce de düşünmüştüm.

— Böyle bir fedakârlığı kabul edebilirmiyim ? Sevgililerinin şerefini kurtarmak için ölmüş erkekler hiç olmazsa hayatlarını bir defa feda etmişlerdir. Lâkin bu vaziyette siz her gün yeniden öleceksiniz!. Hayır, hayır, bu imkânsızdır. Yalnız sizin hayatınız mevzubahsolmuş bulunsaydı yine bir şey değildi; lâkin miralay Chabert olmadığınızı imza etmek, bir sahtekâr olduğunuzu kabul, şerefinizi feda etmek, günün her saatinde yalan söylemek, vefakârlık bu dereceye kadar gidemez. Düşününüz bir kere ! Hayır. Çocuklarım olmasaydı, çoktan sizinle beraber dünyanın öbür ucuna kaçmıştım.

— Fakat,burada, sizin küçük köşkünüzde, akrabanızdan biri gibi oturamaz mıyım ? Metrûk bir top gibi fersudeleştim, bana biraz tütün ve bir de *Constitutionnel* kâfi.

Kontesin gözlerinden yaş boşandı. Kontes Ferraud ile miralay Chabert arasında bir cömertlik cengi oldu ve asker bu savaştan galip çıktı. Bir akşam, bu anneyi çocukları arasında görünce, ihtiyar asker çiftlikte, gölge ve sükûn içinde, bir aile tablosunun dokunaklı cazibesine kapıldı; ölü kalmak kararını verdi, ve artık bir senedin hakikîliğinden korkmıyarak bu ailenin saadetini temin için nasıl hareket etmek lâzım geleceğini düşündü.

Kontes ona:

— Nasıl isterseniz öyle yapınız, dedi, bu işe katiyen karışmıyacağımı size haber veririm. Bu doğru olmaz.

Delbecq bir kaç gün evvel gelmişti, ve, Kontesin şifahî talimatı mucibince,kâhya,ihtiyar askerin itimadını kazanmasını bildi. Ertesi sabah, miralay Chabert sabık noterle baraber Saint – Leu – Taverny ye gitti. Delbecq oradaki noter dairesinde o kadar çiğ kelimelerle yazılmış bir senet hazırlamıştı ki, senet okunduktan sonra miralay birdenbire daireden çıktı.

— Hay Allah belâsını versin! Amma enayilik edecekmişim! Beni sahtekâr diye tanıyacaklardı! diye haykırdı.

Delbecq:

— Mösyö, dedi, hemen imzalamanızı tavsiye etmem. Sizin yerinizde olsaydım, bu iş için en aşağı otuz bin franklık bir irat koparırdım, çünkü madam buna razı olurdu.

Bu, işinin ehli madrabazı, kızmış bir şerefli adamın aydınlık bakışıyla yerin dibine geçirdikten sonra miralay birbirine zıt bin türlü düşüncenin tesiriyle oradan kaçtı. Tekrar vesveseli oldu, zaman zaman kızdı ve sükûnet buldu. Nihayet bir dıvar deliğinden Grosley parkına girdi, ve ağır adımlarla bir paviyonun altında açılmış ve Saint – Leu yoluna bakan bir odada istirahat etmek ve rahatça düşünebilmek için oturdu. Yol, dere kumu yerine kullanılan bir nevi sarı toprakla örtülü olduğu için, aynı paviyonun üst salonunda oturan Kontes miralayın ayak sesini işitmedi, çünkü kocasının çıkardığı hafif gürültüye dikkat edemiyecek kadar planın muvaffakiyetiyle zihnen meşgul bulunuyordu. İhtiyar askerde üst salonda karısının oturduğunu görmedi.

Kontes, bir hendeğin çiti üstünden yolda tek başına geldiğini gördüğü kâhyasına sordu:

— Nasıl, mösyö Delbecq, imzaladı mı?

— Hayır, madam. Herifin nereye gittiğini bile bilmiyorum. İhtiyar beygir şahlandı:

— Onu Charenton'a tıkmaktan başka çare kalmayacak, mademki elimizdedir.

Hendeği atlamak için gençlik çevikliğini bulan miralay, göz yumup açıncıya kadar geçen bir zaman sonra kâhyanın karşısındaydı, ve ona hiç bir kâhya yanaklarının yememiş olduğu kadar nefis bir çift tokat aşketti.

— İhtiyar beygirlerin şahlanmasını bildiğini de ilâve et, dedi.

Bu hiddet geçtikten sonra, miralay hendeği atlamak kuvvetini kendinde bulamadı. Hakikat bütün çıplaklığıyle görünmüştü. Kontesin sözü ve Delbecq' in cevabı kurban gitmek üzere olduğu entrikayı meydana çıkarmıştı. Kendisine gösterilmiş olan itinalar onu bir tuzağa düşürmek için kullanılmış yemlerdi. Bu düşünce ihtiyar askerin maddî ve manevî ıztıraplarını ayaklandıran keskin bir zehir damlası oldu. Harap olmuş bir adam gibi ağır adımlarla yürüyerek parkın kapısından köşke doğru geldi. Demek kendisi için ne rahat, ne de sükûn vardı ! He-

men şu lâhzadan itibaren bu kadınla müştekren bir cidale girişmek, ömrünü davalarla geçirmek, her gün zehir zıkkım tıkınmak lâzımdı. Sonra, ne kötü düşünce, ilk davaların masraflarını ödeyebilmek için nerden para bulacaktı? Hayattan o kadar iğrendi ki, eğer o esnada yanında bir tabanca olsaydı beynini yakardı. Sütçünün evinde Derville'le mülâkattan beri düşüncelerini değiştirmiş iken yeniden kararsızlığa düştü. Nihayet, köşkün önüne gelince, her cami ağaçlı yolun füsunlu manzaralarından birine bakan asma salona çıktı, orada karısını bir iskemleye oturmuş buldu. Kontes manzarayı tetkik ediyor ve her şeyi yapmaya karar vermiş kadınlarda görülen nüfuzu imkânsız bir çehreyle, sükûnetle dolu bir itidal muhafaza ediyordu. Göz yaşı dökmüş gibi gözlerini sildi, ve dalgın bir hareketle kemerinin uzun pembe kurdelâsiyle oynadı. Bununla beraber, zahiri emniyetine rağmen, karşısında, faziletli velinimetini, ayakta, kollarını kavuşturmuş, yüzü solgun, alnı çatık görünce titremekten kendini alamadı.

Bir an dikkatle baktıktan ve onu kızarmıya mecbur ettikten sonra:

— Madam, dedi, sizi tel'in etmiyorum, sizden nefret ediyorum. Şimdi, bizi ayırmış olan tesadüfe şükrediyorum. Bir intikam arzusu bile duymuyorum, artık sevmiyorum. Sizden hiç bir şey istemiyorum. Verdiğim söze itimat ederek rahat yaşayınız, bu söz bütün Paris noterlerinin senetlerine mürecceahtır. Belki biraz meşhur etmiş olduğum adı artık talep etmiyeceğim. Ben artık Hyacinth isminde, güneşin altında yaşamak hissesinden başka bir şey istemiyen biriyim. Allaha ısmarladık.

Kontes Kocasının ayaklarına kapandı, ve ellerini alarak onu alıkoymak istedi, lâkin miralay iğrentiyle onu iterek «Bana dokunmayınız» dedi.

Kontes kocasının ayak sesini işitince anlatılması imkânsız bir hareket yaptı. Sonra, büyük bir dehşetin veya korkunç bir bedbinliğin verdiği derin bir intikal sür'atiyle, bu namuslu askerin vâdine ve nefretine güvenerek müsterih yaşayabileceğini tahmin etti.

Chabert hakikaten ortadan kayboldu. Sütçü iflâs etti ve fayton sürücüsü oldu. Belki miralay da önce buna benzer bir işle meşgul olmuştu. Belki de, uçurума atılan bir taş gibi yerden yere yuvarlanarak, nihayet Paris sokaklarında süren o paçavralar çamuruna gömülmüştü.

Bu hâdiseden sonra, ne miralay Chabert'den ne de Kontes Ferraud'dan bir haber alamıyan Derville aralarında mutlaka bir uzlaşma yaptıklarını ve Kontesin intikam almak için bunu başka bir dairede tanzim ettirmiş olduğunu düşündü. Onun için bir sabah, Chabert'e ikraz etmiş olduğu paraları hesap etti, buna masrafları ilâve etti, ve kocasının nerede bulunduğunu bildiğini tahmin ederek bu fatura muhteviyatını Kont Chabert'den istemesini Kontes Ferraud'dan rica etti.

Ertesi gün, mühim bir şehirde istinaf mahkemesi reisliğine yeni tayin edilmiş olan kont Ferraud'nun kâhyası, Derville'e şu tezkereyi yazdı:

«Mösyö,

«Müşteriniz emniyetinizi sui istimal etmiş, ve miralay Chabert olmak iddiasında bulunan adam, haksız yere sahte bir ünvan takınmış olduğunu kabul ve itiraf etmiştir. Kontes Ferraud bunu size bildirmeye beni memur ettiler.

«Hürmetlerimin... v.s.

«*Delbecq*»

Derville kendi kendine:

— Vallahi insan hiç te alınmak olmıyan adamlara rastlıyor. İsmi bile çalıyorlar. İnsaniyetli, cömert, insansever ve avukat ol, seni kaz gibi yolsunlar? İşte bir iş ki bana biner franklık iki kâğıttan fazlaya mal oldu.

Bu mektubu aldıktan bir zaman sonra, Derville adliye sarayında konuşmak istediği ve ceza mahkemesinde müdafaa yapan bir avukatı arıyordu. Tesadüf, Derville altıncı daireye girdiği zaman, hâkim Hyacinthe isminde birini serserilik cürmünden iki ay hapse mahkûm ediyor, ve cezasını bitirdikten sonra Saint – Denis dilenciler deposuna götürülmesini emrediyordu. Bu hüküm, zaptiye nazırlarının istılahında müebbet hapse muadildir. Hyacinthe ismini işidince Derville maznun mevkiinde, iki candarma arasında oturan suçluya baktı, ve mahkûmun şahsında, sahte miralay Chabert'ini tanıdı. İhtiyar asker sakin, hareketsiz, ve âdeta dalgındı. Üzerindeki paçavralara, yüzünde sefalet izleri görülmesine rağmen bu yüzde asil bir vakar vardı. Bakışında, bir hukuk adamınca tanılmaması doğru olmıyan, bir mütaassıp alâkçı ifadesi vardı; lâkin bir adam adaletin eline düşer düşmez, artık bir manevi şahsiyetten, bir hak veya hakikat meselesinden başka bir şey değildir. Tıpkı istatistikcilerin nazarında bir rakkamdan başka bir şey olmadığı gibi.

Sabık asker, o esnada muhakeme edilen serseriler sürüsüyle beraber gönderilmek üzere kalem odasına götürüldüğü zaman, Derville, avukatların adliye sarayında her yere girebilmek hakkından istifade ederek, onunla beraber kaleme girdi ve bir müddet yanındaki diğer garip dilencilerle birlikte onu seyr etti. Kalemin dış odası o esnada, maalesef ne kanunculların, ne insanseverlerin, ne ressamların, ne de muharrirlerin gelip tetkik etmedikleri manzaralardan birini gösteriyordu. Bütün karışık davaların görüldüğü bu oda karanlık ve mütefessih, duvarları boyunca bütün içtimaî bataklıklardan hiç şaşmadan bu randevuya koşan bedbahtların ge-

lip geçişinden kararmış tahtadan sıralar dizili bir yerdir. Bir şair «bu kadar sefaletin geçtiği bu yeri güneş aydınlatmaktan utanıyor» diyebilirdi. Burada bir tek yer yoktur ki üzerinde henuz filizlenen veya yapılmış bulunan bir cinayet otnrmamış olsun, bir tek yer yoktur ki orada ilk suçuna adaletin vurduğu küçük damgadan dolayı ümütsizliğe düşerek, sonunda giyotinin yükseleceği, veya intihar tabancasının patlıyacağı bir hayata başlamış olan bir adam durmuş olmasın. Paris kaldırımlarına düşenlerin hepsi bu sarı dıvarlara doğru zıplarlar, ve bu dıvarlar üzerinde mütehassis olmıyan bir insansever, riyakâr ve onlara mani olmak için bir adım atmaktan âciz muharrirlerin şikâyet ettikleri sayısız intiharların mazeretini kolayca okuyabilirdi, çünkü bu mazeret tıpkı morg veya Grève meydanı dramları için yazılmış bir mukaddime gibi bu odalara nakşolmuştur. O esnada miralay Chabert enerjik yüzlü, korkunç sefalet üniformalariyle giyinmiş, bazan sessiz veya alçak sesle konuşan – çünkü kılıçlarını yerde şakırdatarak üç nöbetçi jandarma dolaşıyordu – bu adamların arasına oturdu.

Derville ihtiyar askerin arkasına geçerek:

— Beni tanıyor musunuz? dedi.

Chabert ayağa kalkarak:

— Evet efendim, dedi.

— Siz şerefli bir insansanız; nasıl oldu da bana borçlu kalabildiniz?

İhtiyar asker, annesi tarafından gizli bir sevdayla ittiham edilen bir genç kız gibi kızardı.

Yüksek sesle:

— Nasıl! Madam Ferraud borcumu size ödemedi mi? diye haykırdı.

— Ödemek mi? Bana sizin bir entrikacı olduğunuzu yazdı.

Miralay, bu yeni aldatıştan dolayı Allaha şikâyet eder gibi, ulvî bir dehşet ve tel'in hareketiyle başını kaldırdı.

Sakin görünecek kadar değişmiş bir sesle:

— Mösyö, dedi, jandarmalardan kaleme girmeme müsaade alınız, size bir havale imzalayacağım, ve bu her halde ödenecektir.

Yazdıktan sonra:

— Bunu kontese gönderiniz. dedi, masraflarınız ve ikraz ettiğiniz paralar size ödenecektir. Mösyö, emin olun ki bana yaptığınız iyilikler için size borçlu olduğum minnettarlıkta kusur ettimse, bu iyilikler şuraya nakşedilmiştir, diyerek elini kalbinin üzerine koydu. Evet, minnet hislerim burada tam ve bütün olarak mevcuttur. Fakat betbahtlar ne yapabilirler? Sadece severler, hepsi o kadar.

Derville:

— Nasıl, dedi, kendiniz için hiç bir irat talep etmediniz mi?

— Bana bundan bahsetmeyin. Ekseri insanların kıymet verdikleri bu harici hayattan ne derece nefret ettiğimi bilmezsiniz, Birdenbire bir hastalığa tutuldum, bu insanlıktan istikrahtır. Napoleon'un Saint-Hélène'de olduğumu düşündükçe burada hiç bir şey beni alâkadar etmiyor. Artık asker olamam, işte asıl felâket burada.

Çocukça bir jest yaparak ilâve etti:

— Elbiselerimden ziyade hislerimde zarafet taşımak daha iyidir. Ben, kimsenin nefretinden korkmuyorum.

Ve miralay sırasında oturmıya gitti. Derville çıktı. İdarehanesine gelince o vakit ikinci kâtibi olan Godeschal'i Kontes Ferraud'ya gönderdi ve kontes tezkereyi okuyunca miralay Chabert'in Derville'e olan borcunu derhal ödetti.

***

1830 da haziranın sonlarına doğru, o zaman dâva işleri idarehanesi sahibi olan Godeschal, selefi Derville'le beraber Ris'e gidiyordû. Bicetre şatosuna götüren caddeye geldikleri zaman yolun etrafındaki kara ağaçlardan birinin altında, dilenciler çavuşu rütbesini elde etmiş aksaçh ve bitkin bir ihtiyar gördüler. *İhtiyarlar Misafirhanesi*'nde yaşayan iki bin zavallıdan biri olan bu adam bir taş üzerine oturmuş, bütün dikkatini, malûllerce pek iyi tanılan ve – belki de beyazlanmaktan korumak için – menddillerindeki tütünü güneşte kurutmaktan ibaret olan bir işe bütün zekâsını teksif etmiş görünüyordu. Bu ihtiyarın dikkati celbeden bir yüzü vardı. Üzerine misafirhanenin kırmızımsı kumaştan korkunç üni formasını giymişti.

Godeschal yoldaşına:

— Derville, dedi. şu ihtiyara baksanız a. Bize Almanya'dan gelen garip resimlere benzemiyor mu? Ve bu yaşayor, ve bu belki de mes'uttur.

Derville, dürbününü aldı, ihtiyara baktı, hayret ifade eden bir hareket yaptı ve:

— Bu ihtiyar, azizim, bütün bir şiirdir, veya romantiklerin dedikleri gibi bir faciadır. Hiç kontes Ferraud'ya rastladınmı?

— Evet, zeki ve hoş, fakat biraz fazla dindar bir kadındır, dedi, Godeschal.

— Bu ihtiyar onun meşru kocası, sabık miralay Chabert'dir. Muhakkak kontes onu buraya koydurmuştur. Eğer miralay bir konakta oturacak yerde bu misafirhanede bulunuyorsa, bu sadece, Kontes Ferraud'ya, kendisini bir fayton gibi sokaktan aldığını hatırlattığı içindir. O anda kontesin miralaya nasıl bir kaplan bakışıyla bakmış olduğunu hâlâ hatırlıyorum.

Bu başlangıç Godeschal'ın merakını tahrik ettiği için Derville ona yukarıda geçen hikâyeyi anlattı. İki gün sonra, pazartesi sabahı, Paris'e dönerlerken, iki dost, Bicetr'e baktılar ve Derville gidip miralay Chabert'i görmelerini teklif etti. (*Bitmedi*)

Alis'in Sergüzeştleri

VI

Aksırtan Biber, Domuza Dönen Çocuk

Alis bir iki dakika durup eve baktı, ve bundan sonra ne yapacağını tayinde müteaccip kaldı: derken birdenbire ormanın içinden saray uşağı formasile biri çıktı.– (üstündeki kıyafete bakarak bunun bir saray uşağı olduğuna hükmetmişti, yoksa yalnız yüzüne bakmış olsaydı ona balık derdi). Bu uşak hızlı hızlı kapıyı çaldı. Yine saray formalı başka bir uşak açtı,bunun kurbağaya benzer yuvarlak bir yüzü ve kocaman gözleri vardı: ve her iki uşağın saçları, – Alis buna dikkat etmişti, – pudralı idi, küle küle kıvrıla kıvrıla tekmil başlarını örtüyordu. Bütün bunların ne olduğunu anlamağı çok merak ediyordu ve bakmak için bir yol ormandan çıktı. Balık – Uşak gelip kolunuğunun altından büyük,hemen hemen kendi boyunda bir mektup çıkardı, ve öbür uşağa teslim ederken resmî bir tavır takınarak: Düşes için, kraliçe tarafından kroket oynamağa davet; dedi.

Bunun üzerine her ikisi karşılıklı eğilerek birbirine selam verdiler, o derece eğildiler ki saçlarının kıvırcık perçemleri birbirine karıştı.

Alis buna o kadar çok güldü ki işitmesinler diye tekrar ormana kaçtı; tekrar uzanıp baktığı zaman Balık-Uşak gitmişti, öbürü de kapıya yakın bir yerde oturmuş, aptal aptal göğe bakıyordu.

Alis çekine çekine gelerek kapıya vurdu.

Uşak ona: «Kapıyı çalmada bir faide yok, dedi. Bunun da iki sebebi var: Birincisi, ben sizin gibi kapının dış tarafında bulunuyorum; ikincisi,içerde o kadar gürültü yapıyorlar ki kimsenin sizi işitip açmasına, iktimal yok.» Ve hakikaten içerde harikûlâde bir gürültü oluyordu:

Bir düzüye haykırıyorlar, apşırıyorlardı ve arasıra bir tabak veya tencere kırılıp parçalanıyormuş gibi sesler işitiliyordu.

Alis: «O halde, lûtfen, dedi, içeri nasıl girebileceğimi söylermisiniz?»

Uşak onu dinlemeden sözüne devam etti:

«Kapı, benimle sizin, aramızda olsaydı çalışmızın bir manası olurdu; meselâ içerde olsaydınız, kapıyı çalardınız, ben de size dışarıya yol verirdim; anlıyorsunuz, değilmi?» Uşak söylerken kep semaya bakıyordu, ve Alis bu hareketini nezaketsizlik sayıyordu. Fakat kendi kendine de: «Belki de başka

Balık – Uşak Kurbağa – Uşağa kraliçenin davet mektubunu uzatırken...

türlü bakamıyor, diyordu, gözleri başının tepesine o kadar yakın ki, Yalnız hiç olmazsa, içeriye nasıl girebilirim? diye sorduğum suale cevap vermeliydi.» Bu son sözleri yüksek sesle tekrarladı.

Uşak dinlemiyerek söylüyordu:

«Burada yarın sabaha kadar oturacağım-»

O anda evin kapısı açıldı ve duman çıkaran büyük bir tabak doğru uşağın kafasına fırlatıldı: burnuna değerek geçen bu tabak arkasındaki ağaçlardan birine çarptı ve parça parça oldu.

Uşak istifini bozmadan, hiç bir şey olmamış gibi, söylenmesine devam ediyordu:

«Belki de öbür güne kadar burada kalacağım.»

Alis daha yüksek bir sesle tekrar sordu:

«Ben içeriye nasıl girebilirim?»

Uşak da dedi ki: «Bakalım, oraya hiç girebilirmisiniz? İlk mes'ele budur, anlıyorsunuz, değilmi?»

Bu, şüphe götürmez bir şeydi, fakat Alis böyle bir karşılıktan hoşlanmadı. Kendi kendine söylendi: «Şu mahlûkların hepsi de böyle arsız arsız lakırdı söylüyorlar. Bu muamelelerine çıldırmak işten değil!»

Uşak bu sözleri fırsat bilerek eski sözlerini tekrar etti:

«Ben burada, bugün, yarın ve daha kim bilir kaç gün böyle kalacağım.»

Alis sordu:

«Fakat ben ne yapayım?»

Uşak: «İstediğinizi yaparsınız» dedi ve ıslık çalmağa başladı.

Alis meyus olarak: «Oo, bununla konuşulmaz ki; tamamiyle aptal!» dedi ve kapıyı açarak içeri girdi.

Kapıdan, doğru, büyük bir mutpağa geçiliyordu; içerisi dumanla dopdolu idi.

Düşes orta yerde üç ayaklı bir iskemleye oturmuş, kundaktaki bir çocuğu sallayordu; ahçı ateşin üstündeki kocaman bir kazanı karıştırıyordu; görünüşe göre, kazan çorba dolu idi.

Apşırmağa tutulan Alis, kendi kendine: «Amma da biber komuşlar şu çorbaya, dedi.

Biber yalnız çorbada değildi, bütün havada keskin biber kokusu vardı. Düşes bile ara sıra, apşırıyordu; yavru ise bir an durmaksızın aksırıyor veya haykırıyordu. Orada apşırmayan yalnız iki mahlûk vardı: Biri ahçı, öbürü de ocağın yanında oturan ve kulaklarına kadar sırıtan kocaman kedi idi.

Alis, ilk söze başlamak terbiyeye muvafık olup olmadığını tamamile takdir edemediğinden bir az çekinerek:

«Bana, Lûtfen, söylermisiniz: Kediniz neye böyle sırıtıyor?» dedi.

Düşes cevap verdi:

«Bir Cheshire kedisidir de ondan...

— Domuz!»

Düşes son sözünü öyle apansızın ve şiddetle söylemişti ki Alis yerinden sıçradı; fakat hemen anladı ki bu isim kendisine değil çocuğa verilmişti, ve cesaret alarak tekrar dedi ki:

«Cheshire kedilerinin, böyle, daima sırıttıklarını bilmiyordum; kedilerin hattâ umumiyetle sırıtabildiklerini de bilmiyordum.»

«Hepsi sırıtabilirler ve çoğu sırıtırlar da» dedi Düşes.

Alis bir muhaverenin açılmasına sevinerek nezaketle devam etti:

«Ömrümde kedinin sırıtanını görmemiştim.»

Düşes karşılık verdi:

«Siz çok şeyler görmüş değilsiniz, bu muhakkak.»

Alis bu mülâhazanın tavrından hoşlanmadı ve lafı başka tarafa çevirmenin münasip olacağını düşündü. Yeni bir mevzu ararken ahçı çorba kazanını ateşten aldı, ve başta maşa olmak üzere, tabak, kâse salçalık, eline geçen her şeyi Düşesin ve çocuğun üstüne atmağa koyuldu. Düşes bu atılan ve bazıları kendisine çarpan şeylere hiç aldırış etmedi; çocuk ise öyle mütemadiyen uluyup haykırıyordu ki bu atılan şeylerin bir tarafını acıtıp acıtmadıklarını söylemeye imkân yoktu.

Koca bir salçalık çocuğun burnunu âdeta apara götürünce Alis dayanamadı, tabanı yanmış gibi sıçrayarak haykırdı:

«Aman, dikkat ediniz, rica ederim!»

Düşes kısık bir sesle:

«Herkes yalnız kendi işine baksaydı, dünya daha çabuk dönerdi.»

Alis bu dünyanın dönmesi lafından istifade ederek malûmat satmaya koyuldu:

«Bu da faydalı bir şey olmazdı. Düşününüz bir kere, gündüzle gece ne hale girerdi! Malûmya, dünya yirmi dört saatte mihveri etrafında..»

Düşes sözünü kesti:

«Kafa sıkma, canım! Benim rakkamlarla başım hoş değil!»

(Bitmedi)

SIHHAT VE GÜZELLİK

40 sene evvelki endişeli anne...

Bu günün müsterih annesi...

Kızıl hastalığı salgını olduğunu işitiyoruz. Belediye, hamd olsun, bu çok zâlim hastalığın önüne geçmek için tedbirler aramış, mektep talebesini kendi memurları vasıtasiyle aşılamağı üstüne almıştır. Fakat bu nimet henuz mektep yaşında olmayan çocuklara erişemedi. Halbuki Kızıl ve Kuşpalazı kurbanlarının yarıdan fazlasını altı ayla beş yaş rasındaki çocuklar teşkil etmektedir. Bizde istatistikler olup olmadığını bilmiyorum.

Amerikan gazeteleri serom icat edildiğinden bu ölüm nisbetinin yirmide bir derecesinde azaldığını kayt ediyorlar ki çok hayali bir neticedir. Yalnız bu çok ilerlemiş memlekette bile geçen sene zarfında yalnız difteriden ölen çocukların sayısı 7,000 i bulduğunu öğreniyoruz ki bunların ihmal veya cehalete feda edildiği anlaşılıyor. Hastalık baş gösterdikten sonra çaresine bakmaktansa evvelden önünü almak elbet daha kolaydır. Seromu mevcut olan hastalıklardan çocukları korumamak adetâ günahtır. Bu tedbirde kusur edilmişse bari çocukta biraz ateş veya kırıklık sezilirse hemen doktora haber verilmek icap eder. Halbuki hemen hepimizin evimiz civarında bir doktor vardır, o doktor ki ömrünün kıymetli senelerini bizim canlarımızı korumak ve kurtarmak ilmini öğrenmeğe vakfetmiş. bu yolda sayısız emekler vermiş, oldukça sıkıntı çekmiştir. Elimizde böyle kolaylık varken ev ilâçlariyle vakit geçirmek başımıza çaresiz dertler açabilir.

Asya Şarkıları

Şair Salih Zeki beyin manzumelerile ve şark efsanelerile dolu olan bu nefis şiir kitabını, sanat ve edebiyat meraklılarına tavsiye ederiz. Sühulet kütüphanesi tarafından yeni neşredilen bu eserin fiatı (75) cildlisi (100) kuruştur.

Mevsim

1 — Sizi güzel ve şirin gösterecek bir manto... Enli kumaşlardan orta beden kimselere üç metrodan çıkar.

2 — 933 modası geniş reverli spor elbisesidir. Kollarından ve yakasından ekose çıkmıştır. İki türlü kullanılan bir roptur. Değişik bluzlarla da giyilebilir. Ekose için bir buçuk metro, elbise için de iki metro yirmi santim lâzımdır. Kumaşın eni 150 santim şarttır.

3 — Büyük yakalı, her zaman giyilebilir. Bir sıra düğmeleri pek cazip bir manzara gösterir. Spor yünlülerden yapılır. Enli kumaşlardan iki yetmiş beş santimden çıkar.

4 — Bluz eteklikten mürekkep hem tayyör hem elbisesir. San'atı japoneliğinde, güzelliği de plilerindedir. Etek yüz yetmiş santimden, bluzu da 130 santimden çıkar.

5 — Son Paris modası japone reverlerle süslenmiş sokak elbisesidir. Üç metre kırk santimden çıkar.

Modelleri

6 — Büyük yakalı; boyuna dikişleri de insanı olduğundan uzun gösterir; bir sıra düğmeleri de çok cazip bir manzaradır. Üç metreden çıkar sokak elbisesidir.

7 — Çay tuvaletidir. Arkası açık ipek kadife ve dantel ile yapılmıştır. Dantel enli olmak şartiyle yarım metre, 4,5 metre de bedene gider.

8 — Gece tuvaleti ve çay elbisesidir. Krep satenden yapılmıştır. Üzerine çok zarif eşarp almıştır. 6 metreden yapılabilir.

9 — İki renk krep satenden yapılmış gece ve çay tuvaletidir. Yedi metrodan çıkar.

HEDİYE

(9 uncu sahifeden devam)

— Ben böyle isteyorum. Çocuklarımı sıkıntı ve üzüntü ile dolu, dar bir muhitte bunaltmak istemiyorum. Büyüdükleri zaman nasılsa üzüntüleri eksik olmaz. Kendilerini kurtarmak için çalışmıya mecbur olduklarını kendi kendilerine öğreneceklerdir. Fakat hayatta hasis bir görüşleri olmakla işleri ilerilemez. Hasis düşüncelerin kimseye hayrı olmamıştır. Benim çocuklarıma da hayrı olamaz.

Kısa ve şedit bir kavgadan sonra Leyla koştu, sandıklarını topladı. Mary onu artık alıkoymak imkânsız olduğunu hissetti. Robin'e teselli vermek üzre ararken bahçe kapısının önünde bir yabancı adam gördü. Dikkatle bakınca Gerry'yi tanıdı. O kadar güneşten yanmıştı ki önce tanıyamamıştı.

— Mary !

— Gerry ! Bu ne eyi oldu !... Zannediyorum ki, siz ... Leylanın haberi var mıydı ?

Gerry : — Hayır, dedi ve bahçeye girdi. Mary, eyi havadisle geldim. Emin olmadan evvel Leylaya bir şey söylemek istemedim. Bu kadar talisizlikten sonra yine bir şey olur diye korkuyordum.

Mary'nin gözleri parıldadı : – Nasıl oldu ? İşleriniz düzeldi mi ?

Gerry anlattı : – Teyzem vefat etti, bütün servetini bana bırakmış. Annemle dargın olduğundan hiç yüzünü bile görmemiştim ve beni düşüneceğini hatırıma bile getirmemiştim. Bir evlâtlığı olduğunu biliyordum. Halbuki evlâtlığı öldüğü için mirasını bana bırakmış. Bir çeyrek milyon kadar bir şey. Bütün borçlarım ödendikten sonra yine rahatça geçinebiliriz.

— Gerry ! Bu ne saadet !

— Leyla nerede ?

— Yukarda... Lâkin dünyada hiç bir şey beni bu kadar memnun edemezdi. Biçare Leyla pek üzülüyordu, pek asabî idi.

Yukarı koşup müjdeyi vermek istedi. Fakat zevç ile zevceyi yalnız brakmak münasip olacağını düşündü. Yemek pişirmek için mutfağa girdi. Robin orada somurtmuş, iskarpinlerini temizleyordu.

— Robin, büyük müjde! Leyla teyzen yeniden zengin olmuş. Mirasa konmuşlar. Ne eyi, değil mi?

— Niçin?

— Niçin ne demek?

— Ona kim miras bırakmış? Daha eyisini bulamamışlar mı?

— Sus, oğlum!

— Anne, niçin hep onlar zengin oluyorlar da siz hiç olmuyorsunuz?

— Bana miras bırakacak zengin teyzelerim yok ki. Hem ben mes'ut olmak için zengin olmaya muhtaç değilim.

Robin merakla sordu: – Siz mes'ut musunuz, anne?

— Benim saadetim çocuklarımdır.

Patatesleri soymaya başladı. Robin kıpkırmızı oldu. Annesine karşı duyduğu muhabbet âdeta kalbinden taşıyor gibiydi.

— Anne?

— Canım!

— Ben ona karşı terbiyesizlik ettiğime çok müteessifim. Siz de üzüldünüz.

— Artık bu mes'ele unutulsun. Haydi,oğlum, sütü içeri al.

* * *

Yukardan bir kapı açıldı. Leyla heyecanlı bir sesle haykırıyordu:

— Mary! Mary'ciğim! Nerdesin?

Mary yukarı koştu. Kucaklaştılar. Gerry ne yapacağını bilemediği için aşağı indi, Mrs. Percy'ye beş lira bahşış vererek kadıncağızı hayret ve sevinç içinde bıraktı.

— Ah, Leyla! Ne saadet!

— Hâlâ inanamıyorum! Âdeta ruya gibi oldu. Artık hepimiz çok güzel vakit geçiririz. Bana o kadar eyilik ettin ki...

— Hiç bir şey değil...

— Nasıl değil... Dinle... Şimdi ilk işim Robin'i kolleje göndermek olacak.

— Ah, Leylacığım!

O sırada Gerry ağır adımlarla merdivenden yukarı çıkıyordu. Zevcesi sordu:

— Değil mi, Gerry, ilk sözüm bu değil miydi? Robini mektebe koymalıyız, dedim.

Gerry'nin yüzü neş'e ile parıldayordu : – Tabiî, dedi. Sizden o kadar lutuf ve muavenet gördü ki... Siz olmasaydınız hali ne olacaktı...

Zevcesi telâşla sözünü kesti : – Caddenin kenarında bekliyen otomobil senin mi ?

Gerry, şüphesiz, onun orada pansiyon vererek oturduğuna kail idi.

Gerry, devam etti : – Ucuz otellerde yaşamak onun için ne kadar güç olacaktı...

Leyla ısrar etti : – Otomobili bekletecek misin, yoksa savacak mısın ?

Gerry yine devam etti : – Elbet sizinle birlikte olması onun için çok eyi oldu. Hatırımda iken soruyorum, Leyla, Haziran taksitini tamam aldın mı? 230 lira kadar tutuyordu.

Gerry bir az taaccüp ederek tekrar sordu: – Aldın mı ?

İki kadının rengi uçtu. Mary şaşkın bir nazarla muhibbesinin yüzüne baktı. O da hiç sesini çıkarmadan odasına çekildi, kapıyı kapadı.

Gerry : – Ne oldu ? diye sordu.

— Bilmem, dedi. Âsâbı pek bozuktu. Sonra anlarız. Otomobili soruyordu.

— Acaba savayım mı, yoksa bekleteyim mi ?

— Bekletseniz fena olmazdı sanırım. Leyla zaten bu gün gidecekti.

Gerry mütezayit bir taaccüple : – Ya, öyle mi ? dedi.

*
* *

Gerry caddenin kenarında şoförle konuşurken Mary bir az tereddütten sonra Leylanın kapısına vurdu, karşı karşıya durdalar.

Mary yavaşça sordu : – Doğru mu ?

— Ne doğru mu ?

— Ben zannediyorum ki... Bana demiştin ki... Hiç bir paran kalmamıştı...

Leyla pencereden dışarı bakarak cevap verdi :

— Ne kadar kaldığını bilmeyordum.

— Fakat Gerry'nin dediği çeki aldın mı ?

— Evet...

— Lâkin... Mary bitkin bir sesle sözünü itmam etti : – Lâkin, ehemmiyeti yok.

Odadan çıkmak üzre iken Leyla hıçkırarak haykırdı : – Mary, bana öyle bir gözle bakma ! Beni affet ! Doğru... Senede 500 lira iradım var...

— 500 lira mı ?

— Öyle gözüm korkmuştu ki bu mablağ bana kale alınmayacak kadar az görünüyordu.. Hiç mesabesinde görünüyordu... Ne yaptığımı kendim de bilmeyordum... Evet, sana söylemeliydim. Halbuki mektuplarımın posta pullarını bile sana aldırttım.

Hıçkırıklara boğuldu. Mary kendisine teselli vermeye çalışıyordu:

— Niçin ağlayorsun, kardeşim? Ne ehemmiyeti var? Tabiidir ki parandan emin olduktan sonra bana bir şey verecektin. İstersen şimdi ver. Yapmak istediğim bazı şeyler vardı...

— Yok bu kadarla olmaz. Robin'i kolleje koyacağım. Sonra hepiniz seyahat edeceksiniz. Roma, Venedik, İsviçrede bir seyahat...

Fakat Mary meyus bir hareketle geri çekildi. Boğuk bir sesle: – Şimdi sırası değil, dedi.

— Lâkin benim size olan borcumu biliyorum...

— Borç mevzuubahs olamaz, Leyla. Anlamıyor musun?Ben seni her şeyden çok severdim, her şeyden üstün addederdim. Çünkü yalnız bana değil, herkese eyilik ettiğini görürdüm. İnsan sevdiğinden her şeyi kabul eder.

Tekrar sesi tutuldu, odadan çıkmak istedi. Leyla koluna sarıldı: – Mary, ben böyle acı sözlere tahammül edemem... Ben mutlaka Robin'i kolleje koymalıyım. Benim çocuğum yok... Sen benden daha mes'utsun... .

— Biliyorum, Leyla, fakat şimdi hiç sırası değil.

Mary artık söyleyecek sözü kalmadığı için aşağı indi, Gerry'ye sandıkların hazır olduğunu haber verdi. O, şoförle birlikte sandıkları indirdi.

Leyla ilk defa olarak kendini anlamıştı. Kendini eyi yürekli sanırdı, halbuki asıl maksadı etrafındakilerin minnettarlığını görmekten ibaret imiş. İlk tecrübede, ilk mihnette mağlûp olarak hasis ve hırçın bir tabiat ızhar etmişti.

Aşağıdaki sofada çocuklar, mütehayyir ve mahcup, bekleşiyorlardı. Onları öptü, anneleriyle birlikte bahçe kapısına kadar yürüdü :

— Allâha ısmarladık, dedi. Cümlenizi allâha emanet ettim.

Mary telâşla : – Leyla,biz birbirimizden gücenik ayrılmamalıyız, dedi. Demin hiddete mağlup olmuştum. Ben seni hayalimde bir mabude makamına ıs'ad etmiştim. Halbuki hepimiz insanız. Hepimiz kusurluyuz. Eğer cidden senin için memnuniyeti mucip olacaksa Robin'in mektep meselesini düşünürüm.

— Mary, sen bir meleksin...

Öpüştüler. Leyla otomobile koştu. Caddeye doğru yürürlerken Gerry derin bir kanaatle : — Mary çok eyi bir kadın, dedi.

Leylanın kalbi o güne kadar hissetmediği bir sevinç ile ısındı. Gûya Mary'nin geniş ruhu onunkini de istiâp ediyordu.

— Yine mes'ut olabilirim, diye düşündü.

TARİHTEN HİKÂYELER

REŞAT EKREM

Kızlar ağasının Piçi
– ve –
Bir saray bostancısının hazin macerası
Abaza Mehmet Paşa
Deli Hüseyin Paşa
Ester Kira
Kasım Paşa

Reşat Ekrem bey arkadaşımızın Küçük Tarih etüdlerinden mürekkep olan bu kitap üç renkli güzel bir kapın içinde olup 15 kuruştur. Tevzi yeri Ankara caddesinde Reşit efendi Hanında Türkiye matbaasıdır.

Karilerimize tavsiye ederiz.

MUHİT

Resimli Aylık Aile Mecmuası

Baş Muharrir: AHMET CEVAT

Adres: Dilsizzade Hanı, No. 1-2

Telefon: 24118

MUHİT Neşriyat Limited Şirketi tarafından neşrolunur.

MUHİT'e abone olmak şartları

	Türkiye için		Ec. memleketler için	
Seneliği	240	Kr.	2	Dolar
Altı aylığı	120	Kr.	1	„

BİR HAZİN HATIRA

(17 nci sahifeden devam)

vicdanlar, bir handene satılan namuslar... Sana gizlice uzanan ellerin, bir küçük iltifatına ruhunu veren gözlerin arasında böyle dolaşıp döndükçe kim bilir etrafında nasıl kin ve gayzdan, haz ve itminandan, yeis ve kahırdan, neşat ve neşveden haleler tersim ederek geçip gittin. Ve nihayet işte, bu uzun cidal silsilesinden soura, malûl, sakat, harpte bir kolunu kaybetmiş bir eski cengâver izmihlali ile zinde hayatının fashını hasta bir kıza ilaç vererek kapadıktan sonra, şimdi bir tarafa atılıp unutulacaksın. Belki yine bir tesadüf adımlarının önünde başka bir yol çizecek, tekrar bir sakat hayat yaşamağa başlıyacaksın. Artık saklana saklana, kesik kolunu göstermekten muhteriz, karanlıklarda gezerek, kıyı kıyı giderek, görünmeden iş görerek, hep loş sahalarda dolaşarak, yüzünü kaplıyan buruşukların arasında çirkin bir istihza handesile, beşeriyeti tel'in eden bir şeytanet ruhile sırta sırta tekrar bir ömür süreceksin. Ve artık bu sakat şeyi cebime koymak istemiyerek avucumun içinde büsbütün boğup öldürmek için sıktım, sıktım.

*
* *

Kadın liranın üstünü aldı, o da bu kırıntı maden parçalarını avucunun içinde sıktı, şişelerini aldı; gidip iskemleden atkısını, şemsiyesini topladı, kapıdan çıkarken başını çevirip bana tekrar baktı. Yalnız o kadar... fakat zannettim ki bu bakışında: — Allah hastana şifa versin, efendi!.. Demek isteyen bir dua vardı.

Doktor

Hafız Cemal

Dahilî Hastalıklar Mütehassısı

Cumadan mada her gün, öğleden sonra saat (2,30 dan 5)e kadar İstanbulda Divan yolunda (118) numaralı hususî kabinesinde dahilî hastalıkları muayene ve tedavi eder.

Telefon: 22498

Fihrist

Sahife

Memlekete dair:

Kültür Savaşı (Yaşar Nabi) 2

Edebiyat, San'at, Lisan:

En eski Türk yazısının tarihi (Ahmet Cevat) 10
Jean Jacques Rousseau (Muzaffer Reşit) 23
Robert Browning (İbrahim Hoyi) 27
Yeni eserler arasında 35

Tarih sahifeleri:

Fatihin sarayında (Reşat Ekrem) 18

Hikâye, Tiyatro, Seyahat:

Hediye Margaret Kennedy) 4
Tevarikler (Sami) 12
Hazin bir hatıra (Halit Ziya Uşşakî Z.) 16
Tayyareden çıkan dâva (Nahit Sırrı) 20
Şimalî Kutup Denizlerinde 26

Tefrika:

Miralay Chabert (H. Balzac) 37
Alis'in sergüzeştleri (L. Carroll) 41

Şiirler ve Nesirler:

Sesin (Yaşar Nabi) 1
Odalar ve sofalar (Sabri Esat) 3
Bir kaç sual (Fevziye Aptullah) 15
Şiirler 29
Hediye (Emin Halil) 32
O Kadın (Şevket Hıfzı) 32
Dönüş (İsmail Safa) 32
Yerli Mallar(Ferit Ragıp) Kuşlar ve Gemiler 34
(Cahit Sıtkı) 34

Sinema:

Joan Crawford (Refik Galip) 30

Kadın Sahifeleri:

Sıhhat ve güzellik 43
Modeller 44

Müteferrik:

Terbiyede ahlakî tesir (J. J. Rousseau) 33

imtiyaz sahibi: **Çanakkale Mebusu AHMET CEVAT** *Neşriyat Müdürü:* **REŞAT EKREM**

İstanbul - SEBAT Matbaası